TEOMAN YAZGAN

ÖNCE RADYO VARDI

Bir Halk Üniversitesi ANKARA RADYOSU ve diğerleri 1928-2005

inceleme

ty TEKİN

TEOMAN YAZGAN
ÖNCE RADYO VARDI

İnceleme/ Araştırma

© **Tekin Yayınevi**
TÜRKÇE YAYIN HAKLARI

Kapak
ERKAL YAVİ

Redaktör
YILMAZ YEŞİLDAĞ

1. Basım
Ocak 2006

Baskı ve Cilt
Yaylacık Matbaası
Litros Yolu, Fatih Sanayi Sitesi, No:12
Topkapı / İstanbul
Tel: 0212 567 80 03

TEKİN YAYIN DAĞITIM SAN ve TİC. LTD. ŞTİ
Ankara Cad. Konak Han No: 43
Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 527 69 69 - 512 59 84 Fax: (0212) 511 11 22
www.tekinyayinevi.com
E-posta: info@tekinyayinevi.com

ISBN 975-478-259-8

Teoman Yazgan

ÖNCE RADYO VARDI

Teoman Yazgan

Gaziantep'te doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini bu ilde tamamladıktan sonra, 1959 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. Çalışma hayatına kaymakam olarak başlayan Yazgan, daha sonra T.C. Ziraat Bankası'nda müfettişlik ve üst yöneticilik, Dışişleri Bakanlığı (TİKA)'da ve Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü'nde Başkanlık Danışmanlığı yaptı. Hazine Temsilcisi sıfatıyla, kamu kuruluşlarında yönetim kurulu üyeliği de yapan yazar, uzun süre Voleybol Federasyonu Başkanlığı görevini de yürüttü. Ankara Radyosu, Türkiye'nin Sesi ve TRT2 televizyonunda, çeşitli programlara yapımcı ve sunucu olarak da katıldı.

"Türk Bankacılık Sistemi, Bürokratlar Nereye Koşuyor ve Kendilerine Yalan Söylenen İnsanlara Mektuplar" adlı kitapları da bulunan Teoman Yazgan, halen İstanbul Kültür Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Çok uzun yıllar önce,
çocukluk günlerimin gecelerinde,
dizlerinin dibinde Ankara Radyosu'nu
birlikte dinlemekten büyük keyif aldığım,
sevgili annem **Sabiha** ve Babam **Akif Yazgan**'ın anısına...

"Ben 1932 yılında hocalarımdan
ders alırken, zaten konservatuar yoktu.
Ama Ankara Radyosu'ndaki eğitimim (1938-1941),
birkaç konservatuar eğitimine bedeldi."

Müzeyyen Senar

(Cumhuriyet'in Divası Müzeyyen Senar,
s, 341, Remzi Kitabevi, 2005)

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9
Sunuş 11
Türkiye'de Radyoculuğun Gelişimi ve Ankara Radyosu 15
İlk Radyo Programları Nasıl Hazırlanıyordu? 21
Nurettin Artam ve Radyo Gazetesi 24
"Dış Politika Hadiseleri"ni Sunan Ahmet Şükrü Esmer 27
Dr. Galip Ataç ve "Evin Saati" 29
Dr. Refik Saydam, Şükrü Saraçoğlu, H. Ali Yücel ve Diğerleri 31
Ziraat Saati ve Ali Rıza Uluçam 37
Radyofonik Piyesler, Mikrofonda Tiyatro, Arkası Yarın ve Diğerleri 39
Türk Halkı'nın Senfonik Müzik'le de Tanışması 44
Feridun Fazıl Tülbentçi'den "Geçmişte Bugün" ve de Adil Kürşat 52
Ayşe Abla'nın "Radyo Çocuk Saati" 55
Ankara Radyosu'nun İlk Spikerleri ve Diğerleri 60
Falih Rıfkı Atay, A. Muhip Dranas ve de
Şevket Rado'dan Edebiyat Dersleri 65
Yeni Radyo İstasyonları 70
Behçet Kemal Çağlar ve "Mehmetçik Konuşuyor" 72
Başkaca Eğitim ve Kültür Programları 75
Perihan Altındağ, Sabite Tur, Nevin Demirdöğen ve de Diğerleri 83
Ankara Radyosu'nun ilk Bayan Sanatçıları, Vedia Tunççekiç,
Nihal Erkutan, Vecihe Daryal ve de Fahire Fersan 106
Muzaffer Sarısözen'in "Yurttan Sesler"i 113
Basında Karikatürlerle Radyo 138
Vahi Öz ve "Kimgil Ailesi" 145
İstanbul Radyosu da Devreye Giriyor 148
Zeki Müren Okuyor: "Lezzet Almış Geçmiyor
Sevdayı DildardanGönül 153
İrlanda'dan Ankara Radyosu'na gelen Teşekkür Mektubu 157
Radyoda Derece Sınavları 161
Yabancı Radyoları Dinleme Servisleri 162
1940'lı Yıllarda Radyo Kullanımının Artış Hızı 165
Ankara Radyosu'nda Yarım Yüzyıldan Beri Tekrarlanan
Bir Anons: "Ve Hüseyin İleri" 168
Ahmet Sezgin Anlatıyor 174

Jülide Gülizar: "Radyoda Geçen Günlerimi Özlüyorum" 176
Nevzat Atlığ, Radyo Günlerini Anlatıyor 178
Günümüzde Ankara Radyosu ve Diğerleri 181
Son Sözler 184
Belge Fotoğraflar 189
İndeks 201
Kaynakça 208

ÖNSÖZ

Gerçekten Türkiye'de "Önce Radyo Vardı..." Ben bu konudaki gelişimin, daha çok İstanbul Radyosu bölümünü bütün benliğimde yaşadım. Ama bir kulağımız,herkes gibi daima Ankara Radyosu'ndaydı. Çünkü O tarihlerde, bütün Türkiye'yi Türk Müziği yönünden olsun, Halk Müziği yönünden olsun, Batı Müziği yönünden olsun, ya da güzel Türkçe ve Tiyatro yönünden olsun kucaklayan bir büyük yayın merkezi vardı ki, o da Ankara Radyosu idi. Bugün nasıl ki, Açık Öğretim Fakülteleri'nde uzaktan uzağa bir üniversite eğitimi yapılıyorsa, 1940'lı yıllarda da Ankara Radyosu, özellikle Türk Müziği yayınları başta olmak üzere, her konuda bütün Türkiye'yi eğitiyordu. Daha Antakya'daki öğrencilik yıllarımda, her gün saat 17'de Ankara Radyosu'ndan fasıl müsikisi dinlemek benim için çok büyük bir zevkti. Bu Fasıl Heyetleri'nin, benim yetişmemde de büyük katkıları olduğunu belirtmek isterim.Sazlarda sözgelimi, bir Mesut Cemil'i, Ruşen Kam'ı, Cevdet Kozanoğlu'nu, Refik ve Fahire Fersan'ı, Hakkı Derman'ı, Şerif İçli'yi, Zühtü Bardakoğlu'nu, Osman Güvenir'i ya da Hamdi Tokay'ı nasıl unutabilirim. Tabii ses sanatkarları olarak da Celal Tokses, Tahsin Karakuş ve de Safiye Tokay'ı... Bugün bile hâlâ yerleri doldurulamamış bu büyük insanları sevgi, saygı ve rahmetle anıyorum. Hemen eklemek gerekirki, Mesut Cemil Bey'in önce İstanbul'da kurup, 1938 yılında da Ankara Radyosu'na taşıdığı çok değerli kadrosu, bana göre Türk Müziği'nin kurumsallaşmasına ve gelişmesine, en az 50 yıl kazandırmıştır. Türk Halkı sözgelimi, bir Itri'yi, Sadullah Ağa'yı, Zekai Dede'yi, Dede Efendi'yi, Zaharya'yı, Şevki Bey'i ya da Hacı Arif Bey'i, Ankara Radyosu'dan öğrenmiştir. Bunun da altını mutlaka çizmek gerekiyor.

Ben, değerli Hocam Mesut Cemil Bey'den sonra,1955-1958 yılları arasında, İstanbul Radyosu Müdürlüğü görevinde de bulundum. Aynı zamanda Müzik Yayınları Şefliği de uhdemde kalıyordu. İstanbul Radyosu 1949 yılından itibaren, yani Ankara Radyo-

su'ndan 11 yıl kadar sonra, düzenli yayınlara başladığı için bizler Ankara Radyosu'nun deneyimlerinden, yol göstericiliğinden çok istifade ettik. Ben gerek Radyo Müdür Yardımcılığı ve gerekse Radyo Müdürlüğü dönemimde, çok değerli arkadaşlarla çalıştım. Bu tam anlamında bir ekip çalışmasıydı. Özellikle o günlerin Program Müdürü Faruk Yener, Baş Teknisyen Sabit Karamani, Tiyatro Bölümü sorumlusu Ekrem Reşit Rey, Söz Yayınları Müdürü Salih Akgöl, İdari İşler Müdürü Pertev Sungur, Baş Spiker Selahattin Küçük, diğer spiker arkadaşlarımız Tarık Gürcan, Emel Gazimihal, Doğan Soylu, Altın Terim, Dürnev Tunaseli, Baki Süha Edipoğlu ve Nedime İnan nasıl unutulabilir?

Sonuç olarak, Türk Toplumu'nun bugünkü kültür düzeyine ulaşmasında, Ankara ve İstanbul Radyoları'nın çok büyük katkıları olduğunu düşünüyorum. 1940'lı ve 1950'li yılların Türkiye'sinde, insanlarımız ne öğrendiyse bu iki radyomuzdan öğrendi. O günlerden bu günlere, hizmeti geçen bütün sanatçı, yönetici, programcı ve teknik görevlilere teşekkür borcumuz var... Buna inanıyorum.

Bizleri tekrar o güzel yıllara, o güzel radyo günlerine götüren, isimleri nerdeyse tamamen unutulmaya başlamış yüzlerce değerli insanın, yeniden sevgiyle ve saygıyla hatırlanmasını sağlayan çok eski dostum, İstanbul Kültür Üniversitesi Öğretim Görevlisi Teoman Yazgan'ı, bu geniş kapsamlı araştırması nedeniyle içtenlikle kutluyor, yeni çalışmaları için de başarılar diliyorum.

Prof. Dr. Nevzat ATLIĞ

SUNUŞ

Daha ilkokula başlamadan önce, 1940'lı yıllarda, babamın özene bezene aldığı **Philips** marka radyodan, Gaziantep' deki evimize kadar ulaşan şarkıları, türküleri, memleket saat ayarını ve de o ünlü gong sesini dünkü gibi hatırlıyorum. İkinci Dünya Savaşı haberlerini ustaca analiz eden ve de yıllar sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde hocam da olan **Ahmet Şükrü Esmer**'in o ikna edici yorumlarını, **Feridun Fazıl Tülbentçi**'nin hazırlayıp Adil Kürşat'ın o inanılmaz ses tonuyla sunduğu "**Geçmişte Bugün**" programlarındaki heyecanımı, hele hele Ayşe Abla'nın hazırlayıp yönettiği, haftada bir yayınlanan "**Radyo Çocuk Kulübü**" programlarını nasıl merakla beklediğimi, ya da daha o yaşlarda bile müziğe yatkın kulağımla, **Muzaffer Sarısözen**'in hazırlayıp sunduğu "**Yurttan Sesler**" korosundan dinlediğim o güzelim türküleri unutmam mümkün mü? Şöyle bir hatırlıyorum: Sarısözen Hoca'nın, bende derin izler bırakan o kendine özgü sesinden bir türkü anonsu: "**Şimdi de Orta Anadolu'dan bir türkü... "Keklik idim vurdular, Kanadımı kırdılar, Daha ben ne idim ki, Anamdan ayırdılar..**" Yıl 1944 falan olmalı... Bütün Türkiye'nin kulağı Ankara Radyosu'nda... Gazeteleri sorarsanız, İstanbul'dan Anadolu'ya doğru dürüst bir ulaşım sistemi yok... Haftada iki gün toplu olarak ve gecikmeli alınabiliyor. İstanbul Radyosu ise henüz yayında değil.

Şunu rahatlıkla belirtmek gerekir ki, Türk Halkı Cumhuriyetle birlikte ne öğrendiyse Ankara Radyosu'ndan öğrendi.Sözgelimi Türk Müziği'ni, Halk Müziği'ni, Senfonik Müziği, Tiyatro'yu ve belki de güzel ve doğru konuşmayı bile... Ta 1928'lerden âdeta bir Halk Üniversitesi.. Bugünlerin sanki bir "Açık Öğretim Kurumu..." Buna içtenlikle inanıyorum. Öte yandan Ankara Radyosu, sanatçıları, spikerleri ve teknik görevlileri için de, tam anlamıyla farklı bir okul... O kadar ki, bu ocak'tan yetişen bir spikeri hemen farkedersiniz... Ya da dinlemekte olduğunuz "**Fasıl Heyetleri**"nden hangisinin Ankara Radyosu yapımı olduğu hemen anlaşılabilir. Cumhu-

riyet'den sonra, kültürel hayatımıza damgasını vuran, hemen hemen bütün sanatçılar bu ocak'tan yetişmiştir. Bütün bu nedenlerle, Türk Halkı'nın bugün için ulaştığı kültürel seviyenin temelinde, mutlaka Ankara Radyosu'nun çok önemli katkıları vardır diye düşünüyorum. Bu açıdan bakıldığında TRT Kurumu'nun günümüzde ulaştığı bu görkemli seviyenin alt yapısını da, yıllar boyu Ankara Radyosu'nun oluşturduğu ifade edilebilir. Sanırım böyle bir kitap hazırlamaktaki temel amacım, bu denli önemli bir kuruluşun, âdeta bir belgesel niteliğinde, yeni kuşaklara da tanıtılması, çoğu hayattan ayrılan sanatçıların, programcıların, yöneticilerin, teknik görevlilerin, kısacası emeği geçen herkesin yeniden hatırlanmasıdır. Bunun için özellikle o günkü ismiyle **"Başvekâlet Matbuat Umum Müdürlüğü"**nün çıkardığı aylık **"Radyo"** dergisinin bulabildiğim sayılarını, titizlikle incelemem gerekti. İlk sayısı 15 Ekim 1941 tarihini taşıyor.

Bilmem ki bu öyküye nereden başlamalı.. Haftanın 6 günü, Nurettin Artam'ın hazırlayıp sunduğu **"Radyo Gazetesi"**nden mi? Dr. Galip Ataç'ın **"Evin Saati"**nden mi? Falih Rıfkı Atay'ın **"Güzel Türkçemiz"** adlı programından mı? Ahmet M. Dranas'ın **" Şiir Saati"**nden mi? Hasan Ferit Alnar'ın yönettiği **"Radyo Senfoni Orkestrası Konserleri"**nden mi? Mesut Cemil Tel'in tambur sololarından mı? Nurettin Çamlıdağ'ın içli sesinden ya da Sarı Recep'in bağlamadaki ustalığından mı? Perihan Altındağ, Ahmet Üstün, Sabite Tur veya Mualla Mukadder Atakan'ın, o doyumsuz güzellikteki canlı yayınlarından mı? Nereden başlamalı.. Gerçekten bir döneme damgasını vurmuş yüzlerce yüce insan arasından bir seçim yapmak o kadar zor ki... Artık ne yapalım. Biraz da tarih sırasını gözeterek işin bir ucundan anlatmaya başlayalım..Ama inanmanızı isterim ki, bunları yazmaya başlarken bile kış akşamları Gaziantep'de yatılı okula dönerken, civardaki açık radyolardan ister istemez dinlediğim, **Andon Efendi**'nin Hüseyni Peşrevi'nden aldığım tadı aynen hissediyorum. Ankara Radyosu'ndan bütün bir Anadolu'ya yayılan **"Hüseyni Faslı..."**.

1928'lerden bu yana emeği geçen ve çoğu aramızdan ayrılan bu büyük insanları rahmetle ve sevgiyle anıyorum. Onlara teşekkür borcumuz var.. Buna inanıyorum. İlerleyen bölümlerde de göreceğiniz gibi, kitabımız daha çok Ankara Radyosu'nun kuruluşun-

dan, 1970'li yılların başına kadarki zaman dilimini ele alıyor. Bu tarihten sonraki gelişmelerin anıları ise, çok daha taze. Üstelik Ankara Televizyonu'nun da yayına başladığını unutmamak gerek... Radyo yayınları ister istemez geri planda kalıyor. Bunun da altını çizmek istedim.

1970'li yılların başlarından itibaren, Türkiye Radyoları'nda meydana gelen gelişimleri, sanırım televizyon yayınlarındaki gelişmelerle beraber ele almak gerekecek... Aslına bakılırsa, televizyon yayınlarının, bu kadar kısa sürede kendini kabul ettirebilmesi büyük ölçüde, Ankara ve İstanbul Radyoları'nın alt yapısına dayanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yıllardan itibaren, Radyo ve Televizyon dünyasında gözlemlediğimiz olayları ise, ayrı bir kitap olarak ele almayı düşünüyorum.

TÜRKİYE'DE RADYOCULUĞUN GELİŞİMİ VE ANKARA RADYOSU

20.yüzyılın ilk çeyreği tamamlanırken, gerek Avrupa ülkelerinde ve gerekse A.B.D.'de radyo yayınları başlamış durumdaydı. İngilizlerin ünlü yayın kuruluşu BBC ise 1922 yılında kurulmuştu. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte, diğer ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de yurt içi ve yurt dışı iletişimin ne denli önemli olduğu hemen gündeme gelmişti. Bu noktadan hareket eden zamanın yöneticileri, çeşitli çözümler aramaya başladılar. İlk olarak 1925 yılında çıkarılan "**Telsiz Tesisi Hakkındaki Kanun**"la işe başlandı. Bu kanunun gereği olarak çalışmaya başlayan komisyon, öncelikle Ankara ve İstanbul'da birer telsiz telgraf istasyonu kurulmasını kararlaştırdı. Bu istasyonların kurulması için açılan uluslar arası ihaleye ise beş firma başvurdu ve sonuçta ihaleyi Fransızların ünlü TSF firması kazandı. Hemen çalışmaya başlayan firma, 1927 yılının başında Ankara ve İstanbul'da 5 KW gücündeki istasyonları hizmete açıyordu. Bu istasyonlara, gerektiğinde radyo yayını da yapabilmeleri için gerekli eklentiler yapılmıştı. Bu nedenle Telsiz Telgraf İstasyonları, radyo yayınına da hazır bir durumdaydı.

Sürekli radyo yayınlarının bir şirket eliyle yürütülmesi öngörüldüğü için, 6 Ocak 1926 tarihinde "**Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi**"nin nizamnamesi yayınlandı. Şirkete yayın izni veren "**İşletme Ruhsatnamesi**" de 8 Eylül 1926 tarihinde taraflarca imzalandı. Ankara'da Anadolu Ajansı binasında imzalanan bu sözleşmede, İçişleri Bakanı Cemil Uybadın, İş Bankası'nı temsilen Celal Bayar, Anadolu Ajansı adına Falih Rıfkı Atay ve iş adamı Sedat Nuri İleri'nin imzalarını görüyoruz.150.000-TL sermaye ile kurulan bu özel statüdeki şirket (TTTAŞ), böylece radyo yayını yapma tekelini de ele geçirmiş oluyordu. Ancak konu devletin kontrolündeydi.

TTTAŞ kurulduktan kısa bir süre sonra Hükümet'e başvurarak, radyo yayınlarına başlamak istediğini bildirdi. Bazı çevrelerin kar-

şı çıkmasına rağmen, Mustafa Kemal Paşa'nın kesin talimatıyla, 1927 Mart ayının ilk günlerinde, İstanbul Büyük Postanesi'nde kurulan küçük bir stüdyo ile ilk deneme yayını başlamış oldu. Bu ilkel stüdyo 7 yıl kadar yayın yaptıktan sonra, 1934 yılı başında Beyoğlu'ndaki Ambasador Kahvesi'nin bulunduğu binaya, kısa bir süre sonra da Harbiye'deki binasına yerleşti. İstanbul Radyosu'nun, bir anlamda Türkiye Radyoları'nın ilk yöneticileri şu isimlerden oluşuyordu. Radyo Müdürü **Sedat Nuri**, Teknik İşler Sorumlusu **Hayrettin Hayreden**, Yayın Müdürü **Mesut Cemil Tel**, Müzik Yayınları Sorumlusu **Musa Süreyya**, İlk Spikerler **Sadullah Bey, İsmet Hanım** ve **Salih Zeki Bey**'di. Bunlar dışında, **Muhlis Sabahattin Bey** ile **Cemal Reşit Rey, Fuat Münir Bener, Cevdet Çağla, Cevdet Kozanoğlu** gibi kişileri de ilk yöneticiler arasında sayabiliriz. Daha sonraki yıllarda yayınına ara veren İstanbul radyosu düzenli yayınlara, 150 KW gücündeki orta dalga vericisiyle 1949 yılının ortalarında başladı. Bu radyomuz o günden bu yana yayınlarını gittikçe geliştirerek devam ettirmektedir.

Ankara Telsiz Telgraf İstasyonu'nda ilk yayın, 1927 Haziran ayında, bir konserin İstanbul'da dinletilmesi amacıyla başladı. Altı ay kadar sonra da, Ankara Telsiz İstasyonu 1927 yılının son günlerinde radyo yayınlarına da adımını atmış oluyordu. Başlangıçta yapılan yayınların düzenli ve sürekli olmamasına rağmen, 1928 yılının ilk günlerini, Ankara Radyosu'nun kuruluş tarihi olarak kabul etmek mümkündür. Ankara'daki ilk radyo stüdyosu, Ulus Postanesi'nin bir odasında oluşturulmuş, daha sonra sırası ile Cumhurbaşkanlığı Mızıka Dairesi'ne, Konservatuar yakınındaki bir bağ evine, Ankara Palas'ın alt katına ve nihayet de Sağlık Bakanlığı yanındaki bir daireye taşınmıştır.

1934 yılının başlarından itibaren, radyo yayınlarının iyileştirilmesi için çalışmalar hız kazanmaya başlamıştı. 26 Mayıs 1934 tarihinde, **"Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilat ve Görevlerine Dair Kanun"** kabul edildi. Radyo yayınlarını düzenlemek ve onu denetlemek görevi bu Genel Müdürlüğe bırakıldı. Böylece devlet radyo yayıncılığını, ciddi bir şekilde ele almış oluyordu. 1936 yılında çıkarılan bir kararname ile de, radyo yönetimleri doğrudan doğruya devlete bırakılıyor ve 8 Eylül 1936 tarihinden itibaren de, Ankara ve İstanbul Radyoları'nın işletilmesi PTT Kurumu'nun görev-

leri arasında yer alıyordu. PTT yönetiminde yapılan bu yayınlar, Radyo'lar 1940 yılında Matbuat Genel Müdürlüğü'ne bağlanıncaya kadar devam etti.

Özellikle Ankara Radyosu'nu güçlendirme çalışmaları 1933 yılında hız kazanarak önemli adımlar atıldı. Bu yılın başlarında, **Marconi** firmasıyla anlaşma yapılarak, güçlü vericilerin ve yeni Radyoevi binasının yapımına geçildi. 22 Temmuz 1938 tarihinde verici stüdyolar teslim edildi. Yaklaşık 1,7 milyon liraya mal olan yeni radyoevi binasında da deneme yayınları başladı. 28 Ekim 1938 tarihinde düzenlenen törenle de yeni stüdyolar hizmete açıldı. 120 KW gücündeki uzun dalga yurt içi, 20 KW gücündeki kısa dalga yurt dışı vericileri, Etimesgut'taki bir tepeye kurulmuştu.

Ankara Radyosu'nun gelişmesinin ve kurumlaşmasının hız kazanması, bir anlamda, 1941 yılı ortalarında **Vedat Nedim Tör**'ün radyo'ya müdür atanmasıyla başlamıştır. Kendisi, yönetim, işletmecilik, programcılık ve personel politikaları açısından çok önemli aşamalar kaydeden bir yönetici olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında **Vedat Nedim Tör**'ü, Ankara Radyosu'nun tarihi içinde en önemli isim olarak kabul etmek mümkündür. Bu arada bir rakam vermek gerekirse, 1940 yılında, bütün Türkiye'de 80.000 dolaylarında olan radyo alıcı sayısı, 1946 yılı sonlarında 180.000 rakamına ulaşıyor ve halkın radyo yayınlarına olan ilgisi, inanılmaz bir ölçüde artıyordu.

Devletin Ankara Radyosu'na verdiği önem, Başbakanlık Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün, o zamanki ismiyle "Başvekâlet Matbuat Umum Müdürlüğü'nün", "Radyo" isimli bir dergi çıkarmaya karar vermesinden de anlaşılmaktadır. Her ayın 15. de yayımlanan derginin ilk sayısı 15 Aralık 1941 tarihini taşıyordu. Birinci sayının önsözünde, özetle şu görüşlere yer verilmekteydi: "...Radyo modern devirlere damgasını vuran bir kültür vasıtasıdır. Matbaanın keşfi, medeniyetin gidişi üzerine nasıl eşsiz bir tesir yapmışsa, radyonun keşfi ve halk yığınları arasında yayılması da, çağdaş insanlık üzerinde onun kadar ve belki de daha kuvvetli bir tesir yapmaktadır... Yeni Ankara istasyonumuz yapılarak, radyo neşriyatı devletin eline geçtiği günden beri, radyo bizler için de, hem gün-

lük hayatımızın oldukça mühim bir meşguliyeti, hem de Devlet neşriyatının esaslı bir vasıtası olmuştur. Bu suretle Türk radyosu kendi mecmuasına da kavuşmuş bulunmaktadır."

Uzun yıllar yayın hayatına devam eden "Radyo" dergisindeki haber, fotoğraf ve belgelerden de yararlanarak, bir devre damgasını vurmuş sanatçı, programcı, yönetici, spiker ve emeği geçen diğer insanları, bir ucundan başlayarak artık anlatmaya başlayalım.. Merakla ve keyifle okuyacağınıza da inanıyorum.

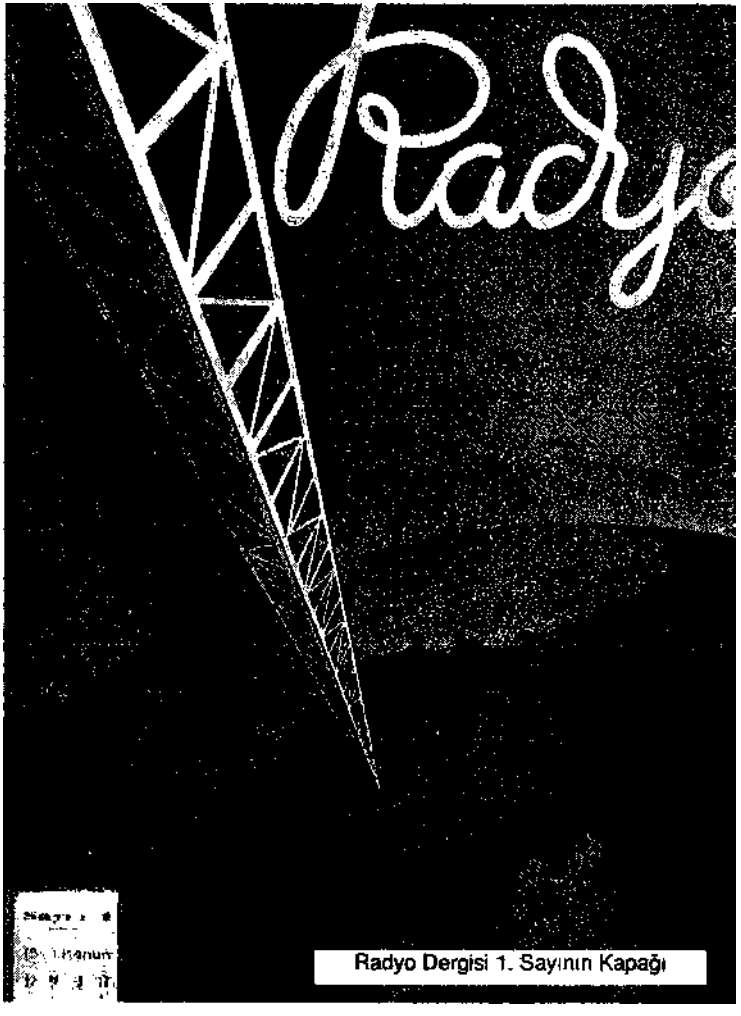

Radyo Dergisi 1. Sayının Kapağı

BİR HAFTALIK NEŞRİYAT PROGRAMI KALIBI

Mecmuamız şimdilik ayda bir çıkacağından, ancak bir haftalığını verebileceğimiz mufassal programın neşrinde büyük bir fayda göremedik. Bunun için aşağıdaki gibi, ayın her haftasında aynı neşriyatı ihtiva eden bir kalıp program neşretmeyi daha muvafık bulduk.

Aşağıdaki programın içinde geçen «A» harfleri MİLLİ MÜZİK, «B» harfleri GARP MÜZİĞİ ve «Pl» harfleri de PLÂK neşriyatını göstermektedir.

PAZAR	PAZARTESİ	SALI	ÇARŞAMBA
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

PERŞEMBE	CUMA	CUMARTESİ
[illegible]	[illegible]	[illegible]

OKURLARIMIZA

Yukarıdaki kalıp program, ayın her haftasında aynen tatbik edilmek üzere 3 sonkânun 1942 tarihine kadar devam edecektir. Yapılacak yeni kalıp ta dört ay devam etmek üzere bu tarihten sonra muteber olacaktır.

Yeni Program Kalıbını Gelecek Nüshamızda Vereceğiz.

Radyo Dergisi 1. Sayısında Bir Haftalık Neşriyat Programı Kalıbı

Sıhhiye'de ilk Stüdyo Binası (1939)

Yeni Ankara Radyosu Binası (1941)

İLK RADYO PROGRAMLARI NASIL HAZIRLANIYORDU?

Ankara Radyosu, o zamanki adıyla, **Matbuat Umum Müdürlüğü**'ne bağlandıktan sonra, yani 1934 yılının ortalarından itibaren, ister istemez devletçi bir yayın programını da gündeme getirmişti. O yılların siyasal atmosferi de, diğer Avrupa Ülkelerinde olduğu gibi, devlet kontrolündeki ulusal bir radyonun yayın yapmasını zorunlu kılıyordu. Bununla beraber, Ankara Radyosu'nun o yıllardaki yayın akışı, devletin katı bir sözcüsü olmaktan çok öte, insanların ilgisini ve beğenisini çeken bir görünüm sergilemekteydi. Daha sonraki bölümlerde de açıklanacağı üzere, **Nurettin Artam, Dr. Galip Ataç, Feridun Fazıl Tülbentçi, Adnan Ötüken, Burhan Belge, Baki Süha Edipoğlu, Selim Sırrı Tarcan, Falih, Rıfkı Atay, Ahmet Muhip Dranas** gibi çok değerli isimlerin yapmış oldukları periyodik programlar, bugünün ölçülerine göre bile çok başarılıydı. İlerdeki bölümlerde, bu konuda çeşitli örnekler sunulacaktır.

O yılların anlayış tarzı olarak, Ankara Radyosu programları, dört aylık devreler halinde, belirli bir komite tarafından hazırlanıyordu. Bu komite 1938 ve onu takip eden yıllarda, **Matbuat Umum Müdürlüğü**'nü temsilen **Nurettin Artam, Burhan Belge, Mesut Cemil Tel, Neşriyat şefi Fuat Münir Bener, Radyo Müdürü Vedat Nedim Tör ve Silahlı Kuvvetleri temsilen Kurmay Yüzbaşı Kemal Atalay**'dan oluşuyordu. O günün koşulları, radyo programları hazırlanırken, Silahlı Kuvvetler'in de görüşünün alınmasını gerekli kılıyordu. İlk temsilci olarak birkaç yıl görev yapan Kurmay Yüzbaşı Kemal Atalay'ı, uzun yıllar sonra Yedek Subaylık görevimi yaparken, Orgeneral olarak tanımak fırsatı bulmuştum. Kendisi çok değerli bir komutandı. Bu vesileyle rahmetle anmak isterim.

Ankara radyosu ilk yıllarda, Radyo Müdürü'ne bağlı olarak Musiki Neşriyat Şefliği, Diğer Neşriyat Şefliği, Teknik İşletme Şefliği gibi üç ana birimden oluşuyordu. Diğer Neşriyat Şefliği (müzik) dı-

Radyo Programları Hazırlama Komitesi: (Soldan itibaren) Nurattin Artam, Burhan Belge, Kurmay Yüzbaşı Kemal Atalay, Mesut Cemil, Fuat Münir Bener ve Vedat Nedim Tör

şında kalan bütün yayınlardan sorumluydu. Söz, Kültür, Haberler, Spikerlerin çalıştırılması gibi konular bu bölümün öncelikli görevleri arasındaydı. Ankara Radyosu'nun tarihsel gelişimi içinde, ilk Neşriyat Şefi Fuat Münir Bener ile Musiki Neşriyat Şefi Mesut Cemil Tel'in isimlerinin altını önemle çizmek gerekiyor. Bu iki isim aynı zamanda "Radyo Programları Hazırlama Komitesi"nin ilk üyeleri arasında yer almaktaydı. 1940'lı yıllarda, her Ocak ayının ilk pazarı, o yılın yeni programlarının başlangıcı olarak kabul ediliyordu. Bir kalıp olarak hazırlanan genel program akışı içinde, haftalık programların, yayından en az 15 gün önce tasarı olarak ilgili şubeye verilmesi gerekiyordu. İlgili program şefliği ise, tasarıları inceleyip uygun gördüklerini, yayına hazır hale getirerek, ilgililere en geç yayından bir hafta önce teslim etmek zorundaydı. Diğer taraftan 31,7 metre üzerinden yayına geçen kısa dalga Ankara Radyosu'da, Farsça, Arapça, Bulgarca, Sırpça, Fransızca ve İngilizce olarak da yayınlarına başlamış durumdaydı. Gece yarısından sonra da, saat farkı nedeniyle Amerika'ya İngilizce yayın yapıldığını belirtmek gerekiyor.

İlk Fransızca spikeri Berrin Büktaş program sırasında

Bu arada altını ayrıca çizmek gerekir ki, bütün yayınlar mutlaka canlı olarak yapılır ve en küçük bir hata bile asla kabul edilmezdi. Kısaca o yıllarda Ankara Radyosu'nda program yapmak çok riskli ve o ölçüde de itibarlı bir olaydı. Diğer taraftan, yayınlar şimdi olduğu gibi 24 saat devam etmezdi. Sabah 8:30'da başlayan ilk yayın 13:30'da sona erer, saat 18'de başlayan ikinci yayın ise 22:50'de son bulurdu.

NURETTİN ARTAM VE RADYO GAZETESİ

1940 yılının 12 Ekim günü akşam saat 20:15 de **"Radyo Gazetesi"** ismiyle dinleyiciye ulaşan yeni bir program, Türk Radyoculuğunda âdeta bir çığır açıyordu. Pazar'dan başka haftanın her günü, saat 20:15 de başlayıp 20:45 de sona eren "**Radyo Gazetesi**" adlı bu programı, **Matbuat Umum Müdürlüğü**'nden **Nurettin Artam** hazırlayıp sunuyordu. Nurettin Artam'ın bu konudaki yardımcıları ise, o günlerin en değerli isimleri olan **Ahmet Şükrü Esmer** ve **Hazım Atıf Kuyucak** idi. Bu üç kişi tarafından yayına hazırlanan program, günün siyasal, ekonomik ve aktüel olaylarını, uzmanlık süzgecinden geçirerek, çok sade ve anlaşılır bir dille dinleyiciye aktarırdı. İlk ciddi ve kapsamlı haber programı niteliği taşıyan **"Radyo Gazetesi"**, o yıllarda çok büyük bir dinleyici kitlesine ulaşmış ve âdeta tiryakilik yaratmıştı.

Radyo Gazetesi'ni hazırlayan Nurettin Artam

Gazeteci kökenli olan **Artam**'ın 1920 yılında İstanbul'da, **Vakit Gazetesi**'nde çalışmaya başladığı, daha sonraları da **Son Saat, Haber, Son Posta ve Ulus** Gazetelerinde görev aldığı biliniyor. Özellikle Ankara Ulus Gazetesi'nin 2. sahifesinde hergün yayımlanan **"Yankılar"** isimli köşesiyle, o tarihlerde büyük üne kavuşmuştu. Bu arada eklemekte fayda var ki, **Nurettin Artam** bu programlara hazırlanırken, **Matbuat Umum Müdürlüğü** ve **Anadolu Ajansı**'ndan önemli ölçüde destek alıyordu. O günlerin Matbuat Umum Müdürü ise, daha sonra Moskova Büyükelçisi olacak **Selim Sarper**'di. Ve **Nurettin Artam**'a çok inanırdı ve takdir ederdi.

Henüz ilkokula bile başlamadığım yıllarda, İkinci Dünya Savaşı bütün şiddetiyle sürerken, bütün evlerde olduğu gibi bizim evde de, başta babam olmak üzere bütün aile büyükleri 20:15 de radyonun başına toplanırlardı. Yıl 1943 falan olmalı... Radyodan yükselen **Nurettin Artam**'ın giriş sözlerini dünkü gibi hatırlıyorum. **"Sevgili dinleyiciler günün siyasi manzarası şöyle görünüyor..."** Ve arkasından bir solukta dinlenen ciddi, tutarlı ve güvenilir yorumlar.. Anadolu'ya ulaşan başka bir radyo yayını yok.. İstanbul gazeteleri doğru dürüst ve zamanında gelmiyor. Geriye kala kala sadece Ankara Radyosu.. Özellikle de "Radyo Gazetesi"..O günleri yaşamayanlara, bu atmosferi anlatmak çok zor.. Hatta olanaksız.. O yıllarda çocuk bile olsam, hissettiğim tatlı heyecanı, Ankara'ya bir çırpıda bağlanmanın inanılmaz keyfini inanın hâlâ özlüyorum. O günkü ilkel koşullarda, radyoculuğu bu denli ciddiye alan insanlara da sahip olduğumuz için, kendimizi çok şanslı saymalıyız.. Buna inanıyorum. 1940'lı yıllarda Ankara Radyosu'nda program yapanlar, o kadar sevilen ve tanınan insanlardı ki, gazete ve dergilerde sık sık karikatürleri bile yayınlanırdı.

İşte o günlerin ünlü sanatçısı Ratip Tahir Burak'tan, "Radyo" Dergisi'nde yayımlanan bir "Nurettin Artam Karikatürü" ve altında her akşam programı kapatırken kullandığı cümle: "Sevgili dinleyiciler, Nurettin Artam, Radyo Gazetesi'ni bitirirken, hepinize şen ve aydın geceler diler.."

«... Sevgili dinleyiciler, Nurettin Artam, Radyo Gazetesini bitirirken hepinize şen ve aydın geceler diler!»

Nurettin Artam

"DIŞ POLİTİKA HADİSELERİ" Nİ SUNAN AHMET ŞÜKRÜ ESMER

Ankara Radyosu'nun yeni binasına geçmesiyle birlikte, yani 1938 yılından itibaren, her Çarşamba akşamı saat 18:25'de başlayan ve "**Dış Politika Hadiseleri**" adı altında yayınlanan programı, **Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer** hazırlayıp sunmaktaydı. O günkü anlayış çerçevesinde, daha çok bir konferans havasında gündeme gelen bu program, geniş bir dinleyici kitlesine hitap ediyordu. Özellikle 2. Dünya Savaşı ile ilgili haberler, gelişmeler ve yorumlar, büyük bir merakla herkesi radyo başına toplayabiliyordu. Daha sonraki yıllarda, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde benim de hocam olan Ahmet Şükrü Esmer, bütün dünyanın tanıdığı bir siyasi tarih profesörüydü. Bir dönemde olsa, öğrencisi olabildiğim için kendimi çok şanslı sayıyorum.

Prof.Dr.Ahmet Şükrü Esmer

1893 yılında Kıbrıs'da doğan **A. Şükrü Esmer**, ilk ve orta öğretimi memleketinde tamamladıktan sonra, İstanbul'a gelerek Hukuk Mektebi'ne girmiş, daha sonra açılan bir sınavı kazanarak hükümet tarafından A.B.D. Columbia Üniversitesi'ne tahsile yollanmıştı. Bu üniversitede Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra **"Siyasi İlimler Doktorası"**da yaparak 1921 yılında İstanbul'a dönünce, önceleri gazetecilik de yapan A. Şükrü Esmer'in, bu sıralarda gazeteci olarak Lozan Anlaşması'nı da takip ettiği bilinmektedir. Daha sonraları Galatasaray Lisesi, Siyasal Bilgiler

Okulu ve Harp Akademisi'nde de hocalık yapan **Ahmet Şükrü Esmer**, bir dönem İstanbul Milletvekili olarak da görev yapmıştı.

Söz buraya gelmişken, sevgili hocam Ahmet Şükrü Esmer ile ilgili olarak, kamuoyunun pek bilmediği bir anımı da aktarmak isterim. 1956 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi 1. sınıfında öğrenci iken, Siyasi Tarih hocamızın Ahmet Şükrü Esmer olduğunu öğrenmiş ve çok heyecanlanmıştım. Ancak dersler başlayınca karşımıza **Dr. Fahir Armaoğlu** çıkmıştı. Armaoğlu "Siyasi Tarih dersinin asıl hocasının **Prof. Dr. A. Şükrü Esmer** olduğunu ancak bir süre kendisinin derslere geleceğini" söylemişti. Henüz doçent ünvanını almayan Fahir hoca'nın, konulara hâkimiyeti, ders anlatma biçimi ve de giyinişi bizleri bir hayli etkilemişti. Bir taraftan da, zamanının çoktan gelmiş olmasına rağmen, **Fahir Hoca**'nın neden doçentliğe yükseltilmediğini de merak etmiyor değildik. Kulaktan kulağa dolaşan söylenti şuydu: "Siyasi Tarih Kürsüsü Başkanı Prof. Dr. A.Şükrü Esmer, Dr. Fahir Armaoğlu için, bir türlü yeşil ışık yakmıyordu. Konu bu nedenle, birkaç yıldan beri askıya alınmış bekletiliyordu." Bu durumdan başta Dr. Armaoğlu olmak üzere, birçok hocamızın rahatsız olduğunu da hissediyorduk. Ancak 1956 yılının sonlarında, biz 2. sınıfta iken şöyle bir gelişme oldu. Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer Hoca, Kıbrıs Politikamızı diğer ülkelere anlatmak üzere, hükümet tarafından görevlendirilerek yurtdışına gönderildi. Bu görev seyahatinin 3 ay kadar süreceği biliniyordu. Bu fırsattan yararlanarak, Prof. Dr. **Yavuz Abadan** Hoca işi ele aldı. Hukuk Fakültesi'nden Siyasi Tarih Hocası Prof. Dr. **Coşkun Üçok**'un da katkıları sağlanarak bir Jüri oluşturuldu. Gerekli formaliteler tamamlandı. O zamanki mevzuata göre, son olarak bir de "Deneme Dersi" vermesi gerekiyordu. Öğrencilere haber salındı. Sınıflardan birini doldurduk. **Yavuz Abadan** Başkanlığındaki jüri yerini aldı. Dr. Armaoğlu, son derece heyecanlı bir şekilde "1856 Paris Antlaşması" nı anlattı. Jüri üyeleri ciddi pozlarda kendisini dinlediler. Doçent yapmaya kararlı oldukları belliydi. Ders bitiminde, jüri üyeleri yan odaya çekildiler. On dakika kadar sonra Prof. Yavuz Abadan sınıfa dönerek beklenen sonucu açıkladı: "Dr. Fahir Armaoğlu, oy birliği ile Doçent'liğe yükseltilmişti" Alkış sesleri arasında Fahir Hoca'yı kutlamaya başladık. Ortalık bayram yerine dönmüştü. Her iki Siyasi Tarih hocamızı da rahmetle anıyorum. Kendilerinden çok şeyler öğrendik.

DR. GALİP ATAÇ VE "EVİN SAATİ "

1940'lı yıllarda, ev hanımlarının yetişmesinde, hayata hazırlanmasında ve her konuda bilgilendirilmesinde, yine Ankara Radyosu'nu ön planda görüyoruz. O yıllarda, ulusal yayın istasyonlarının, şimdilerde olduğu şekliyle, sabah yayınlarında hanımları şarkı ve oyunlarla oyalamak gibi bir kaygıları yoktu. O günlerde **Dr. Galip Ataç**, ev hanımlarına yönelik köşe yazılarıyla en tanınmış isimdi. Aynı zamanda ünlü dil bilimci ve eleştirmen Nurullah Ataç'ın kardeşi olan Dr. Ataç, çeşitli gazetelerde ve Ankara'da **"Ulus"** gazetesinde yazdığı günlük yazılarıyla büyük bir okuyucu kitlesine hitap ediyordu. Tıp tahsilini, Fransa'nın Montpellier Üniversitesi'nde tamamlayan Galip Ataç'ın, "Tıbbi Musahabeler" " İstanbul Tıp Fakültesi" "Pastörün Hayatı" gibi yayımlanmış kitapları da kütüphanelerde yerini almıştı.

Bu noktadan hareket eden zamanın Ankara Radyosu yöneticileri, Dr. Ataç'a da bir program hazırlatmayı düşündüler. Böylece cumartesinden başka her gün 8:15'de yayına girecek **"Evin Saati"** programı ile radyo dinleyicileri tanışmış oldu. Özellikle de, günün büyük bir bölümünü evde geçiren ev hanımları.. Bu programlarda, yararlı olabilecek her türlü konuda bilgiler veriliyordu. Üstelik insanları sıkmadan ve biraz da eğlendirici bir üslupta... Meyve ve sebzelerden çeşitli yemeklere, nezle, grip, çocuk hastalıklarından hormonlara, yoğurdun faydalarından turunçgillerin tarihçesine kadar.. Akla ne gelirse.. Üstelik özenle hazırlanan bu programlar, gelmiş geçmiş en etkileyici sesin sahibi **Baki Süha Edipoğlu** tarafından sunuluyordu. Başta sevgili annem Sabiha Yazgan olmak üzere, bütün hanımlar bu programı büyük bir keyifle ve mutlaka bir şeyler öğrenerek takip ediyorlardı. Dinleyicilerden gelen yoğun talep üzerine, program bir yıl sonra akşam 21:00'e alınmıştı.

Türk kadınlarının bugünkü kültür düzeyine gelmesinde, Dr. Galip Ataç'ın önemli katkıları olduğunu düşünüyorum.

Dr. Galip Ataç

Baki Süha Edipoğlu

DR. REFİK SAYDAM, ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU, H. ALİ YÜCEL VE DİĞERLERİ

Ankara Radyosu'nun 1938 yılının sonlarında yeni binasına geçmesi ve vericilerinin de güçlendirilmesinden sonra, kuşkusuz toplum üzerindeki yönlendirici etkisi de çok artmıştı. Bu nedenle, hükümet adına yapılan açıklamaların ve konuşmaların, Ankara Radyosu'ndan da ayrıca verilmesi kendiliğinden gündeme gelmişti. Zira " Radyo" çok güçlü bir iletişim aracıydı. Bundan yararlanmak gerekiyordu. Üstelik "Radyo" zaten hükümete bağlı olarak çalışmaktaydı. Günümüzde TRT Kurumu'nun özerk yapısına rağmen, Turgut Özal'ın başlattığı bir yol olarak, "Ulusa Sesleniş" gibi isimler altında yapılan konuşmalar, şimdilerde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından da sürdürülmektedir.

Radyo'dan, 1940'lı yılların başlarından itibaren yapılan konuşmalardan bir kaçını örnek olarak vermenin yararlı olacağını düşünüyoruz. O günkü siyasi anlayışın ve anlatımın bir örneği olarak gündeme gelen konuşmaların çoğunu, bugün de olduğu gibi, Başbakan'lar yapmaktaydı. Zamanın Başbakanı **Dr. Refik Saydam**'ın 1 Şubat 1942 Pazar günü saat 20:15'de, Ankara Radyosu'ndan yaptığı konuşmayı, "Ulusa Sesleniş" çerçevesi içinde, türünün ilk ve önemli örneklerinden biri olarak kabul etmek mümkündür. İkinci Dünya savaşı bütün hızıyla sürerken, Başbakan'ın yaptığı bu konuşma, vatandaşlar tarafından dikkatle takip edilmişti. Dr. Saydam özetle şu konulara açıklık getirerek, vatandaşların kuşkularını gidermeyi amaçlıyordu. Bu konuda ikna edici bir üsluba sahip olduğu da, o günleri yaşayanlar tarafından sık sık dile getiriliyordu.

— Dünya buhranının başladığı günde kararlaştırılan ve milli şuura dayanan dış siyasetimiz, ilk günkü vasfından bir şey kaybetmemiş ve hiç değişmemiştir.

— Güzel yurdumuz harp dışındadır. Fakat dünya buhranının içindeyiz. Dışımızdaki savaşın yarattığı sıkıntıdan biz de

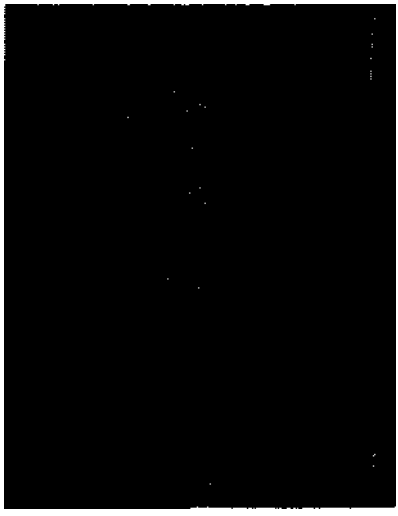

Başbakan Dr. Refik Saydam
1 Şubat 1942 günü Radyo'da
konuşurken

çekiyoruz. Gün geçtikçe bu sıkıntılar daha ziyade artacaktır. Bu buhranda bizim değişmez ana davamız "Milli Korunma"dır. Yani bir taraftan hudutlarımızın dışından gelecek her çeşit tehlikeye karşı yurdumuzu korumak, öte yandan bu buhranın doğurduğu sıkıntıları zamanla karşılamaktır.

— Üretimi arttıracağız. İthalat ve İhracatımıza, dünya şartlarına ve kendi ihtiyaçlarımıza göre düzen vereceğiz. Üretim maddelerinin millet fertleri arasında adaletle dağıtılmasını temin edeceğiz. Halk zararına menfaat temin etmek isteyenlere hayat hakkı vermeyeceğiz.

— Bugün uluslar arası taşımalar kesilmiştir. Bu sebeple dışarıdan gelebilecek maddelere bel bağlanmamalıdır.

— Hükümetimiz Türk köylüsünü desteklemek için elinden gelen bütün imkânları, Toprak Mahsulleri Ofisi ve Ziraat Bankası'nı da devreye sokarak, kullanacaktır.

— 1941 yılında buğday, çavdar, arpa, yulaf ve mısırı Toprak Mahsulleri Ofisi'ne teslim etmiş olanlara kilo başına 2 kuruş ödenecektir.

— Ülkemizde herkese yetecek kadar yiyeceğimiz vardır. Bu nedenle toplama ve saklama yapmak ruhi bir hastalık görüntüsüdür.

— Bazı şehirlerde ekmeğe hücum başladı, onu karne usulü

ile durdurduk. Sonra şekere hücum başladı. Fiyatı yükselttik ve de satışlara sınır getirdik.

— Sağlam yürekli, sağlam ahlaklı, birbirine inanır, birbirine güvenir vasıflarımızı en üste çıkaralım. Hükümetiniz, tatlı, acı hiçbir hakikati sizden gizlemeyecektir. Bu cihan yangınından, elbirliği ile ve şerefimizle ve de güçlü olarak çıkacağımıza inancımız tamdır.

O günleri yaşayanlar, başta babam Akif Yazgan olmak üzere, Başbakan Dr. Refik Saydam'ın Ankara Radyosu'ndan yaptığı bu konuşmaların, büyük bir sıkıntı içinde olan halk kitleleri üzerinde çok olumlu etkiler bıraktığını söylerlerdi. Böylece de, " Radyo" denilen yeni sayılabilecek bu icadın, ne denli bir güç olduğu da, yavaş yavaş ortaya çıkıyor ve gerektiğinde koskoca bir ulusu bir anda rahatlatabiliyordu.

Daha sonraki yıllarda, Başbakanlık görevini devralan **Şükrü Saraçoğlu** ise, genellikle 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamalarını, Ankara Radyosu'ndan yapacağı bir konuşma ile başlatmayı tercih ediyordu. Bu vesile ile de, topluma aktaracağı yeni mesajları da açıklamak fırsatı bulabiliyordu.

Cumhuriyetin 20. yıldönümü şenliklerini, 29 Ekim 1943 günü Ankara Radyosu'nda yaptığı bir konuşma ile başlatan Başbakan Saraçoğlu özetle şu görüşleri dile getiriyordu:

"Birkaç saat sonra, hepimiz 20 yaşına basan bilgili, kuvvetli, hesaplı, güzel ve uyanık bir delikanlı ile karşı karşıya olacağız. Bu delikanlının adı Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bu uğurlu ve zorlu varlık 20 yıl önce bugün doğdu. Onun için biz de, yüreklerimizden taşan sıcak ve coşkun bir sevgi ile her sene bugünü ve Cumhuriyeti süslüyoruz. Çünkü Türk olarak ve Türkiye olarak, tam anlamıyla hürriyet ve istiklale 20 yıl önce kavuştuk. İşlerimize çok geç başlamış olmamıza rağmen, yazı, dil, laiklik devrimleri bugün milletimizin öz malı olabilmiştir. Diğer taraftan, okullarımız, demiryollarımız, hastanelerimiz, bankalarımız, fabrikalarımız yurdumuzu süsleyen bir duruma gelebilmiştir. Yirmi yıl önce tuttuğumuz yoldaki savaşlardan daima yenerek çıkabilmemiz için, düzenli bir birliğin, olgun bir bilginin ve verimli bir çalışmanın en keskin silah olduğunu hiçbir zaman unutmamalıyız. Bütün işlerimiz için daima yeni bir hız kaynağı Cumhuriyet Bayramını açıyorum."

Başbakanlardan başka, zaman zaman Ankara Radyosundan

Başbakan Saraçoğlu 29 Ekim 1943 günü Radyo'da konuşurken

ulusa seslenmek ihtiyacı içinde olanlardan biri de, o günlerin ünlü Milli Eğitim Bakanı **Hasan Ali Yücel**'di. Bakan Yücel bu konuşmalarını, genellikle yeni ders yılının başlaması nedeniyle yapmayı tercih ediyordu.

Bir örnek olarak, 12 Eylül 1943 Pazar akşamı, Ankara Radyosu'nda yaptığı konuşmada özetle şu görüşleri dile getirmekteydi :

"Esasen okulla aileyi birbirine yaklaştırmak için gerekli bütün tedbirleri almayı esaslı bir vazife saymaktayız. Çünkü ailenin yardımı olmayınca, okul çalışmalarının çoğu verimsiz kalmaya mahkûmdur. Onun için ailelerin, çocuklarıyla sürekli olarak ilgilenmelerini söylemekle söze başlayacağım. 24 saatin sekiz saatinde çalışacak, sekiz saatinde dinlenecek ve sekiz saatinde de uyuyacaksınız. Eğer sekiz saat çalışma başarı için yetmiyorsa, eğlence zamanından almalısınız. Uyku saatlerinize dokunmamak gerekir. Bu tertibi birbiriyle orantılı kullanmadan, verimli bir insan olmaya imkân olmadığını anlamalısınız."

"Bütün bu anlattıklarımın temel amacı ise, ailelerimizin de desteğiyle, Ülkemize ve Cumhuriyetimize faydalı insanlar yetiştirmektir. Bu çocuklar bizim geleceğimizdir. Buna samimiyetle inanmaktayım."

O günleri yaşayanlar, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in Ankara Radyosu'nda yaptığı bu açılış konuşmalarının, çok etkili olduğu görüşünde birleşiyorlardı.

Hasan Ali Yücel konuşmasını şu cümlelerle bitirmişti:

"Çocuklarımız ahlak, terbiye ve çalışma yönünden, her yıl bir öncekinden daha iyileşmiş ve ilerlemişlerdir. Bizim için bir Türk çocuğunu kaybetmek bile çok acı geldiğindendir ki, olumsuz halleri gözlerinizin önüne seriyorum ve onların düzeltilmesi için, sizler bizler ve öğretmenlerin, hep beraber ve el birliği ile çalışmamızı dili-

H. Ali Yücel Ankara Radyosu'nda konuşurken

yorum. Bu yolda bize yapacağınız her müracaata gönüllerimiz açıktır. Hepimiz görevlerimizi dikkatle yaptığımız takdirde, ülkemizin mutluluğunu artırmış olacağımıza yürekten inanabiliriz."

ZİRAAT SAATİ VE ALİ RIZA ULUÇAM

Cumhuriyet' in ilk yıllarından itibaren, o günün koşullarında, ziraate büyük önem verildiği için, her fırsatta çiftçi ve onun uğraşısı olan ziraat ön plana çıkarılmaya çalışılırdı. Sanayi ise henüz yeni yeni canlanmaya başlıyordu. Konuya Ankara Radyosu da ilgisiz kalamazdı. Bu nedenle, o günlerin ziraat konusunda tanınan ismi **Ali Rıza Uluçam**'a, program yaptırmak fikri gündeme geldi.

Halkalı Yüksek Ziraat Mektebi'nden 1911 yılında mezun olan Ali Rıza Uluçam, 1890 da İnebolu'da doğmuştu. Çeşitli devlet görevlerinde bulunduktan sonra Ankara Belediyesi'nde görev alan Uluçam'ın radyo programları, 1941 yılının ortalarında başladı. Kendisi aynı zamanda " Ulus" gazetesinde de yazılar yazıyordu.

Ali Rıza Uluçam'ın, "**Ziraat Takvimi Saati**" adı altında hazırladığı programlar, radyoda spiker olan kızı **Nevin Uluçam** tarafından her akşam saat 21'de başlatılıyor ve çok fazla ilgi görüyordu.

Ali Rıza Uluçam

Nevin Uluçam

Ziraat'la ilgili her türlü konuda, öğretici ve bazen de ayrıntılı bilgiler veren Uluçam'ın programı uzun süre devam etti. Türk halkı, Türk çiftçisi, ziraat konusunda ne öğrendiyse ondan öğrendi. Üstelik kızı Nevin Uluçam, hazırlanan metni çok güzel bir ses tonuyla dinleyicilere ulaştırıyordu. Uzun yıllar sonra, Nevin Uluçam'ın, Ankara Radyosunda cumartesi günleri yayınlanan "**Klasik Batı Müziği Dinleyici İstekleri (Dilek Kutusu)**" programını da hazırlayıp sunduğunu biliyoruz. Bugün aramızda bulunmayan bu değerli iki insanı rahmetle anıyorum. Nevin Hanım'ın o değişik ses tonu hâlâ kulaklarımda.. Nostalji gerçekten çok güzel bir duygu... Şu anda bile yaşıyorum.

RADYOFONİK PİYESLER, MİKROFONDA TİYATRO, ARKASI YARIN VE DİĞERLERİ...

Belirtmeye gerek yok ki, Türk Halkı "Tiyatro Sanatı" diye bir olayla görsel olmasa bile Ankara Radyosu kanalıyla tanıştı. Gerçi, Ankara Radyosu'nun düzenli yayınlara başladığı 1938 yılına kadar, Anadolu'da zaman zaman tiyatroya benzer bazı gösteriler sergileniyordu. Bunlar daha ziyade sanat kaygısı taşımayan "Tulûat" biçiminde oyunlardı. Bilindiği gibi, 1934 yılında "**Milli Musiki ve Temsil Akademisi**" Kuruluş Kanunu çıkarılmıştı. Temsil bölümü 1936 yılına kadar kurulamadığı için, temsil kolu, "Musiki Muallim Mektebi'nin Temsil Sınıfları" olarak kaldı.1936 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak "Devlet Konservatuarı"nın kuruluşuyla, "Tiyatro" eğitimi ve sanatı konusunda ilk ciddi ve bilimsel adım da atılmış oldu. Tiyatro bölümünün başına ise, ünlü Alman tiyatro sanatçısı ve yöneticisi **Carl Ebert** getirilmişti. Ancak "Devlet Konservatuarı Yasası" 1940 yılında çıkarılabildi. Böylece Cumhuriyet'le birlikte başlayan çağdaşlaşma çabaları yeni bir boyut kazanıyordu. Aynı yasada yer alan "Tatbikat Sahnesi" uygulaması nedeniyle, Ankara seyircisi ilk düzenli ve ücretli oyunları izlemeye de başlamıştı. Tatbikat sahnesinin halka açık ilk ücretli oyunu, 1941 yılı Nisan ayında bir gece seyirciye sunulan, **Goldoni**'nin "**Otelci Kadın**" adlı oyunuydu. Bu geceyi, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin, Tiyatro sanatını geniş halk kitlelerine de izletmeye başlattığı "Tarihi bir dönüm noktası" olarak da kabul etmek mümkündür.

Türk halkını her konuda aydınlatmayı kendine bir görev bilen Ankara Radyosu, bu konuya da el atmakta gecikmedi. Ancak 1940 yılının başında, Devlet Konservatuarı Tiyatro Bölümü ilk sanatçılarını henüz ortaya çıkartmadığı için, Radyofonik Temsil'lerde sanatçı bulmak zorluğu yaşanıyordu. Buna rağmen 1940 yılının ortalarında, İstanbul'dan getirilmek kaydıyla, ilk temsil kolu içinde şu isimler öne çıkıyordu. **İbrahim Delideniz, Dürnev Türkan, Saime Arcıman, Reşat Altay, Vahi Öz, Osman Çay, Kadriye Tu-**

na, Tahsin Temren... Tahsin Temren aynı zamanda, Türk halkının tanıdığı ilk "Efektör"dü. Herkes onun ismini ezbere bilirdi. Radyofonik tiyatroyu daha canlı hale getirmek için, onun hazırladığı inanılmaz efektler hâlâ dillerdedir. Bu nedenle, Ankara radyosunun stüdyolarından birine de "Tahsin Temren" ismi verilmiştir.

1940'lı yıllarda, Ankara Radyosu'nda gerçekleştirilen oyunlar, o kadar büyük bir heyecanla ve coşkuyla hazırlanırdı ki, âdeta sahnede oynuyorcasına hareket eder ve oyunları öylece sergilerlerdi. Ellerinde oyun metinleri olmasa, onları gerçek tiyatro sahnesinde sanırdınız. Bir örnek vermek gerekirse, 1944 yılı Kasım ayı içinde, bir salı akşamı yayınlanan, "**Bu Gece Bir Şeyler Olacak**" adlı, gerilim ve korku unsurlarını ön plana çıkaran bir oyun, dinleyicilere çok heyecanlı dakikalar yaşatmış ve günlerce konuşulmuştu. Her oyunda olduğu gibi, "Bu Gece Bir Şeyler Olacak" isimli oyun için de, sanatçıları sahnedeymiş havasına sokmak için, özel dekorlar hazırlanmış, ellerine tabanca, balta gibi aletler verilmişti. Adı geçen oyun radyoda dinleyicilere sunulurken, stüdyoda çekilen birkaç fotoğraf aşağıda ek olarak gösterilmektedir. Sanatçıların yüzlerindeki ifadeler ve hareketleri o günlerdeki heyecanları ve sorumluluğu, yeteri kadar açıklıyor diye düşünüyoruz. Bir de özel giysileri olsa, oyun tam bir tiyatro şölenine dönüşecekmiş gibi görünüyor.

Bu bölümü noktalamadan önce, 1943 yılı başından itibaren gündeme gelen ve her Perşembe akşamı 21:15'de yayınlanan sevimli bir diziyi de hatırlatmak istedim. **Vâlâ Nurettin**'in kaleme aldığı "**Rektörün Odacısı**" isimli sürekli oyun... **Vahi Öz**'ün canlandırdığı odacı tipi, o yıllarda öylesine beğenilmişti ki, dinleyiciler günlerce bu "Kuvvetli hafızalı, müthiş sezgili ve bilgiç" tipleme üzerine konuşmaktan kendilerini alamamışlardı.

"Bu Gece Bir Şeyler Olacak" oyunundan bir sahne

Aynı oyundan bir diğer sahne

Ankara Radyosu'nun ilk efektörüTahsin Temren görev başında

Aynı oyundan bir diğer sahne

1940 lı yıllarda, Ankara Radyosu'nda program yapmak, sesini duyurmak o kadar önemli bir olaydı ki, İstanbul Şehir Tiyatrosu sanatçıları bile, zaman zaman radyoda görev almaktan mutluluk duyarlardı. İşte bunlardan biri de, 1944 yılı Mayıs ayı ortalarında, İstanbul Şehir Tiyatrosu sanatçılarının Ankara Radyosu'nda gerçekleştirdikleri Carlo Goldoni'nin "Yalancı" adlı komedisiydi. Aşağıda oyun sırasında çekilen fotoğraflarda, o günlerin ünlü tiyatro sanatçılarından bazıları görülüyor. Ancak İstanbul Şehir Tiyatrosu Sanatçıları'nın sundukları oyunlar, imkânsızlıklar nedeniyle, Ankara Radyosu'nda arada bir gündeme gelmekteydi.

Soldan sağa doğru, Müfit Kiper, Saime Arcıman, R. Kemal Arduman, N. Mahfi Ayral, V. Rıza Zobu, Y. Nezihi Özsoy, Dürnev Türkan, Muharrem Gürses, Kemal Tözem, Mediha Gökçer, İbrahim Delideniz.

Böylece 1940 yılı ortalarından itibaren, "Radyo Temsil Kolu" adı altında gündeme gelen sözlü tiyatro çalışmaları, daha sonraki yıllarda "Mikrofonda Tiyatro" , "Arkası Yarın" gibi isimlerle faaliyetlerini sürdürerek günümüze kadar varlığını korumuştur.

Carl Ebert yönetimindeki Ankara Konservatuarı'nın ilk mezunlarını vermesiyle birlikte, 1940'lı yılların ortalarından itibaren, Ankara Radyosu'nun tiyatro çalışmaları da daha bir ağırlık kazanmaya başlamıştı. Radyo dinleyicileri, artık Devlet Tiyatrosu sanatçılarının isimlerini de ezbere biliyor ve büyük bir hayranlık duyuyordu. Çünkü yeni yetişen bu Devlet sanatçılarının, ses tonları, vurguları, tonlamaları bir başka oluyordu. Ben de, ta ortaokul günlerinden kulağımda kalan bu unutulmaz sesleri, hâlâ heyecanla hatırlıyor ve hatta özlüyorum. Hangi birinden başlayayım? **Macide Tanır,**

"Yalancı" adlı oyunda, soldan sağa doğru, N. Mahfi Ayral, Vasfi Rıza Zobu, Saime Arcıman ve Mediha Gökçer

Cüneyt Gökçer, Muammer Esi, Ahmet Evintan, Saim Alpago, Asuman Korad, Mediha Gökçer, Handan Uran, Yıldırım Önal, Kerim Afşar, Semih Sergen, Nuri Altınok, Müşfik Kenter, Nihat Akcan, Umran Uzman, Yıldız Kenter, Çetin Köroğlu, Haluk Kurdoğlu ve daha onlarcası...

Cumhuriyet'in eseri olan bu büyük sanatçıların isimlerini anarken bile inanın heyecanlanıyorum. Hiç unutmam, Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne başladığım günlerin daha ilk pazarında, Gaziantep'ten henüz yeni gelmişken, 1956 yılı başlarında, soluğu Büyük Tiyatro'da almıştım. Amacım, seslerini radyodan tanıdığım bu sanatçıları yakından görmekti. Saat 15'de başlayan oyunun adı, **Schiller**'in **"Haydutlar"** adlı ünlü eseriydi. Seniha Bedri Göknil'in dilimize kazandırdığı bu oyunu nefesimi tutarak izlemiştim. İkinci hafta bir daha gittim. **Yıldırım Önal**'ın, **Semih Sergen**'in, **Haluk Kurdoğlu**'nun oyunlarını, ses tonlarını, aradan bunca yıl geçti, unutmam mümkün değil.. Uzun yıllar sonra, Ziraat Bankası'nda Halkla İlişkiler Müdürü iken, Semih Sergen ve Haluk Kurdoğlu ağabeylerle tanışmak ve samimi olmak fırsatım da oldu. Kendilerinden çok şey öğrendim. Bu satırların kaleme alındığı günlerde kaybettiğimiz Haluk Kurdoğlu'nu, saygıyla ve sevgiyle anıyorum. Bir bir ayrılan bu insanların yerini bilmem ki nasıl dolduracağız. Haluk Kurdoğlu, Yıldırım Önal, Kerim Afşar gibi sesler bir daha gelebilir mi? Hiç sanmıyorum.

TÜRK HALKI'NIN SENFONİK MÜZİK'LE DE TANIŞMASI

Bilindiği gibi Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, çağdaşlaşma çalışmaları ve reformları da hız kazanmıştı. Bu çerçevede, Büyük Atatürk'ün özlemlerinden biri de, Türk Halkı'na Senfonik Müzik'in, daha da açık bir anlatımla "Çok Sesli Müzik" in tanıtılması ve sevdirilmesiydi. Batı kültürünün bir parçası olmaktan çok öte, evrensel bir boyut taşıyan Senfonik Müzik, sadece birkaç büyük şehirde yaşayan bazı insanların dinleyebildiği bir çerçeveden çıkarılmalıydı.

Tahmin edilebileceği gibi, bu konuda da öncülük görevi yine Ankara Radyosu'na düşmüştü. Zaten bu müzik türünün, geniş halk kitlelerine ulaştırılmasında, Radyo'dan başka bir seçenek de henüz söz konusu değildi. Açıkça belirtmek gerekirse, Avrupa Birliği'ne girmeyi hedeflediğimiz bu günlerde, Türkiye'nin "**Senfonik Müzik**" konusunda da ulaştığı evrensel boyut ve sürekli artan dinleyici kitlesi, bir anlamda "Ankara Radyosu'nun da eseridir" denilebilir. Bunda belki bir ölçüde, Müzik Neşriyat Şefi, unutulmaz tambur virtiyözü Mesut Cemil Tel'in, aynı zamanda çok iyi bir "Viyolonsel Sanatçısı" olmasının da önemli payı vardı. Kendisi bir taraftan Türk müziği programları hazırlarken, diğer taraftan "**Radyo Oda Orkestrası**" konserlerine viyolonselist olarak da katılmaktaydı.

1940'lı yılların hemen başından itibaren, Türk Müziği ve Halk Müziği çalışmaları bütün hızıyla sürerken, çok sesli Batı Müziği'nin çeşitli türlerde icra edilmesi de hemen gündeme gelmişti. Avrupa Radyoları'nın yayın formatlarına uyarak, Radyo Senfoni Orkestrası, Radyo Salon Orkestrası, Yaylı Sazlar Kuarteti, Radyo Caz Orkestrası ya da Radyo Tango Orkestrası gibi bölümler oluşturulmuştu.

Öncelik verilmek gerekirse, Radyo Senfoni Orkestrası ön plana çıkıyordu. 45-64 arasında üyeden oluşan bu orkestranın, her hafta pazartesi ve perşembe günleri saat 21:30'da başlayan programları ortalama 45 dakika sürüyor, bazı defalar 60 dakikaya kadar uzayabiliyordu. Konserler 1 numaralı Büyük Stüdyo'da icra

edilir ve yaklaşık 160 misafir tarafından dinlenirdi. Aynı orkestranın sonbahar, kış ve ilkbahar sezonlarında, daha geniş bir kadro ile Cebeci Konservatuar Salonu'nda cumartesi günleri saat 15:30'dan itibaren verdiği konserler de, Ankara Radyosu tarafından naklen ve canlı olarak yayınlanırdı. Orkestra dönüşümlü olarak, Dr. **Ernest Praetorius** ve **Hasan Ferit Alnar** tarafından yönetilmekteydi. Yaz aylarında 6 hafta tatile giren Senfoni Orkestrası, yılda toplam 92 konser verir ve büyük bir ilgiyle karşılanırdı.

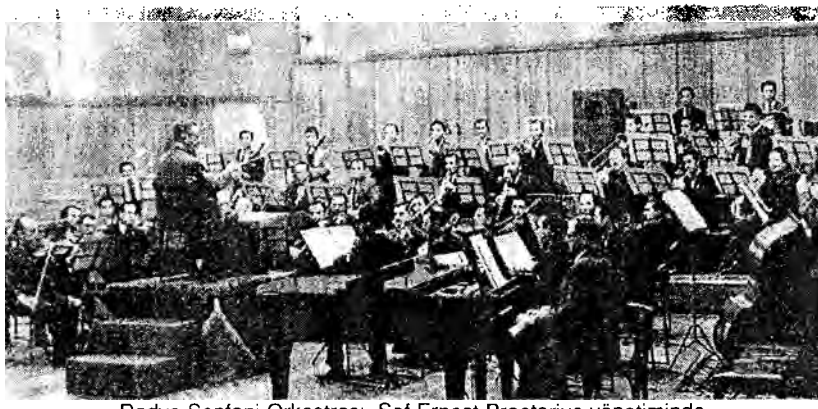

Radyo Senfoni Orkestrası. Şef Ernest Praetorius yönetiminde,
4 Aralık 1941 gecesi canlı bir yayın sırasında

Ankara Radyosu, yine 1940'lı yılların başından itibaren, daha dar bir kadroyla yaklaşık 12 kişiden oluşan "**Radyo Salon Orkestraları**"nı gündeme getiriyordu. "Orkestralar" diyoruz... Çünkü bu konuda 2 orkestra konserler veriyordu. 1 numaralı Salon Orkestrası'nı **Necip Aşkın,** 2 numaralı Salon Orkestrası'nı ise **Halil Onayman** yönetiyordu. O günlerin ünlü müzisyenlerinden oluşan bu iki orkestra, aşağıdaki iki resimde canlı yayın sırasında görülmektedir. Üstteki resimde Şef Necip Aşkın yönetiminde soldan sağa, ayakta Zülfü Kayancan, Cavit Özmengü, Nuri İrun, Edip Sezen, Orhan Borar, Eftal Günşiray, İzzet Albayrak, Zahit Sezen, Nihat Esengin, Ferruh Üstünel, piyanoda G. Markovitz... Alttaki fotoğrafta Şef Halil Onayman, soldan sağa piyanoda K. Siebert, İbrahim Sergici, Tahir Aymeriç, Muzaffer Aydın, Ferruh Alanson, Ali Sonat, Enver Kakıcı, Asıf Altuğ, Hidayet Demirkuşak, Sedat Ediz ve Enver Kapelman.

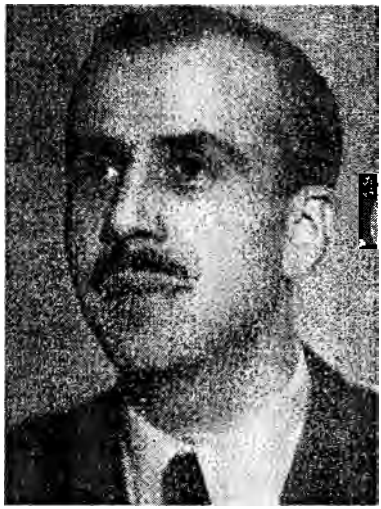

Şef H. Ferit Alnar 1906 doğumlu, Viyana Konservatuarı mezunu, aynı zamanda Kanun Sanatçısı

1 ve 2 numaralı Radyo Salon Orkestraları, genel yayın akışı içerisinde, dönüşümlü olarak haftada 3 kez konser verirdi. Ancak belirtmekte yarar var ki, 1940'ların kültür yapısı içinde, sık sayılabilecek ölçüde yayınlanan "Radyo Senfoni ve Salon Orkestrası" konserleri, Anadolu halkı için biraz ağır ve sıkıcı gelebiliyordu. Çocukluk yıllarından, benim de bu konuda gözlemlerim var.. Örneğin 1946 yılında, ben daha ilkokul öğrencisi iken, Gaziantep'te Zeki Savcı isminde ünlü bir halk ozanı vardı. O günlerde, bir Gaziantep Gazetesi'nde yayımlanan ve Ankara Radyosu Batı Müziği programlarını tatlı bir biçimde hicveden güzel bir şiiri, daha sonraları elime geçmişti. 1940'lı yılların atmosferini aksettirmek bakımından, sanırım size de ilginç gelecek... İsmi **"Radyo'da Müzik"**

Elinden illallah garp müziği'nin,
Radyomun başına uğramaz oldum.
Şu Necip Aşkın'ın, şu Esengin'in
Elinden evimde duramaz oldum

Praetorius, Künçer, Halil Onayman,
Bağrımı yaktılar, yandım el'aman
Canım Sarı Recep nerdesin aman,
Yurdumun sesini duyamaz oldum.

Mozart'ı, Chopin'i, Bach'ı, Wagner'i,
Üstad Beethoven'in şaheserleri,
Neylesin on milyon Türk'ün rençberi
Sakar solak söyler yaramaz oldum.

Bir yandan dilimiz Türkçe'leşiyor,
Bir yandan zevkimiz Frenkleşiyor,
İçimizde şarkla garp cenkleşiyor,
Yitirdim kıblemi binamaz oldum.

Tabii ki bu bir şiir ama o yılların Türkiye'si için yine de bazı doğruları var... Ernest Praetorius'un, Necip Aşkın'ın, Nihat Esengin'in,

1 ve 2 numaralı Radyo salon Orkestraları, 1944 yılı Aralık ayında canlı bir yayın sırasında

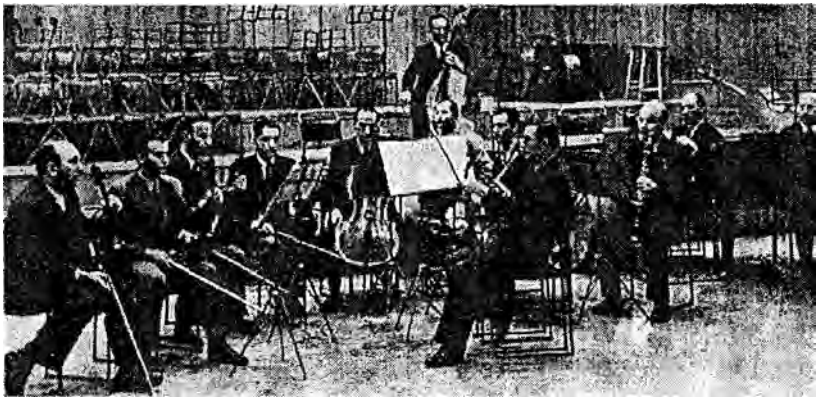

İhsan Künçer'in, Halil Onayman'ın ve de Sarı Recep'in isimlerini de anan sevimli bir taşlama...

Çok Sesli Batı Müziği'ni, Türk Halkı'na sevdirmeye çalışan Ankara Radyosu, sadece Klasik Batı Müziği türünde yayın yapıyor değildi. Özellikle genç radyo dinleyicileri için de, Caz ve Tango Orkestraları sık sık program yapardı. O yıllarda Batı Müziği Sanatçıları, çok az sayıda olduğu için, bu isimler kısa zamanda tek tek bilinir ve tanınır hale gelirdi. İşte o günlerin ünlü sanatçıları: **Radyo Caz Orkestrası**, aşağıdaki fotoğrafta da görüleceği gibi, Şef Nihat Esengin yönetiminde, Hüsnü Özenen, Rüştü Yeger, Sadrettin Sonat, Fehmi Ege, Ziya Esel, Kazım Tüzel, Sevim Tevs, Karl Siebert... **Radyo Tango Orkestrası** ise, Şef Fehmi Ege yönetiminde, Hüsnü Özenen, Şükrü Sarıpınar, Orhan Avşar, Enver Kapelman, Ziya Esel, Kazım Tüzel, Rüştü Yeger ve piyanoda Karl Siebert... Daha öncede belirtildiği gibi, sanatçı sayısı bir elin parmakları kadar az olduğu için, aynı kişiler birkaç orkestrada da birden yer alabiliyordu. Bu arada hemen eklemek gerekir ki, 1940'lı yılların ilk aylarından itibaren, daha çocuk denecek yaşta, radyo mikrofonlarına çıkan **Sevim ve Sevinç Tevs** kardeşler çok beğeniliyor ve o yılların dünyaca ünlü ikilisi "**Dorothy Sisters**"lere benzetiliyordu.

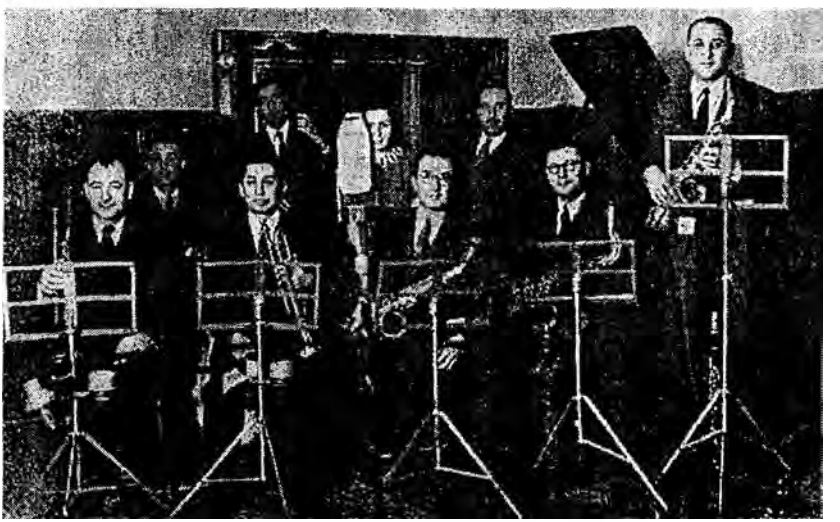

Şef Nihat Esengin yönetiminde Radyo Caz Orkestrası,
1942 yılı Ocak ayında yayın sırasında

Bütün bu etkinliklerin dışında, Mozart ve Beethoven gibi ünlü sanatçıların, doğum ya da ölüm yıldönümleri nedeniyle, bazen bir hafta bile süren anma programları hazırlanırdı. Günümüzde bile gündeme gelmeyen bu gibi düşünceleri, 1940'lı yılların Türkiye'si için, çok ileri bir adım olarak kabul etmek zorundayız. Örneğin 1942 yılı Ocak ayı içinde, Mozart'ın ölümünün 150. yıldönümü için, bütün dünyada olduğu gibi, Ankara Radyosu'nda da bir hafta süren çeşitli etkinlikler düzenlenmişti. Örneğin aşağıdaki fotoğrafta, Mozart Haftası nedeniyle ünlü piyanist **Ferhunde Erkin**, Mozart'ın piyano konçertolarından birini, 1942 yılı Ocak ayı başlarında, Ankara Radyosu stüdyolarında çalarken görülüyor. Kendisine eşlik eden de, Şef Dr. **Ernest Praetorius** yönetiminde Radyo Senfoni Orkestrası... Bütün bunları, o günün Türkiye'si için biraz abartılı ve yersiz bulanlar olabilir. Ama unutmayalım ki, 2000'li yıllarda, Avrupa Birliği'ne bir hayli yaklaşan Türkiye'yi bugünlere taşıyanlar, bu programları hazırlayanlar ve yayınlayanlar oldu. Bu insanların sevgi ve saygıyla anmamız gerektiğine inanıyorum. Bu arada, Türkiye'de Senfonik Müziğin gelişmesinde büyük katkıları olan, unutulmaz Şef Dr. Ernest Praetorius'un, 1946 yılında Ankara'da hayata veda ettiğini de eklemek gerekiyor. Bu büyük orkestra şefinin izlerinin, Türk Sanatçılar üzerindeki tartışılmaz etkisinin, uzun yıllar boyu devam ettiğini biliyoruz... Müzik otoritelerinin bu ortak görüşü herkes tarafından da kabul ediliyor.

Unutmadan eklemiş olayım... O günleri yaşayan büyüklerimden, çok sonraları dinlemiştim. Özellikle, seyirci önünde gerçekleştirilen senfoni orkestrası konserlerine davetiye bulmak son derece zormuş... Büyük stüdyo zaten 150 dolayında misafir alabiliyor... Artık gerisini siz düşünün...

Bu arada 1943 yılı Ocak ayından başlamak üzere, o günlerin ünlü müzik adamı **Cevat Memduh Altar**'ın hazırlayıp sunduğu, "**Büyük Müzisyenler**" adlı bir program daha gündeme gelmişti. Beethoven, Mozart, Chopin, Wagner gibi ünlü bestecilerin yaşamlarından ilginç kesitler sunan bu program, o yılların ölçüsü içinde, geniş bir dinleyici kitlesine ulaşabilmişti. Söz konusu yayın her Perşembe saat 21:15'de başlıyordu.

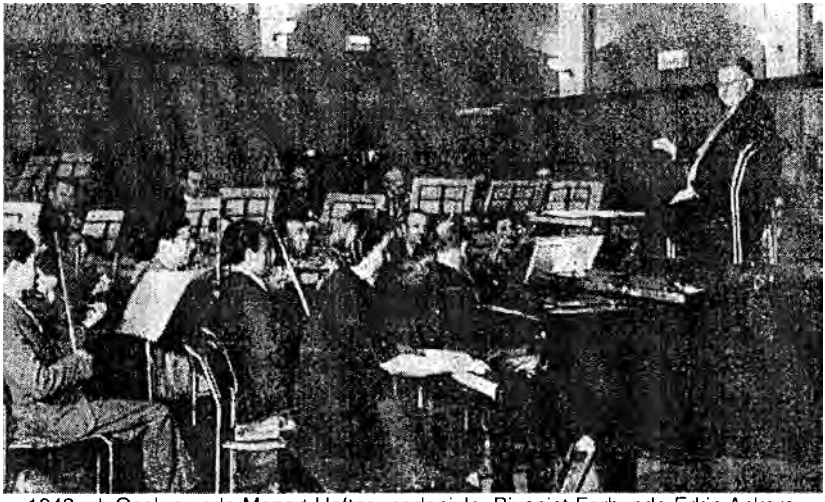

1942 yılı Ocak ayında Mozart Haftası nedeniyle, Piyanist Ferhunde Erkin Ankara Radyosu 2 nolu stüdyo da...

1950'li yılların başından itibaren, belki de Demokrat Parti iktidarının başlamasıyla birlikte, Klasik Batı Müziği yayınlarda belirli bir azalma oldu. Hatta bazı dönemler, sadece Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın, cumartesi günleri saat 15'de, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi salonlarında verdiği geleneksel konserleri naklen yayınlamaktan ibaret kaldı. Bu yıllardan itibaren başlayan uygulama, daha ziyade o günlerin popüler caz ve dans orkestralarına, haftalık programlar yaptırmak şeklinde gündeme geliyordu. O günleri yaşayanlar bilir..Özellikle genç dinleyicilerin ilgisini çeken bu orkestralardan öne çıkanlar şunlardı: **Cemil Başargan Orkestrası, Solist Melih Akbay, Orhan Sezener Orkestrası, Solist Zeki Yılmazcan, İbrahim Solmaz Orkestrası, Yaşar Güvenir** ve arkadaşları.. Ve birkaç orkestra daha...

Sonuçta nerden bakarsak bakalım, Klasik ve Hafif Batı Müziği'nin geniş halk kitlelerine tanıtılıp, sevdirilmesi ve o günlerden bugünlere kadar gelmesi, sadece ve yalnız Ankara Radyosu'nun eseridir. Bu noktanın da, ayrıca altının çizilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Bu arada içimden geldi, eklemek istiyorum. Çok tatlı bir sese ve yoruma sahip olan Yaşar Güvenir, benim girişimlerimle, Siyasal

Bilgiler Fakültesi Konferans Salonu'nda da sık sık konserler verirdi. Yaşar Ağabey'in, gerek fakültemizde ve gerekse Ankara Radyosu'nda, arada bir seslendirdiği o günlerin gözde parçası Paul Anka'nın "**Diana**" isimli şarkısını, aradan bunda yıl geçti inanın bir türlü unutamadım... Bir başka okurdu bu şarkıları Yaşar Güvenir... Nur içinde yatsın. Başkaca ne diyebilirim?

FERİDUN FAZIL TÜLBENTÇİ'DEN "GEÇMİŞTE BUGÜN" VE DE ADİL KÜRŞAT

1940'lı yılların başlarında, herşeyi Ankara Radyosu'ndan öğrenmeye çalışan Türk Halkı, 2 Mayıs 1943 akşamından itibaren, sadece beş dakika süren yeni bir programla daha tanışıyordu. "**Geçmişte Bugün**" ... Her akşam saat 22:30'da başlayan bu program, o günkü ismiyle, Matbuat Umum Müdürlüğü görevlilerinden yazar **Feridun Fazıl Tülbentçi** tarafından hazırlanıyor ve **Adil Kürşat** tarafından okunuyordu.

O yılların sosyo-politik ortamı içinde, her akşam yayınlanan bu kısacık program inanılmaz bir ilgi ile karşılandı. Bunda belki de, hazırlanan metni, ikna edici, konuya hâkim ve çok güzel bir ses tonuyla sunan Adil Kürşat'ın da büyük bir payı vardı.

Feridun Fazıl Tülbentçi

O yıllarda Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından yayımlanan "**Radyo Dergisi**'nin", 15 Haziran 1943 tarihli 19. sayısında, "Geçmişte Bugün" için şu ifadelere yer veriliyordu: "Geçmişte Bugün"

adıyla yayınlanan bu seri konuşmaların, tahminimizden çok büyük ölçüde uyandırdığı ilgi, pek tabii olarak, dinleyicilerimiz kadar bizi de memnun etmektedir. Konuşmanın başlamasından önce vurulan saat ayarı gongu ve ardından çalınan karakteristik sinyal, bizi geçmiş günlerin haşmet ve ibret dolu anlarında kısa ve özlü bir geziye çıkarmakta gibidir."

Benim de o yıllarda bir ilkokul öğrencisi olmama rağmen "Geçmişte Bugün" programı, inanılmaz ölçüde ilgimi çekerdi. O saatlerde henüz uyumamışsam radyomuzun başında mutlaka yerimi alırdım. Özellikle de, programı sunan Adil Kürşat'ın zaman zaman tarihi kişilerin seslerini de bir ölçüde taklit ederek yapmış olduğu konuşmalar bende büyük heyecan yaratır ve kendimi âdeta, Fatih Sultan Mehmet'in ya da Sokullu Mehmet Paşa'nın yanında gibi hissederdim. Ne güzel günlermiş onlar... İnanın çok özlüyorum.

Günümüzde de bazı özel radyoların, "Geçmişte Bugün" programına benzer yayınlar yaptığını görüyoruz. Ancak bunların hiçbiri, bana göre aynı tadı vermiyor. Belki de o günlerin koşulları ve de 2. Dünya Savaşı'nın atmosferi, insanlarda böyle duygular yaratabiliyordu. Sanırım tarihimizdeki kahramanlık öykülerini dinlemeye o günlerde fazlasıyla ihtiyaç vardı.

Ünlü "Memleket Saat Ayarı" gongu

Bu program için, o günlerde yayımlanan gazetelerde, büyük övgüler de yer almaktaydı. İşte bunlardan bir kaçı... "**Ulus**" gazetesinde **Nurettin Artam**, "2 Mayıs'tan itibaren, her akşam saat 22:30'da, genç şair ve tarihçi arkadaşımız Feridun Tülbentçi'nin inanılmaz incelemeler sonunda hazırladığı bu konuşmalar, birkaç gün içinde hakkı olan ilgiyi görmüştür. Tarihçi emeğiyle hazırlanan bu konuşmalarda, milliyetçi bir şairin, kendi tarihinin destanlarından, heyecanlarından, güçlü ve sürükleyici ifadeler vardır."

"**Tasviri-efkâr**" Gazetesinde **Peyami Safa**: "Feridun Fazıl Tülbentçi, eski günlerin müzesinde sabırlı bir dikkatle dolaşıyor ve bugün bizim ilgimize lâyık olanları arıyor, buluyor, derliyor, hergün radyomuza küçük bir demet sunuyor ve geceleri 22,30'da bunları dinliyoruz. Böylece, geçmişten günümüze dolan tarihi cereyanı hergün yaşıyoruz. Halkın eğitilmesi bakımından da bunun faydası pek büyük... Tarihin yalnız şuurunu değil, gururunu da veren bu hatırlatmalar, kendimize güvenimizin tarihi delillerini, bilmeğe en çok muhtaç olduğumuz bu savaş günlerinde, cesaretimizi destekliyor."

"**Vakit**" gazetesinde **Niyazi Ahmet Banoğlu**: "Geçmiş gün, gerek madde ve gerek ruh ölçüsü ile biz insanların daima muhtaç olduğumuz bir misal, bir lezzet ve bir cesaret pınarıdır. Ankara Radyosu, Feridun Fazıl'ın "Geçmişte Bugün"lerini, bize birkaç dakika içinde ve de birkaç damla halinde sunuyor. Fakat bu damlalar, beynimizde ve ruhumuzda birer kâinat oluyorlar. Kuru gibi görünen hadiseler, Feridun Fazıl'ın kaleminde can buluyor" Ve daha onlarca övgü yazısı...

"Geçmişte Bugün" sanırım, 1950'li yılların sonuna kadar devam etti. Ayrıca programlar, aynı isim altında bir kitap olarak da yayımlandı. Ben Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğrenci iken, Feridun Fazıl Tülbentçi'nin oğlu Irmak Tülbentçi ile de tanıştım. Kendisi benden iki sınıf gerideydi. "Admar" adında bir reklâm ajansı kurduğunu biliyorum. Feridun Fazıl Tülbentçi ise, hatırladığım kadarıyla, 27 Mayıs İhtilali'nden birkaç yıl sonra, İstanbul Radyosu Eğitim Yayınları Müdürlüğü'ne getirilmişti. Uzun yıllar önce aramızdan ayrılan bu değerli büyüğümüzü de, sevgi ve saygıyla anıyorum.

AYŞE ABLA'NIN "RADYO ÇOCUK SAATİ"

1940'lı yıllarda çocukluğunu yaşayanlar için, esas ismi Neriman Hızır olan Ayşe Abla'nın hazırlayıp yönettiği "**Radyo Çocuk Saati**"ni unutmaları sanırım mümkün değildir. Ben de o kuşaktan olduğum için, belki de çocukluk günlerimin anılarıyla, o programları gerçekten özlüyorum ve bu satırları kaleme alırken bile heyecanlanıyorum.

14 Şubat 1941 akşamından itibaren, çocuk yayınları "**Radyo Çocuk Kulübü**" adı altında yeni bir kişilik kazanmıştı. Başlangıçta Çarşamba günleri saat 18:45'de başlayan "Radyo Çocuk Saati" , bir süre sonra cumartesi günleri aynı saate alınmış ve hep öyle devam etmişti. Ayşe Abla programlarında sık sık, "İster Türkiye'de, ister yabancı ülkelerde bulunsun, cumartesi günleri saat 18:45'de radyosunun başında bizi dinleyen her Türk çocuğu kulübümüzün üyesidir" diye anonslar yapardı.

Ayşe Abla, yani Neriman Hızır, 14 Ocak 1943 tarihli "Radyo Dergisi"nde çıkan bir yazısında özetle şunları söylüyordu: " Radyo Çocuk Kulübü, ilk yılında beş çocukla işe başlamıştı. Fakat kısa bir zaman sonra bunun yeterli olmadığı anlaşıldı. Giderek bu sayı artırılmaya başlandı. Ancak bir süre sonra, "Radyo Çocuk Kulübü Korosu" kurmak fikri de gündeme gelince, sesleri müsait çocukları da kadroya aldık. Bugün elimizde 45 çocuktan oluşan bir koro var. Yöneticileri ise henüz konservatuar öğrencisi olan **Nedim Otyam** ağabeyleri... Kendisine çok şey borçluyuz."

Adı geçen çocuk programı her hafta yaklaşık 45 dakika sürer, çocuk temsilleri, şarkılar, şiirler ve eğitim bölümlerinden oluşurdu. Bu programda görev alan çocuklar, Ayşe Abla tarafından titizlikle seçilir ve kısa bir süre içinde, isimleri bütün Türkiye tarafından bilinir hale gelirdi. Yaklaşık 15 çocuktan oluşan bu küçük sanatçılar, sürekli olarak programlarda yer alırlardı. Herhangi bir nedenle bir çocuk programdan ayrılırsa, yerine Ayşe Abla tarafından yeni bir yetenek bulunurdu.

Ayşe Abla,
bir programı yönetirken

Radyo Çocuk Kulübü daha 1. yılını doldurmadan, Romanya, Bulgaristan, Suriye, İran, Fransa ve hatta İsviçre'deki Türk çocuklarından gelen övgü dolu mektupların sayısı üçbini aşmıştı. Bu durum o yıllarda, Ankara Radyosu'nun ne kadar etkili bir konuma geldiğini de vurgulamış oluyordu.

O yıllarda, Radyo Çocuk Kulübü'nün, ülke çapında tanınan çocuk sanatçılarından bazılarının isimlerini şöylece sıralayabiliriz: **Gülen Manyas, Ünver Teoman, Rübap Tanal, Nezahat Onaner, Altan Karındaş, Bülent Gürkan, Gülseren Ariel, Teoman Ersun, Tülin Çakmur, Semiramis Çap, Atilla Eldem, Meral Gözendor, Ömer Yörükoğlu, İnci Kunt, Semih Üstün...** Bu küçük sanatçıların bazıları, daha sonraları Devlet Konservatuarı Tiyatro Bölümünü de bitirerek ünlü sanatçılar oldular. Atilla Eldem, Meral Gözendor ve Altan Karındaş'ın isimlerini bu arada sayabiliriz.

Benim de çocukluk günlerimin tutkusu ve heyecanı olan, "Radyo Çocuk Saati"ni, büyük bir özlemle anıyorum. Bu programlardan

okulum dışında, çok şeyler öğrendim. Cumhuriyet çocuklarına geniş ufuklar açtı. O günün koşullarında, bu kadar öğretici ve güzel çocuk programları yapmak, inanılır gibi değil... Bizim kuşağın, Ankara Radyosu'nda ve de Ayşe Abla'ya çok şeyler borçlu olduğuna içtenlikle inanıyorum.

Yeri gelmişken belirtmek gerekir. Ayşe Abla, yani gerçek adıyla Neriman Hızır, "Radyo Çocuk Saati" programlarını bıraktıktan sonra Ankara Kızılırmak Sokakta kendi adını taşıyan özel bir okul açtı ve bu konuda da öncülük görevini yerine getirmiş oldu. Ayşe Abla İlkokulu'ndan mezun olan bugünün büyükleri, o yıllarını da özlemle anıyorlar. Yakından biliyorum.

Radyo Çocuk Kulübü sanatçıları bir temsil sırasında...
Soldan itibaren, Gülen Manyas, Sedat Ersin, Ünver Teoman, Rübap Tanal, Nezahat Onaner, Altan Karındaş, Bülent Gürkan, Gülseren Ariel, Teoman Ersun, Tülin Çakmur

Küçük sanatçılar şarkı söylerken. Soldan sağa, Semiramis Çap, Atilla Eldem, Ömer Yörükoğlu, İnci Kunt, Rübap Tanal.

Radyo Çocuk Saati'ni izleyen küçük bir dinleyici... 1942 yıllarında...

Daha önce yayımlanan, "**Kendilerine Yalan Söylenen İnsanlara Mektuplar**" adlı kitabımda da belirttiğim gibi, 1940'lı ve 1950'li yıllar, aynı zamanda Dünya'da ve Türkiye'de, Birleşik Amerika'lı Senatör Mc. Carthy'nin estirdiği, sözümona "Komünist Avcılığı" da dönemiydi. Bu çerçevede, bazen mizah bile sayılamayacak nedenlerle, birtakım insanların başı belaya girebiliyordu. İşte o yıllarda, sanırım 1947 yılının ortalarında, büyüklerimden duyduğumu anımsıyorum. Hangi sivri akıllıdan çıktıysa, sözde Ayşe Abla, "**Radyo Çocuk Saati**" programlarında, galiba çocuk şarkılarıyla, Rusya'ya şifreli mesajlar falan gönderiyormuş... Bir ara çevremde hep bu iddia konuşuluyordu. Çocuk olmama rağmen gayet iyi hatırlıyorum. Sonunda ne oldu, pek bilemiyorum ama Ayşe Abla, yani **Neriman Hızır**, epey sıkıntılı günler geçirmiş olabilir. Allah akıl fikir versin... Başkaca ne denebilir?

Bu bölümü bağlamadan önce, içimden geldiği için eklemek isterim. Nizip Cumhuriyet İlkokulu'nda, çok sevdiğim bir sınıf arkadaşım vardı. Adı Bülent Göksan... Hatırladığım kadarıyla, babasının görevi nedeniyle bu ilçede bulunuyorlardı. 1947 yılının ortalarında Ankara'ya taşındılar. Sonra nasıl olduysa Ayşe Abla ile tanışmışlar. Ses tonu da çok güzeldi. Ayşe Abla Bülent'i hemen, Radyo Çocuk Kulübü asli kadrosuna almış... Birkaç hafta sonra, Çocuk Saati'nde onun ismini ve sesini duyunca nasıl da heyecanlanmıştım, anlatamam... Daha önce de belirttiğim gibi, o yıllarda Ankara Radyosu'nda sadece isminin duyulması bile, bir insan için çok büyük bir olaydı. Ancak bu sevgili arkadaşımın, daha 20 yaşını bile doldurmadan, böbrek yetersizliğinden hayattan ayrıldığını çok sonraları öğrendim. İçimde hâlâ derin bir sızıdır... Radyo Çocuk Kulübü'nün bu güzel üyesini, uzun yıllar sonra, bir defa daha sevgi ve rahmetle anıyorum.

ANKARA RADYOSUNDA İLK SPİKERLER VE DİĞERLERİ

Daha önce de belirtildiği üzere, 28 Ekim 1938'de, Cumhuriyet Bayramı kutlamalarından bir gün önce, Ankara Radyosu'nun yeni binasına taşınması ve yüksek kapasiteli vericilerinin de hizmete girmesiyle, radyo yayınları artık tamamen bir ağırlık kazanmıştı. Tıpkı televizyon yayınlarının ilk başladığı günler gibi, radyo alıcısı olanlar, gözlerini bile kırpmadan, radyonun başından ayrılmıyorlardı. Bu çerçevede, önceleri önemsenmeyen "Spikerlik" konusu da, giderek ön plana çıkmaya başlamıştı. Bu nedenle de, 1940 yılının başından itibaren, sınavla spiker adayı alınması ve daha sonra da eğitimden geçirilmesi gündeme geliyordu. Böylece başlayan, **"Ankara Radyosu'nda spikerlik yapmış olmak"** kariyeri, günümüze kadar da bütün ağırlığıyla gelebilmiştir. İşin özeti, Ankara Radyosu'nda spikerlik eğitiminden geçen bir kişi, tartışmasız hemen fark edilir.

1941 yılının ilk aylarından itibaren, Türk halkı, Ankara Radyosu'nun profesyonel spikerleriyle teker teker tanışmaya başladı.. Tabii ki sadece sesleriyle... Ve bu insanları kısa zamanda o kadar sevdi ve bağrına bastı ki, anlatmakla bitmez... Ben annemden, babamdan, dayımdan biliyorum... Bu ilk spikerlerimizi, şöyle bir hatırlayalım... Hatırlayalım diyorum ama, bu satırları okuyanların çoğu, bu özel insanları radyodan tanımıyorlar.. İsimlerini sonradan duymuş olabilirler... **Hicri Sezen, Mebrure Hasekin, Muvaffak Ergil, İlhan Lütem, Berter Esengin, Emel Gazimihal, Hikmet Münir Ebcioğlu, Baki Süha Edipoğlu, Bedia Değim, Nevin Uluçam...** Ve ismini hatırlayamadığımız, belki de birkaç kişi daha...

Aşağıda, biraz soluk olsa da, bu ilk spikerlerimizin mikrofon başında birkaç resmini göreceksiniz. 1940'lı yılların başındaki görüntüleri... Özellikle Baki Süha Edipoğlu'nun sesi, çocukluk yıllarımdan hâlâ kulaklarımda.. Ne güzel ses tonu.. Ne güzel vurgulama ve tonlama..Sanırım bugün çoğu hayattan ayrılmış bu değerli insanlarla çok önceleri tanışmak isterdim.. Eğer hayatta olanları varsa,

onlara bütün kalbimle uzun ömürler diliyorum. Ta ilkokul günlerimden, kulağımda, bu spikerlerin seslerinden esintiler var... Zaman zaman anımsıyorum. Ve sanki o günlere yeniden dönüyorum.

Mebrure Hasekin (1942)

Hicri Sezen (1942)

Muvaffak Ergil (1942)

İlhan Lütem (1942)

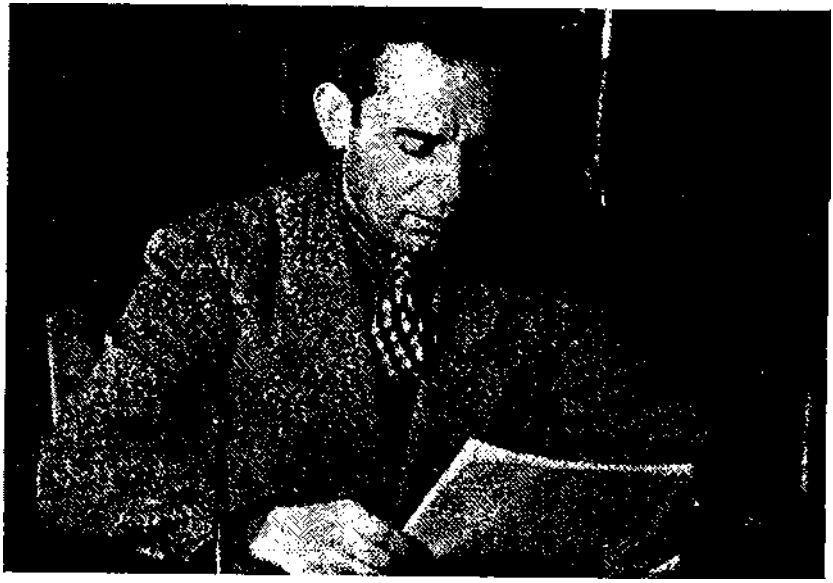

Hikmet Münir Ebcioğlu (1942)

İlk spikerler toplu halde, sağdan sola, H. Münir Ebcioğlu, Suat Taşer, Emel Gazimihal, İlhan Lütem, Mebrure Hasekin, Hicri Sezen, Baki Süha Edipoğlu

1950'li yıllardan itibaren, Ankara Radyosu'na ilk giren spikerler olgunlaşırken bazı yeni isimler de kadroya katılmaktaydı. **Can Okan, Kamuran Kıratlı, Yılmaz Tok, Kemal Kaltoğlu, Nadide Köksal, Hazin Güran, Ülkü Giray, Mukaddes Gözaydın, Serra Çınar, Deniz Seres, Turhan Diner, Zafer Celasun, Şebnem Savaşçı, Ülkü Kuranel, Jülide Gülizar, Aytaç Kardüz, Mehpare Çelik, Canan Kumbasar, Mesut Mertcan, Can Akbel** ve **Erkan Oyal**'ın isimlerini bu arada saymak mümkün. Bu çerçevede, Can Okan'a ayrı bir yer vermek gerekiyor. Nedeni de şu: Mükemmel ve ikna edici bir ses tonuna sahip olan Can Okan, giderek ön plana çıkmış ve özellikle de öğlen 13 haberlerini okumaya başlamıştı. Bilindiği gibi 1950 yılı, aynı zamanda Demokrat Parti'nin iktidara geldiği bir yıldı. 1957 seçimlerinden itibaren, işlerin artık kötü gitmesi üzerine, zamanın Başbakanı Adnan Menderes, Ankara Radyosu'nu daha fazla kullanma ve sesini duyurma telaşına kapılmıştı. Böylece, neredeyse bütün haberleri Can Okan'ın okuması gündeme gelmiş oluyordu. Zira Can Okan'ın, zaman zaman, âdeta kendini Adnan Menderes yerine koyarak okuduğu siyasal içerikli haberler, hem çok etkili oluyor, hem de iktidarı fazlasıyla memnun

ediyordu. Sonunda iş o duruma geldi ki, Can Okan'ın sesi âdeta hükümetle özdeşleşmiş gibi bir konum aldı. Bu durumdan geniş halk kitleleri, büyük ölçüde rahatsızlık duyuyordu. Bu olanlardan belki de Can Okan da hoşnut değildi. Ancak elinden bir şey gelmiyordu. Sonunda olanlar oldu ve 27 Mayıs İhtilali'nde, yanlış hatırlamıyorsam, Can Okan da bir süre tutuklu kaldı. Sanırım dünya radyoculuk tarihinde, böyle enteresan bir olayı da bizler yaşamış olduk. O tarihlerde yapılan mizahi bir değerlendirmeyi de sizlerle paylaşmak isterim..."İhtilal liderleri, spiker Can Okan'a da, şöyle bir nedenle ceza vermeyi düşünmüş olabilirler... (Sen nasıl olur da, devrik Başbakan Menderes'in demeçlerini bu kadar ballandıra ballandıra okursun.. İbret için sana da küçük bir ceza...)" Neyse ki Can Okan fazla tutuklu kalmadı... Kısa bir süre sonra tahliye edildi. Sanırım buna da şükür diyerek, birkaç gün içinde de ortadan kaybolmuştu. Bir daha kendisinden hiç haber alınamadı.

FALİH RIFKI ATAY, A. MUHİP DRANAS VE DE ŞEVKET RADO'DAN EDEBİYAT DERSLERİ

Kitabın kapağında da belirttiğim gibi, Ankara Radyosu kurulduğu günden itibaren gerçekten tam anlamıyla bir "Halk Üniversitesi" gibi işlevini sürdürmüş, yani zaman öldürmek için değil de, halka bir şeyler öğretebilmek amacıyla yayın yapmayı temel ilke olarak benimsemiştir. Hele 1940'lı yıllarda, bunun dışında bir yayın politikasının gündeme gelmesi zaten düşünülemezdi. Çünkü halka hızla bir şeyler öğretilmesi gerekiyordu. Ve Ankara Radyosu, üzerine düşen bu görevi fazlasıyla yerine getirdi.

Bu çerçevede, o günlerin en yetkin ve ünlü isimlerine programlar hazırlatıldı. Bu arada konu edebiyat olunca da, "**Güzel Türkçemiz**" adlı program için **Falih Rıfkı Atay**'ın, "**Şiir Saati**" programı için **Ahmet Muhip Dranas**'ın ve de "**Yazı Yazmak Sanatı**" adlı program için de **Şevket Rado**'nun isimlerinin ön plana çıkması kaçınılmaz oluyordu. Her üç programın da, ne derece büyük bir ilgi uyandırdığını, babamdan, dayımdan, öğretmenlerimden biliyorum. Onlar kendi aralarında konuşurken, ben çocuk olamama rağmen kulak misafiri olurdum. Konuşulanları net olarak hatırlıyorum.

1942 yılı Ocak ayından itibaren, her on beş günde bir Çarşamba günü saat 21:30'da başlayan "**Güzel Türkçemiz**" adlı programı, ünlü edebiyat adamı **Falih Rıfkı Atay** hazırlıyordu. O günlerin yayın anlayışı içinde, daha çok bir konferans havasında olan bu program, özellikle öğrenciler ve öğretmenler tarafından takip edilmekteydi.

Türkçenin güzel, zengin ve doğal olması konusunda, çeşitli konulara temas eden Falih Rıfkı Atay, örneğin 15 Şubat 1942 tarihinde yayınlanan konuşmasında özetle şu görüşlere de yer veriyordu:

"*Hepiniz biliyorsunuz ki, dil çalışmalarında üç temel amacımız vardır. Ulusal Türkçe, Zengin Türkçe, Güzel ve Tabii Türkçe... Demek ki, sadeleştireceğiz diye dilimizi fakirleştirmeyeceğiz. Zenginleştireceğiz diye de onun güzelliğini ve tabiiliğini bozmayacağız... Ulusal Türkçede ölçümüz, konuşurken ve yazarken, ya Türkçe ya*

da Türkçeleşen kelimeler kullanmak, Türk gramerinin kural ve eklerinden başka kural ve eklerle kelime örnekleri yapmamak, daha önce yapılmış olanlar varsa ve bunlar dilimizde kalacaklarsa, onların da çekimlerini dilimize uydurmaktır... Güzellik ve tabiilikte ölçümüz, bugünkü konuşmamız, bugünkü şivemiz, onun saflığı, ahengi ve hoşluğudur. Biz Asya'daki dilimizi yontarak, eriterek, lehçeleri kaynaştırarak, İstanbul şivesi dediğimiz, okullarda, kitaplarda ve de radyo ile artık memleket şivesi haline gelen, tatlı ve olgun bir konuşma dilini elde etmişiz. Yeni kelimeler ve terimler arayıp bulurken, lügatimizi ayıklarken onu her zaman göz önünde bulunduracağız."

1941 yılı ortalarında başlayan ve ünlü şair **Ahmet Muhip Dranas** tarafından hazırlanan "**Şiir Saati**" programı da, savaş yıllarının sıkıntısı içerisinde, halkımıza yaşama sevinci veren yapımlardan biriydi.

Her Perşembe günü saat 21:30'da yayına giren "**Şiir Saati**" nde, programı hazırlayan Ahmet Muhip Dranas dışında, **Vedat Nedim Tör, Baki Süha Edipoğlu, Kemal Tözem, Behçet Kemal**

Falih Rıfkı Atay

Ahmet Muhip Dranas

Çağlar, Nurullah Ataç, Ceyhun Atıf Kansu, İbrahim Delideniz, Ruşen Eşref Ünaydın gibi ünlü isimler de çeşitli şiirler okuyarak, programa renk katarlardı.

Yazı yazmanın, belki de bir sanat olduğunu düşünen o günün radyo yöneticileri, böyle bir program için de **Şevket Rado** ismini gündeme getirmişlerdi. Böylece on beş günde bir yayınlanacak, "**Yazı Yazmak Sanatı**" adlı yeni bir programla daha dinleyici tanışmış oluyordu.

1940'lı yılların Türkiye'sinde, halkın eğlenmekten daha çok öğrenmeye ihtiyacı olduğu için, bu çeşit programlar genellikle büyük bir ilgi görmekteydi. Şevket Rado da, bu konuda bulunabilecek en iyi birkaç isimden biriydi.

Şevket Rado, bir program sırasında Ankara Radyosu'nda

Daha sonraki yıllarda kariyerini geliştirerek, ünlü bir yayıncı ve yazar olan Şevket Rado, "Yazı Yazmak Sanatı" adlı programlarından birinde şu görüşlere de yer veriyordu:

"Öyle ise, (Güzel yazı ve güzel şiir nasıl yazılır?) sorusuna bir cevap bulmak gereklidir. Meşhur Alman şairi Rainer Maria Rilke, (Bir genç şaire mektuplar) adlı kitabında bütün yazı çıraklarına seslenerek şöyle diyordu: "Kimse size ne nasihat verebilir, ne de yardım edebilir. Tutacağınız tek yol şu olmalıdır... Kendi kendinizi dinleyin. Sizi yazmaya götüren sebepleri araştırın. Onların köklerini kalbinizin en derin köşelerine kadar salıp salmadığını yoklayın. Tabiata yaklaşın. Gördüklerinizi, duyduklarınızı, sevdiklerinizi, kaybettiklerinizi, sanki onları ilk defa söyleyen sizmişsiniz gibi söylemeye çalışın..Büyük konuları bırakın da, günün konularını ele alın.. Kederlerinizi, arzularınızı, düşündüklerinizi, güzelliğe bağlılığınızı anlatın..Bütün bunları da içten gelen bir samimiyetle, rahat bir eda ve tevazuyla söyleyin..Etrafınızdaki şeyleri, gördüklerinizi anlatabilmek için, bulunduğunuz hayatlardan, hatıralardan faydalanın.."

Bununla beraber, güzel yazmak için okumanın lüzumuna inananlar, okumayı reddedenlerden daha çoktur. Gerçi çok okuyan bazı yazarların yine kötü yazdıkları görülmez şey değildir. Fakat bütün mesele okunacak kitapları iyi seçebilmektir. Bazı kitaplar tadına bakmak, bazıları olduğu gibi yutulmak, pek azı da çiğnenip hazmedilmek içindir."

Bu bölümü de özetlemek gerekirse, 1940'lı yılların Türkiye'sinde, bu kadar nitelikli programların hazırlanabilmesi, gerçekten çok şaşırtıcı... Günümüz radyoculuğunda bile, bu ağırlıkta programlara pek tesadüf edilmiyor. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin, o günkü radyo yöneticileriyle, bunca yıldan sonra bile, ne kadar övünsek azdır diye düşünüyorum. Bizleri bu günkü kültür düzeyimize, biraz da bu insanlar getirdiler.

Bugünkü radyo ve televizyon programlarında gözlemlediğimiz çağdaş olayların temelinde, bu büyük insanların payının olduğuna inanıyorum. Sanırım o yıllarda, bir programı en iyi kim hazırlayabilir fikrinden yola çıkılarak, en uygun ismin bulunulmasına çalışılıyordu. Hatır ve gönülle veya başkaca özel nedenlerle mikrofon başına geçerek program yapma olanağı yoktu. Zaten seçilen isimlerden de, o günün radyo yöneticilerinin düşünceleri hemen anlaşılıyordu.

Bir Senfoni Orkestrası'nı yönetmek için, sözgelimi **Gürer Aykal, Rengim Gökmen** ya da **Naci Özgüç** olmak gerekiyor. Bir radyo ve televizyon programını hazırlayıp, sunabilmekte, büyük

bilgi, birikim ve deneyim işi... Bugünkü bazı programlara bakıyorum da, böyle bir kıstastan hareket edilmediği hemen anlaşılıyor. Sadece eş, dost hatırına yaptırılan programlar ancak bu kadar olabiliyor. Sözüm ona, (çok dinleniyor) ya da (çok seyrediliyor) olması, o yapımın iyi ve kaliteli olduğu anlamına da gelmiyor.

YENİ RADYO İSTASYONLARI

Radyo yayıncılığının gelişmesini göz önüne alan zamanın hükümeti, yeni radyo istasyonlarının kurulmasına ilişkin 1943/4670 sayılı yasa tasarısını, Büyük Millet Meclisi'nden de geçirerek, çok önemli bir adım daha atmış oldu. Bu yasaya dayanarak, Ankara'da kısa ve İstanbul'da da orta dalgalı, güçlü vericiler yaptırmayı planlayan hükümet, 1944 yılında proje çalışmaları için hareket geçti. 1945 yılı Mart ayı içinde tamamlanan projeler için hazırlanan ihale şartnameleri, dünyaca ünlü firmalara gönderilerek teklif istenildi. İkinci dünya savaşı nedeniyle, Ekim 1945 ortalarında tamamlanabilen teklifler değerlendirmeye alındı ve sonuçta; 100 KW lık kısa dalga Ankara Radyosu'nun **İngiliz Marconi** firmasına, İstanbul'da kurulacak 150 KW lık yeni orta dalga istasyonunun da Amerikan **RCA** firmasına ihale edilmesine karar verildi. Sözleşmeleri, hükümet adına zamanın Basın Yayın Genel Müdürü **Nedim Veysel İlkin** 5 Ocak 1946 tarihinde imzaladı. Sözleşmeye göre malzemeler, en geç 16 ay içinde teslim edilecek ve bir taraftan da montajları yapılacaktı.

Nedim Veysel İlkin, 5 Ocak 1946 günü Marconi temsilcileriyle sözleşmeyi imzalarken.

Ankara'da kurulacak yeni 100 KW lık kısa dalgalı istasyonun, özellikle deniz aşırı ülkelere 24 saat yayın yapması öngörülmekteydi. Örneğin Hindistan, Avusturalya, Uzak Doğu ülkeleri, Kuzey ve Güney Amerika ve de Batı Avrupa ülkeleri hedef alınan bölgelerin başında geliyordu. 1948 yılı başlarında faaliyete geçen kısa dalga Ankara Radyosu, o günlerden bu güne, ülkemizin sesini bütün dünyaya duyurmaya devam etmektedir. İstanbul Radyosu ise RCA firması tarafından yapılan yeni stüdyosu ve vericileriyle, ancak 1949 yılı içinde faaliyete geçebilmiştir. Diğer taraftan eklemekte yarar var ki, Türkiye ile Amerika arasında radyo yayın mübadelesinin açılışı, 23 Haziran 1944 günü Ankara Radyoevi'nde Basın Yayın Genel Müdürü **Selim Sarper** ile ABD Büyükelçisi **Stein Hardt** tarafından yapılmıştır. O günleri yaşayanlar hatırlayacaktır.

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR VE "MEHMETÇİK KONUŞUYOR"

1940'lı yılların atmosferi içinde, halkın en güvendiği ve üzerine titrediği kurum, doğal olarak Türk Silahlı Kuvvetleri'ydi. Bu noktadan hareket eden Ankara Radyosu yöneticileri, silâhaltına alınmış herhangi bir Anadolu çocuğunu da, radyoda konuşturarak, anlamlı bir program yapmayı da tasarlamışlardı. Bu röportajları en iyi yapacak kişilerden biri de, o günlerin ünlü şairi ve edebiyatçısı **Behçet Kemal Çağlar** olabilirdi. Ve gerçekten de görev ona verildi. Böylece 4 Ocak 1942 tarihinden başlayarak, bir yayın dönemi devam eden "**Mehmetçik Konuşuyor**" adlı yeni bir program daha gündeme gelmiş oldu. Her hafta pazartesi akşamları yayınlanan bu kısa söyleşiler, yine büyük bir ilgiyle karşılandı. Çünkü konuşturulan erler, sıradan Anadolu insanlarıydı. Ünlü ve unvan sahibi kişiler değildi. Galiba olayın bu tarafı dinleyicilere ilginç gelmişti.

Behçet Kemal Çağlar, Şarkışla'nın Osman köyünden Er Mehmet Güdüllü ile mikrofon başında konuşurken (1942)

Behçet Kemal Çağlar'ın ilk programlarından birinde, konuk er Mehmet Güdüllü ile konuşmalarından rasgele birkaç bölüm aktaralım:

— Gel Mehmet.. Otur şöyle karşıma.. Belki seni şimdi köyünde bile dinliyorlardır. Şu karşında gördüğün demir çubuğun üstünde tutturulmuş delikli yer yok mu? Sesin oraya bir girdimi köyün yolunu bulur. Dünyanın öbür ucuna bile gider. İstersen sen onu hiç düşünme... Kapalı bir odada iki kişi yarenlik ediyoruz say... Oldu mu?

— Olmayacak nesi var? Bana ilk haber verdiğiniz günden yazdım. Şimdi herkes beni dinliyordur.

— Köyünü özledin mi?

— İşin doğrusu, askerlik vakti geldi mi köyün delikanlısına gün doğar. Dünyayı konyayı görmek fırsatı bu... Trene binersin, tayyare görürsün, makine kullanmayı öğrenirsin.. Okuma yazma öğretirler. Adam olmak isteyen köyü hemen özlemez.

— Kaç gün köyünle Ankara'nın arası?

— Araba ile falan kimbilir kaç ay sürer? Trenle 20 saat...

— Askere gelene kadar trene bindin miydi hiç?

— Nerden bineceğim? Yalnız bizden yaşlılar arada bir ondan konuşurlardı da duyardım. Aralarında da ona (Karaoğlan) derlerdi.

— Kaç hanedir sizin köy? Nasıl bir yer?

- Köy bu... Ne olacak... Yazın kuruyan bir derenin iki yamacında, boz tepenin altında, kel söğütlerin gölgesinde bildiğin toprak evler.. Orada biz kuzularla, danalarla, taylarla haşır neşir büyürüz. Sen de bayım köyü zorla hatırıma getirdin. Toprağı burnuma tüttü... Köy deyip de geçme... Tavşan ini gibi görünür amma, aslan yatağıdır orası... Bizim köyden adıyla sanıyla aklımda kalan on kişi kadardır. Diğerleriyle pek ilgim olmadı.

Söz buraya gelmişken, **Celal Dinçer**'in, 1942 yılının başından itibaren hazırlayıp sunduğu, "**Kahramanlar Saati**" programından da kısaca bahsetmek gerekecektir. 1900 yılında İstanbul'da doğan Celal Dinçer, İstiklal savaşının her aşamasında görev aldıktan sonra, 1935 yılında Kurmay Binbaşı iken ordudan ayrılmıştı. Bu programları hazırladığı sırada, Başbakanlık Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nde Daire Başkanı olan Celal Dinçer'in "**Kahra-**

manlar Saati" o yılların atmosferi içinde büyük bir ilgi görüyordu. Her hafta bir saat süren bu ilginç programda, Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşı'nda kahramanlık ve fedakârlık gösteren insanlardan bulunabilenleri, hayat öyküleri ve kahramanlıkları ile mikrofona taşınıyordu. Söz gelimi 1942 yılı Ocak ayı içinde yayınlanan bir programın konusu, Birinci Dünya Savaşı'na çeşitli cephelerde katılmış, isimsiz bir halk kahramanının, **"Dadaş Dursun'un"** öyküsüydü ve yayınlandığı gece yüzbinlerce insanı radyo başına bağlamıştı. Çünkü o günlerde Türk halkının morale fazlasıyla ihtiyacı vardı.

BAŞKACA KÜLTÜR VE EĞİTİM PROGRAMLARI

1940'lı yılların başlarından itibaren, Türk Halkı'nı her konuda bilgilendirmek adına, Ankara Radyosu tarafından hazırlanan o kadar çeşitli program yayına veriliyordu ki, yazmakla bitmez... Daha önce anlattıklarımız dışında, öne çıkan bazı programlardan da, kısaca bahsetmenin yararlı olacağını düşünüyoruz.

1. İlk olarak, 4 Ocak 1942 tarihinden başlayarak, çok uzun bir süre devam eden, ***Adnan Ötüken'****in "****Kitap Saati****"ni ele almak gerekecek... Her Salı saat 19.45'de başlayan ve sadece 10 dakika devam eden bu kısa program, okumuş çevreler tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmaktaydı. Çünkü o yıllarda, yeni yayımlanan kitapları takip etmenin başkaca bir yolu yoktu. Benim bile o günkü çocuk aklımla,* ***Remzi Kitapevi, İnkilap Kitapevi, Akba Yayınevi, Hilmi Kitapevi, Kanaat Kitapevi, Maarif Vekâleti Yayınevi*** *gibi isimler, hafızamda yer etmişti. Adnan Ötüken, tanıtmaya çalıştığı yeni kitapları, o kadar etkileyici bir üslupla anlatırdı ki, kitapseverler o yayını bir an önce edinmek heyecanına kapılırlardı. Ancak bu çoğu zaman mümkün olmazdı. Çünkü şimdiki gibi bir dağıtım ve satış sistemi yoktu. Bu arada yeri gelmişken şunu da belirtmek isterim. Adnan Ötüken dahil, bu kitapda ismi geçen bütün değerli insanların çok önemli bir bölümü, maalesef bugün hayatta değil.. Ancak isimleri her geçtikce, başına her defasında "Merhum" falan gibi eklentiler yapmak doğrusu içimden gelmiyor. Onları hâlâ aramızdaymış gibi farz etmek istiyorum. Beni anlayışla karşılayacağınızı umarım.*

Yüksek Öğretmen Okulu Edebiyat bölümünden 1935 yılında mezun olan Adnan Ötüken, daha sonra "Kütüphanecilik İhtisası" için Almanya'ya gönderilmişti. İhtisasını tamamladıktan sonra Türkiye'ye dönen Ötüken, önce İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde asistan olarak görev almış ve daha sonra da Milli Eğitim Bakanlığı Neşriyat Müdürlüğü görevine getirilmişti. Ben dâhil binlerce insan, ilk kitap sevgisini Ankara Radyosu aracılığıyla Adnan Ötüken'den almıştır. Buna inanıyorum.

"Kitap Saati"ni
hazırlayan Adnan Ötüken

2. 1944 yılının başlarından itibaren, Ankara Radyosu'nun gelişimine çok önemli katkılarda bulunan bir değerli isim de, programcı, uzman ve yönetici kimliğiyle ***Refik Ahmet Sevengil****'dir. Kendisini büyük halk kitlelerine tanıtan ve sevdiren programı ise "****Geçmişte Türk Zevki****" adını taşımaktaydı.*

*Sözgelimi, 1944 yılı Temmuz ayı ortalarında yaptığı bir programın ana teması "****Halk Mizahı****" üzerineydi. Nasrettin Hoca'dan Bektaşi Dervişleri'ne, İncili Çavuş'dan Yörükler'e kadar, Türk mizah dehalarından örnekler veren Sevengil, o geceki programını şöyle bir fıkra ile tamamlamıştı:*

"Bektaşi Dervişi'nin bir gün aklına esmiş, camiye girmiş... Hoca bir sırat köprüsü hikâyesi anlatıyormuş... Hoca sırat köprüsünü bütün korkunçluğuyla anlattıktan sonra, dünyada içki içenlerin ahrette büyük sıkıntı çekeceklerini belirterek; (Dünyada kaç şişe içki içti ise, bu şişelerin hepsinin o günahkârın boynuna asılarak, sırat köprüsünü o halde geçmeye mecbur olacağını) sert bir dille açıklayınca, Bektaşi hocaya hemen bir soru yönelterek, (Hocam şişeler dolu mu, boş mu olacak?) diye so-

ruvermiş... Hoca bir an için şaşırarak, köprüden geçmek güçleşsin, ahali de korkarak içkiden vazgeçsin diye, (Dolu olacak) diye cevaplamış... Bektaşi de vakit kaybetmeden hemen hocaya keyifle seslenmiş(Desene hocam, bize orada da gün doğdu.)"

Bilindiği gibi, Ankara Radyosu'nun bugünlere gelmesinde büyük katkıları olan **Refik Ahmet Sevengil** ismi, yayın stüdyolarından birine verilmiştir.

Refik Ahmet Sevengil

3. Ankara Radyosu'nun gelişim yıllarında, sesini ve fikirlerini radyodan duyurabilen, kendisine program olanağı tanınan kişilerden biri de, ünlü eğitimci **Selim Sırrı Tarcan**'dı. Radyo da yaptığı programın adı ise, "**Terbiye Konuşmaları**" olarak belirlenmişti. Çok güzel bir üslupla yapmış olduğu bu eğitici programlar, doğal olarak büyük bir dinleyici kitlesini de kendisine yönlendiriyordu. Diğer taraftan spor eğitimi dâhil, her türlü eğitime yapmış olduğu bü-

yük katkılar nedeniyle, Ankara'daki spor salonlarından birine, onun adının verildiğini biliyoruz. Bu güzel salonun, özellikle voleybola tahsis edilmesi nedeniyle, eski bir Voleybol Federasyonu Başkanı olarak, kendisine ayrıca benim de içten bir teşekkür borcum var... Sırası gelmişken bunu da belirtmek istedim.

Selim Sırrı Tarcan, 1943 yılı Mayıs ayı ortalarında hazırladığı bir programda, özetle şu görüşlere de yer vermekteydi:

"*Terbiye, insanların doğumundan başlayarak, çocukluk, genç-*

Selim Sırrı Tarcan, 1943 yılı Mayıs ayı içinde,
mikrofon başında programını sunarken.

lik ve daha ileri yaşlarda beden, fikir, ahlak melekelerinin gelişmesi için harcanan emeklerin tamamına denir. Tarihin bize verdiği bilgiye göre, talim ve terbiyenin başka başka devirlerde, çeşitli kavimlerde, cemiyetlerde, milletlerde amacı aynı değilmiş.. Mesela eski Yunanlılarda terbiyenin gayesi, sitenin yükselmesine yarayan, güzelliğe bağlı, nazik, zarif, hassas insan yetiştirmekti. Romalılarda ise, askerlik, cengâverlik terbiyenin amacı olmuştu. Orta çağda terbiyeden beklenen şey dindar, inanmış bir cemaat teşkiliydi. Rönesans döneminde talim ve terbiye daha çok edebi bir mahiyet taşıyordu. Günümüzde ise terbiyede amaç sağlam, becerikli, başarıcı, özveri ve kişilik sahibi insan yetiştirmektir. Zamanımızın tanınmış terbiyecilerinden ***Gabriel Compayre****; (Terbiye bir ilimdir. Bu ilim insan yetiştirmeye yarar ve terbiye edilmeye istidat ve yeteneği olan sadece insandır. Çünkü canlılar arasında kendini idareye layık olan odur. Aklı, mantığı, düşüncesi doğumundan başlayarak başkaları tarafından terbiye edilir.) demektedir.*

4. Yukarıda belirtilen isimler dışında, daha birçok ünlü isim, Ankara Radyosu'nun düzenli yayınlara başladığı 1938 yılından itibaren, çeşitli ve çok faydalı konularda programlar hazırlamışlardır. *Daha önce de belirtildiği gibi, o günlerin koşullarında,* Ankara Radyosu gerçekten bir halk üniversitesi görünümündeydi. Türk halkı ne öğrendiyse bu radyodan öğrendi. Kültürel yapımızın temelleri bu stüdyolarda atıldı. Bunun altını defalarca çizmek gerekiyor.

Adnan Ötüken, Refik Ahmet Sevengil ve Selim Sırrı Tarcan dışında, öne çıkan birkaç değerli ismi daha belirtmek gerekirse, şunları söylemek mümkün...

Maarif Vekâleti (Milli Eğitim Bakanlığı) Beden Terbiyesi Genel Müdür Muavini **Vildan Aşir Savaşır**, "**Vücudumuzu Çalıştıralım**" adlı bir programı hazırlayıp sunuyor ve büyük bir ilgi görüyordu. Söz konusu program, Pazar hariç hergün 7:30 'da başlıyordu. Bu programın, Türk insanına sabah jimnastiği yapma konusunda önder olduğunu ve yol gösterdiğini de çocukluk günlerimden net olarak hatırlıyorum. Zira zaman zaman bende de bu hareketlere uyum sağlamaya çalışırdım.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu üyesi, ünlü tarihçi **Faik Reşit Unat**, "**Biraz da Tarih**" adlı bir program hazırlıyor ve

Vildan Aşir Savaşır mikrofonda programını sunarken

özellikle öğretmenler ve öğrenciler tarafından ilgiyle takip ediliyordu.

1897 yılı doğumlu, İktisat Profesörü **Hazım Atıf Kuyucak**'ın, 1939 yılı ortalarından başlayarak uzun süre devam eden "**İktisat Saati**" adlı programı, halkın anlayabileceği bir dille kaleme alındığı için, sade vatandaş tarafından da kolayca anlaşılıyordu. Her Cuma günü saat 19:00 da başlayan bu programı, babam ve dayımın da dikkatle takip ettiğini dünkü gibi hatırlıyorum.

Matbuat Umum Müdürlüğü Başmüşaviri olan, 1898 doğumlu **Burhan Belge**'nin, on beş günde bir cumartesi akşamları yayınlanan sohbet programlarının, ayrı bir dinleyici kitlesi ve tiryakileri oluşmuştu. Almanca, İngilizce, Fransızca ve Arapçayı çok iyi bilen Burhan Belge'nin, Alman yazar Von Bischoff'dan dilimize kazandırdığı "**Ankara**" isimli bir de tercüme kitabı vardı. Diğer taraftan "**Ulus**" gazetesinde sürekli olarak politik yazılar yazmaktaydı.

Bu bölümde son olarak, daha sonraki yıllarda ünlü bir bestekâr olan, edebiyat hocası **Rüştü Şardağ**'ın, "**Divan Edebiyatı**" adlı programına da işaret etmek gerekecektir. 1944 yılı Aralık ayı için-

de yayınlanan bir programını, Rüştü Şardağ şu cümlelerle bitiriyordu: "Muhterem dinleyicilerim, görülüyor ki divan edebiyatı sade bir beyitlik hikmet edebiyatı değildir. Onda insan duygularının en çok içe doğru dönük taraflarını dile getirmek isteyen sayısız güzel parçalar vardır ve onda hayal, vefa, ayrılık, vuslat, kalenderlik ve tevazu gibi birçok insani özellikler yaşamaktadır. Gerçi altı asrın edebiyatı elendiği zaman, elbette kalburun altında pek çok sanat dışı eserler kalacaktır. Fakat ben onun bu zayıf örneklerindeki durumu incelemek işini, uzun yazılı etüdlere bırakıp, konuşmalarımda asıl tenkidin hedefi olan güzelin izinde yürümek istiyorum."

Söz buralara gelmişken, hayatının son yıllarında tanıştığım Rüştü Şardağ ile ilgili kısa bir not düşmek isterim.. Daha önce yayımlanan "Bürokratlar nereye koşuyor?" adlı kitabımda da değindiğim gibi, Rüştü ağabey Tansu Çiller'in Başbakanlığı döneminde, bir edebiyat hocası olmasına rağmen, hangi akla hizmetse, 1993'de Vakıflar Bankası Yönetim Kurulu Üyeliğine, ertesi yıl da İş Bankası Yönetim Kurulu Üyeliğine getirilmişti. O günlerde 80 yaşını da aşmış Şardağ Hocanın, hiç anlamadığı, bilmediği Bankacılık Sektörü'ne, yönetim kurulu üyesi olarak atanması bir hayli şaşkınlık yaratmış, kendisi de oldukça zor durumlarda kalmıştı. On yıl kadar önce hayata veda eden sevgili Şardağ ağabeyi, en iyisi çok sevdiğim Hüzzam şarkısının ilk mısralarıyla anmış olalım... Bu şarkıyı da ilk olarak Ankara Radyosu dinleyicilere ulaştırmıştı. Hatırladığım kadarıyla yıl 1962 falan olmalı... Zaman ne kadar da hızlı geçmiş... İnsan inanamıyor.

Uzun yıllar ötesinden, hatırını sorayım mı?
Sana gönül bahçesinden, bir demet gül vereyim mi?
Senden haber gelmeyince, bir kar yağar ince ince,
Sevgilim diye her gece, karanlığı sarayım mı?

Nur içinde yat sevgili Şardağ hoca, bizlere böyle güzel şarkılar bıraktığın için... Zaten sadece bu şarkı bile, seni hatırlamamıza fazlasıyla yetecektir. Bir müziksever olarak buna içtenlikle inanıyorum.

Rüştü Şardağ bir programı sunarken.

Bu bölümü de noktalamadan önce, çok değerli yazar ağabeyimiz **Çetin Altan**'ın , 1956 yılından başlamak üzere, uzun bir süre devam ettirdiği, "**Çetin Altan Konuşuyo**r" adlı radyo programına da işaret etmek gerekiyor. "Dostlarım" diye başlayan bu konuşmalarında dile getirdiği konuları, inanın dünkü gibi hatırlıyorum.

PERİHAN ALTINDAĞ, SABİTE TUR, NEVİN DEMİRDÖĞEN VE DE DİĞERLERİ

Yukarıdaki isimleri görünce, Ankara Radyosu'nda Türk Sanat Müziği çalışmalarının tarihçesine sıra geldiğini hemen anladınız sanırım. Konuya girmeden önce belirtmem gerekir ki, Türk Müziği benim için apayrı bir dünyadır. Daha ilkokul sıralarında bile, Ankara Radyosu'ndan yükselen nağmeleri, büyük bir keyifle ve de hafızama yerleştirerek dinlemeye çalışırdım. Osman Bey'in Hüzzam ve Nihavent peşrevlerindeki coşku, Perihan Altındağ'ın sesindeki o tılsımlı güzellik, Andon Efendi'nin Hüseyni peşrevindeki doyumsuz hüzün ya da Menşure Tunay'ın piyanosundan akıp gelen o coşkulu nağmeler, beni hep başka dünyalara götürmüştü. Sonunda nasıl olduysa oldu, ortaokul sıralarında, yani daha 13–14 yaşlarında, Türk müziğindeki bütün temel makamları birbirinden ayırt etmeye ve tanımaya başladım. Bunun da tek sebebi, bıkıp usanmadan dinlediğimiz Ankara Radyosu'ydu. Birçok konuda olduğu gibi, müzik sahasında da ufkumun açılmasını, bu değerli kuruluşumuzun yayınları sağladı. Kurulduğu günden beri görev alan bütün mensuplarına teşekkür borçluyum.

Daha önce de belirttiğim gibi, bu çalışmam da özellikle, Ankara Radyosu'nun kurulduğu yıllardan bu yana, yaklaşık 30 yıllık bir dönemi ele almak durumundayım. Bu da aşağı yukarı, 1928-1960 yılları arasındaki zaman dilimini ifade ediyor. 1960 yılından sonra yaşananlar, daha bir yakın tarih olduğu için, o günleri yaşayanların henüz çoğu hayatta. Hele 1970'li yıllardan itibaren, Televizyon yayınları da başladığı için, Ankara Radyosu'nun ister istemez biraz geri plana itildiğini biliyoruz.

Ankara Radyosu, diğer konularda olduğu gibi, Türk müziği dalında da, bir yayın kuruluşu olmaktan çok öte, tam anlamıyla bir eğitim yuvasıdır. Türkiye'nin önde gelen ve hatta efsane konumuna ulaşmış sanatçılarının nerdeyse tamamına yakını, bu ocaktan yetişmiştir. Bu bölüme **Perihan Altındağ, Nevin Demirdöğen** ve

Sabite Tur (Gülerman)'ın isimleriyle başlamak, sadece bir anlatış biçimidir. Yoksa bu ocaktan yetişen bütün sanatçıların, birbirinden değerli olduğu bilinen bir gerçektir. Belki ben kendi adıma, bu üç bayan sanatçımızdan daha fazla etkilendiğimi söyleyebilirim. Tabii bu arada Ahmet Üstün'ü de unutmamak lazım...

Ankara Radyosu'nun düzenli yayınlara başladığı 1940'lı yıllardan itibaren, Türk müziği çalışmalarının hemen ağırlıklı bir konuma ulaşması, sanırım ilk Müzik Yayınları Şefi'nin, **Mesut Cemil Tel** olmasıyla da yakından ilgilidir. Bu konunun da altını çizmek gerekir diye düşünüyorum.

1940'lı yılların başlarından itibaren, sınavla alınarak yetiştirilen ve öne çıkan sanatçılardan bazıları şu isimlerdi:

Ses Sanatçıları: Perihan Altındağ, Afife Edipoğlu, Radife Erten, Semahat Özdenses, Sıdıka Dalmen, Safiye Tokay, Muzaffer İlkar, Sadi Hoşses, Tahsin Karakuş, Celal Tokses, Mefharet Yıldırım...

Saz Sanatçıları: Hakkı Derman, Cevdet Çağla, Zühtü Bardakoğlu, Cevdet Kozanoğlu, Osman Güvenir, Hayri Tümer, Şevki Sevgin, Fahri Kopuz, Ruşen Kam, Hamdi Tokay, Refik Fersan, Salih Orak, Şerif İçli, Fahire Fersan, Vedia Tunççekiç, Vecihe Daryal, Nihal Erkutun...

1950'li yıllardan itibaren, yukarıda belirtilen sanatçı kadrosu, aşağıda belirtilen yeni isimlerle güçlendirilmişti.

Ses Sanatçıları: Sabite Tur Gülerman, Saime Sinan, Sıdıka Çandarlı, Esma Engin, Mualla Aracı, Melahat Pars, Semahat Ergökmen, Cevriye Ceyhun, Müzehher Güyer, Mediha Fidan, Fahriye Caner, Sevim Tan, Gönül Akıncı, Mediha Demirkıran, Sevim Çağlayan, Mualla Mukadder, Solmaz Teğmen, Nevin Demirdöğen, Fikret Kozinoğlu, Gönül Söyler, Behiye Aksoy, Sevim Erdi, Ulviye Hekimci, Gül Batu, Neşe Can, Nesrin Akcan, Nurhayat Ünsaldı, Nermin Demirçay, Gönül Akkor, Vedat Okurer, Ahmet Üstün, Ferit Tan, Nusret Ersöz, Mustafa Sağyaşar, Yusuf Gül, Abdullah Özman, Ali Şenozan, Halil Atlar, Ekrem Güyer, Kutlu Payaslı, Vedat Gürsel, Yaşar Özel, Nevzat Güyer, Ziya Taşkent, Emel Sayın, Güneri Tecer, Samime Sanay, Necdet Tokatlıoğlu, Hüseyin Gökmen, Mustafa Seyran, Ahmet Melik, Yıldırım Gürses, Cevdet Bolvadin, Zekai Tunca, Semra Ersoylu, Ayten Zenger, Kevser Tanrıkut.

Saz Sanatçıları: Naci Tektel, Ragıp Tanju, Menşure Tunay, Nevzat Sümer, Ömer Altuğ, Necdet Varol, Halil Aksoy, Ekrem Vural, Saffet Gündeğer, Suat Sayın, Selahattin İnal, Ali Erköse, Selahattin Erköse, Nuri Şenneyli, Ahmet Şanal, Teoman Alpay, Ş. Ayhan Özışık, Ferit Sıdal, Sadettin Öktenay, İsmail Akdeniz, Erkan Yüksel, Selahattin Altınbaş, Musa Kumral, Hasan Özçivi, Yücel Aşan, Fikret Karahan, Özer Altun, Cahit Ünyaylar, Yılmaz Pakalınlar ve tabii ki darbukada Hüseyin İleri ve Atilla Mayda...

1960'lı yıllardan itibaren, isimleri yukarıda belirtilen sanatçılarımıza, yine yapılan titiz sınavlar sonucu, yeni isimler eklendi. Bunlar da ağabeylerini, ablalarını hiç aratmadılar. Ve bu zincir günümüze kadar böylece uzayıp geldi. Daha yeni olan bu sanatçılarımız içinde, ayrı bir kitap hazırlamak gerekecek. Bu kitapta öncelikle, unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutmuş radyo sanatçılarını, yeniden gündeme getirmeyi, onları yeni kuşaklara tanıtmayı amaçlamıştım. Toplum olarak galiba, bu tip araştırmalara ihtiyacımız var. Buna inanıyorum. 1970'li yıllar başlamadan önce, Ankara Radyosu'na, 1966 yılında yapılan zorlu bir sınav sonucu alınan, çok değerli ses sanatçıları da var... Her biri başlı başına bir ekol olan bu sanatçı kardeşlerimizin de isimlerini sevgiyle zikretmek gerekiyor. **Kadri Şarman, Akif Özüşen, Bilge Pakalınlar, Ela Altın, İclal Eroğlu, Metin Everest, Metin Güyer, Selçuk Aygan, Seçil Heper, Muazzez Abacı, Hülya Sözer, Suna Konakçı, Tahir Engin İçöz, Yüksel Bozbay...** Bu vesileyle, TRT yurtdışı yayınları için, **"Sazlar Çalınırdı Taş Plaklarda"** isimli programı beraber yaptığımız, sevgili dostum Kadri Şarman'ı da sevgi ve saygıyla anıyorum.

Öte yandan, konuyu daha yakından takip edenler için kısa bir açıklama yapmam gerekecek. Belki karışıklık yaratabilir. Şöyleki: **Nevin Demirdöğen**'in radyoya girdiği günlerdeki soyadı "Arınık" idi. Evlenince eşinin soyadını aldı ve öylece tanındı. **Behiye Aksoy**, radyoya "Tetiker" soyadı ile adımını attı, ancak udi Halil Aksoy'la evlenince "Aksoy" soyadını aldı ve o isimle ünlü oldu. **Sevim Erdi**, kanun sanatçısı Erol Deran'la evlenince, Sevim Deran olarak sevildi. Nesrin Akcan, bu isimle Ankara Radyosu'na katıldı. Ancak o da evlenince sadece eşinin soyadını kullanmayı tercih etti ve **Nesrin Sipahi** ismiyle tanındı, beğenildi. **Ulviye Hekimci** ise,

o günlerin gözde sanatçısı Ziya Taşkent ile evlenince, dinleyiciler tarafından daha çok Ulviye Taşkent olarak tanındı. Söz buraya gelmişken, benimde yakından tanıdığım ve saygı duyduğum Ziya Taşkent ağabeyin, eşi Ulviye hanım ve diğer yakınlarıyla birlikte, 1999 Yalova depreminde, enkaz altında kalarak hayata veda etmelerine hâlâ alışmış değilim. Nur içinde yatsınlar. Başkaca ne denilebilir?

Ankara Radyosu'nun, tamamen kendi eseri olarak, Türk halkına armağan ettiği ilk yıldız sanatçı, kuşkusuz **Perihan Altındağ**'dır. 1941 yılı ortalarında açılan sınavı kazanarak, daha 19 yaşında radyoya intisap eden Altındağ, dolgun ve renkli ses tonuyla, kısa zamanda çok beğenilen bir sanatçı haline gelmişti. Perihan Altındağ'a gelene kadar, ülke çapında tanınan, âdeta bir efsane haline gelen sanatçıların çoğu, piyasadan, İstanbul sahnelerinden ya da 78 devirlik plaklardan üne kavuşurlardı. Müzeyyen Senar da, Hamiyet Yüceses de, Safiye Ayla da, aynı yolu izlemişlerdi. Oysaki Perihan Altındağ'ı Türk halkı, sadece radyodan tanımış ve çok sevmişti.

Perihan Altındağ, 1943 yılı Mayıs ayı ortalarında, Radyo'da mikrofon başında

Henüz 20 yaşlarında bir Cumhuriyet çocuğu olan Perihan Altındağ, halk önündeki ilk konserini, 1943 yılı Temmuz ayı içinde, Kızılay yararına Ankara Halkevinde vermişti. Çünkü dinleyiciler onu çok merak ediyor ve mutlaka sahnede görmek istiyorlardı. Saz arkadaşları ise, Keman'da Hakkı Derman, Ud'da Cevdet Kozanoğlu, Tambur'da İzzettin Ökte, Kemençe'de Fahire Fersan, ve Kanun'da Vecihe Daryal'dı. Sanatçının, genç yaşına rağmen sergilediği inanılmaz performans, Ankara'da günlerce konuşulmuştu. Yeri gelmişken eklemek isterim. Büyük sanatçımız Müzeyyen Senar'da, 1938 yılı sonlarından 1941 yılı başlarına kadar, Ankara Radyosu kadrosunda yer almıştı.

1947 yılında eşinin mesleği nedeniyle İstanbul'a taşınan Perihan Altındağ müzik çalışmalarını İstanbul Radyosunda zaman zaman da Kristal ve Tepebaşı Gazinolarında sahne alarak sürdürdü. Emin Sözeri ile evlendikten sonra "Sözeri" soyadını da birlikte kullanan sanatçı, yılda birkaç kez Ankara'ya geldiğinde de, mutlaka radyoda özel bir konser verirdi. Çocukluk yıllarından hatırlıyorum. Arada bir, öğle haberlerinden önce, şöyle bir anons kulağıma çalınırdı: "**Şehrimizde misafireten bulunan Perihan Altındağ Sözeri, *bu akşam saat 20:30'da özel bir konser verecektir.* Dinleyicilerimize önemle duyurulur.**"

Daha önce de belirtmiştim... Türk Müziğine ilgim daha ilkokul sıralarında başlamıştı. 12 yaşına falan geldiğimde, pek de bilinçli olmasa bile, Perihan Altındağ'ın ses rengine de kulak kabarttığım çok oluyordu. Aklımda bu kadar nasıl canlı kalabildiğine hâlâ hayret ettiğim, dikkatimi çeken ilk şarkısı, Suphi Ziya Özbekkan'ın Uşşak makamında bir bestesiydi... "**Gücendi biraz sözlerime münfail oldu.**" Şarkı böyle başlıyordu. Bu kadar güzel ve etkileyici bir ses nasıl çıkarılabilirdi. Çok şaşırmış ve hayranlık duymuştum. Bu mısralar hâlâ kulaklarımda. Sanki çocukluk günlerime dönmüş gibiyim. Sanırım müziğin gücü de buradan geliyor.

Ankara Radyosu ekolünün, Türk müziğine kazandırdığı ikinci büyük sanatçı tartışmasız **Sabite Tur**'dur. Söze nereden başlamak gerekir bilemiyorum. En iyisi "**Bu dünyadan bir Sabite Tur geçti**" demek galiba. Bu denli güçlü bir koloratür soprano, bir başka ülkede yetişseydi, inanın yüzyıllar boyu o ülkenin insanları, bu sanatçıdan bahsederlerdi. Oysaki hayattan ayrılalı daha 15 yıl ol-

muşken, ismi neredeyse unutuldu. Ben bu kitabı biraz da, bu değerli sanatçıları, toplumun her kesimine tekrar hatırlatmak amacıyla kaleme aldım. Bu vesileyle tekrar gündeme gelebileceklerini düşünüyorum.

Sabite Tur bir program sırasında, solda Hakkı Derman,
yanında Selahattin Pınar

1924 yılında Çorum'da doğan Sabite Tur, babasının görevi nedeniyle İstanbul'a taşındığında daha ortaokul öğrencisiydi. Beyoğlu Ortaokulu'nu bitirdikten sonra, müzik dersleri almaya başlayan Sabite Tur'un ilk hocası, o yılların ünlü klarnetçisi Salih Orak'dı. Özellikle de Ali Rıza Şengel'den uslup ve repertuar dersleri almıştı. 1947 yılında açılan bir sınavı kazanarak, Ankara Radyosu sanatçıları arasına katıldı. Belirtmeye gerek yok ki, bu olay onun hayatında çok önemli bir dönemeçtir. Eşsiz ses fiziği, uslubu, yorumu ve de klasik eserlere olan hâkimiyeti ile birkaç yıl içinde, büyük bir ün kazanmıştı. Herkes onun sesini, "su gibi berrak" diye ta-

nımlıyordu. Sesindeki inanılmaz oktav genişliğine rağmen, şarkıları yorumlarken en küçük bir hata bile söz konusu değildi. Rafet Gülerman'la evlendikten sonra "**Gülerman**" soyadını da kullanan sanatçı, 1950 yılı ortalarında, Tepebaşı Gazinosunda çalışmak üzere İstanbul'a taşındı. 1951 yılında, İstanbul Radyosunda da görev alan Sabite Tur Gülerman, 27 Mayıs 1989 tarihinde, genç sayılabilecek bir yaşta aramızdan ayrıldı.

İlkokul ve ortaokulun, o çok güzel çocukluk ve ilk gençlik dönemlerinde, şimdiki gibi pop müzik falan da olmadığı için, bir kulağımız Ankara Radyosu'nda ve de çalınan 78'lik plaklarda olurdu. Sinema salonlarında, film başlamadan önce, Sabite Tur'un büyüleyici sesinden dinlediğimiz, Neveser Kökteş'in o güzel zarif ve duygusal şarkılarını veya Selahattin Pınar'dan "**Bir bahar akşamı rastladım size**" ya da kürdilihicazkar makamında "**Akşam yine gölgenle sabah etti bu gönlüm**" ü nasıl unutabilirim. Ancak Sabite Tur'un şarkılarındaki emsalsiz yorumunu ve de klasik eserlere olan hâkimiyetini, daha sonraki yıllarda, müzik bilgim de bir hayli arttıktan sonra anlayabildim. Yıl 1951 falan olmalı... Sabite Tur canlı yayında söylüyor: **Küçük Mehmet Ağa'nın Evcara Bestesi, "Gelince hatt-ı muanber o meh cemalimize..."** Nasıl güzel bir ses kalitesi, nasıl güzel bir yorum ve anlaşılabilir mısralar... Ben de bıraktığı duygu zenginliğini, hâlâ yaşar gibiyim. Yılların çok gerisinde kalan bu büyük sanatçıları, neden bu kadar çabuk unuttuk... Neden sadece, birkaç gün içinde meydana çıkan, sözüm ona şarkıcıların peşinden bu kadar çabuk gidiyoruz. Anlamakta gerçekten zorluk çekiyorum.

1950'li yılların başlamasıyla birlikte, Ankara Radyosu'nda, yepyeni genç bir sanatçı daha, dinleyicilerin gönlünde taht kurmaya başlıyordu. Son derece tatlı, âdeta kemandan kayıp gelen nağmeleri andıran bu olağanüstü sesin sahibi, **Nevin Demirdöğen**'di. Diğer sanatçı arakadaşlarından farklı olarak, İstanbul'da sahneye çıkmaya bir türlü ikna edilemeyen Demirdöğen, sadece arada bir yaptığı Anadolu turneleri ile halkın karşısına çıkabiliyordu. Bu nedenle de, emekli olana kadar, Ankara Radyosu'nda çalışmayı tercih etmişti.

Haftada bir, akşamları, saat 20:30'da başlayan programı 30 dakika kadar sürer ve milyonlarca dinleyiciyi radyolarının başına

bağlardı. Şimdi nostaljik bir hava estirmek amacıyla, Ankara Radyosu arşivlerinden yararlanarak, yarım asır kadar önce, 11 Nisan 1953 cumartesi akşamı saat 20:30'da başlayan Nevin Demirdöğen programındaki şarkılara şöylece bir göz atalım: 1- Mahmut Celalettin Paşa'nın Hüzzam şarkısı (**Değildi böyle evvel tarzı tavrın, bikarar oldu.**) 2- Tatyos Efendi'nin Hüzzam şarkısı (**Gözüm hasretle giryandır**) 3- Şükrü Tunar'ın Hüzzam şarkısı (**Bir zamanlar maziye bak, ne kadar şendik**) 4- Osman Nihat'ın Hüzzam şarkısı (**Bilmem bu gönülle ben nasıl yaşayacağım.**) 5- Kadri Şençalar'ın Hüzzam şarkısı (**Gezdiğim dikenli aşk yollarında**) 6- Emin Ongan'ın Nikriz şarkısı (**O güzel saçlarına**) 7- Son olarak Sadettin Kaynak'dan Nikriz bir eser (**Gel Eminem**)

Gerçekten heyecanlanmamak ve zamanın bu kadar çabuk nasıl geçtiğine şaşırmamak elde değil... Dile kolay tam 52 yıl geçmiş... Bu programın yayınlandığı gün doğanlar bile bugün yarım asrı devirmiş durumda... Çocukluk yıllarından hatırlıyorum... 78'lik plaklar nasılda dönerdi... Sinemalarda, kahvehanelerde ve de evlerde... Günün moda şarkısı, Nevin Demirdöğen'in o doyumsuz sesinden, Selahattin Pınar'ın Nişaburek şarkısı... (**Ayrılık yarı ölmekmiş, o bir ateşten gömlekmiş...**) Hey gidi günler hey... Bu arada, Nevin Demirdöğen'in, evlenmeden önceki soyadının da "**Arınık**" olduğunu da eklemiş olalım...

O günlere dalıp gidince, içimden geldi birden... 78'lik plaklarda, Selahattin Pınar'dan bir şarkı daha... Nevin Demirdöğen ne kadar güzel okurdu anlatamam... "**Bir bahar akşamı rastladım size, Sevimli bir telaş içindeydiniz.**" Şarkı böyle başlıyor ve devam ediyordu.

Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde, 1957 yılında verdiği bir konserde tanışmak mutluluğuna ulaştığım Nevin Demirdöğen'e sağlıklı günler diliyorum. Bu günün genç sanatçılarının, Demirdöğen'den alacakları büyük dersler var... Buna inanıyorum. Tabii bu arada, 1940 yılında, Ankara Radyosu'na aynı günlerde giren **Mefharet Yıldırım** ve **Radife Erten**'i de unutmamak gerek... Keşke bu büyük sanatçıların da eski plaklarını bulup dinleyebilseler... Ne kadar yararlı olurdu.

1950'li yıllara yaklaşırken, 1945 yılı ortalarında, Ankara Radyosu'nun, Türk müziğine kazandırdığı güçlü seslerden biri de, tartış-

Nevin Demirdöğen

masız **Ahmet Üstün**'dü. 1925 yılında İskeçe'de doğan Ahmet Üstün, ablasının oğlu olan **Lütfü Güneri** ile birlikte 1939 yılında Türkiye'ye iltica etmiş ve sesinin güzelliği nedeniyle de bir süre gazinolarda şarkı söylemişti. Musiki eğitimine, **Nebahat Üner**'den ders alarak başlayan Üstün'ün, ülke çapında büyük ün yapması, diğer meslektaşları gibi Ankara Radyosu'na girmesiyle başladı. Dar oktavlı olmasına rağmen, inanılmaz derecede etkili ve tatlı sesi onu kısa zamanda büyük bir yıldız haline getirmişti. O kadar ki, onu görmek ve tanışmak için, program sonrası Ankara Radyosu'nun önünde toplanan insanların sayısı çoğu bayan olmak üzere, bazı günler binleri aşardı. Sözgelimi, bu günlerde "Tarkan"la devam eden, hayran kitlesinin çılgınlığa varan tutkularının ilk örneği, Türkiye'de Ahmet Üstün'le başlamıştır denilebilir. Diğer taraftan, okuyuş biçimi itibariyle de bir ekol oluşturan Ahmet Üstün'ün, daha sonraları radyoya intisap eden **Mustafa Sağyaşar, Abdullah Özman** ve **Halil Atlar**'ı da etkilediği kuşkusuzdur. Bu arada, ilk gençlik yıllarımın duygularıyla örtüşen Ahmet Üstün'ün doldurduğu ve ülkeyi bir uçtan bir uca saran, iki 78'lik plağının da altını çizmek isterim. Hüseyin Coşkuner'in Acemkürdi şarkısı "**Bana aşkın**

şarabını sundu yarim bu gece" ve de Cevdet Çağla'nın Hüzzam şarkısı "**Şu göğsüm yırtılıp baksan, dikenler aynı güldendir**" Ne kadar güzel olurdu bu şarkıları.. Nur içinde yatsın... Yeri gelmişken ilginç bir not daha... 1955 yılında, bütün bir ülkeyi kasıp kavuran "Avare" filminin şarkısını, Ahmet Üstün, "**Gökteki yıldızlar gibiyim avareyim**" diye başlayan Türkçe sözlerle plağa okumuş ve büyük satış rakamına da ulaşmıştı.

Ben lise 1. sınıfta öğrenci iken hiç unutmam, 1952 yılı başlarında Ahmet Üstün bir konser vermek üzere Gaziantep'e gelmişti. Şehir Sineması'ndaki bu konseri ben de heyecanla izlemiştim. Programını "**İlimon ektim taşa**" diye başlayan türküyle sonlandırırken, salon alkıştan inlemişti. Dün gibi hatırlıyorum.

Ahmet Üstün
oğlu Serdar ile (1953)

Yıllar sonra Ahmet Üstün'ün sınav jürisinde bulunan **Ruşen Kam**'la yapılan bir röportajda okumuştum. Şöyle diyordu merhum Ruşen Kam: "Ahmet Üstün'ün, çok değişik ve etkileyici bir ses kalitesine sahip olduğunu hemen anlamıştık... Ancak kendisi sınav parçası olarak, **Suphi Ziya Özbekkan**'ın Muhayyer eseri "**Titrer yüreğim her ne zaman yâdıma gelsen**" diye başlayan şarkısını

okuyup bitirince, biz kararımızı çoktan vermiştik bile..."

Ahmet Üstün'ün ablasının oğlu olan Lütfü Güneri, Ankara Radyosu'na girememekle birlikte, zaman zaman İstanbul radyosunda program alabiliyordu. Daha çok İstanbul gazinolarında sahneye çıkarak ve plak doldurarak ün kazanan Güneri'nin, o günlerde dillere dolanan birkaç şarkısı da olmuştu. Henüz ortaokul öğrencisi olduğum yıllarda, "**Şu karşıdan gelen esmer, aşkıma ihanet etti**" ve de "**Sevgi ateştir, sevda ateştir**" diye başlayan şarkılarının, ne derece sevilip, tutulduğunu çok iyi hatırlıyorum. Özellikle "Şu karşıdan gelen esmer, aşkıma ihanet etti" şarkısı, günümüz pop şarkıları gibi, İstanbul gençliğini o kadar etkilemişti ki, o günkü çıkan İstanbul Gazeteleri'nden biliyorum. Okulda, vapurda falan, toplu halde bu şarkıyı söylüyorlarmış. Yine o yılların köşe yazarlarından birinin, yanlış hatırlamıyorsam **Refi Cevat Ulunay** olabilir. Bir yazısında bu durumu şiddetle kınayarak şöyle diyordu: "**Ne günlere kaldık yahu.. Zamane gençlerinin vapurda falan, yüzümüze karşı söyledikleri şarkılara bak... Allah sonumuzu hayretsin...**" Sevgili Refi Cevat hoca, bir de bugünleri görse bilmem ne derdi? Gerçekten merak ediyorum.

Lütfü Güneri Ankara Radyosu kadrosunda olmamakla birlikte, bu iki şarkısı çok istek aldığı için, haftada bir yayınlanan "Dinleyici istekleri" programlarında sık sık çalınırdı. Benim bile akşamları, bir taraftan ders çalışırken diğer taraftan da bu şarkıların çalınmasını beklediğimi gayet iyi hatırlıyorum.

1950'li yılların yıldız sanatçılarından birini daha, yine Ankara Radyosu yaratmıştı. 1949 yılında, yeniden yayına başlayan İstanbul Radyosu'nda iki yıl kadar program yaptıktan sonra, Ankara Radyosu sanatçıları arasına katılan **Mualla Mukadde**r, esas ününü bu yeni sanat ocağında yaptı. Burhan Atakan ile evlendikten sonra, "**Atakan**" soyadını da kullanan sanatçı, tekrar İstanbul'a taşınana kadar, Ankara Radyosu'nda uzun yıllar görev yaptı ve çok beğenildi. Özellikle programının sonuna, günün moda şarkılarından birini de koyunca, sanki bütün bir Türkiye ona eşlik ederdi. Örneğin, Zeki Duygulu'nun uşşak şarkısında olduğu gibi... "Bir selam vermeden gelip geçersin, Mahsun kalbimi viran edersin, Güzel gözlerle süzüp geçersin, Seven kalbimi ezip geçersin." Sanki milyonların katıldığı bir koro... O günleri yaşayanlar gayet iyi hatırlayacaktır.

Mualla Mukadder Atakan
1953 yılında
Ankara Radyosu'nda
çalıştığı günlerde

Gayet net olarak hatırlıyorum. Özellikle 12:30 – 13:00 arasına denk düşen yarım saatlik canlı programlarını, neredeyse bütün Türkiye nefesini tutarak takip ederdi. Son derece gür ve notalara hâkim bir ses tonuyla okuduğu şarkılar, dinleyicileri mest ederdi. Bu olayın da, Ankara Radyosu'nun Türk insanı üzerindeki inanılmaz etkisinin somut göstergelerinden sadece birisi olarak altını çizmek isterim.

Söz buraya gelmişken, Ankara Radyosu arşivlerinden yine birkaç sayfayı aralayalım. 22 Mart 1953 Pazar günü saat 10:15 başlayan bir "Mualla Mukadder Atakan" canlı yayını. Program şöyle: Çalanlar: Vedia Tunççekiç, Naci Tektel, Halil Aksoy, Ömer Altuğ... 1-Artaki Candan'ın nihavent şarkısı, (**Koklasam saçlarını, bir gece ta fecre kadar**) 2- Selahâttin Pınar'ın nihavent şarkısı,(**Geçti ömrüm yine hâlâ ben o bin dert ileyim**) 3-Münir Nurettin Selçuk'un nihavent şarkısı, (**Yok başka yerin lütfu ne yazdan ne de kıştan.**) 4- Nasibin Mehmet'in hicazkâr şarkısı, (**Görmezsem eğer sevdiceğim hüsnü mir'atın**), 5-Neveser Kökteş'in hicazkâr şarkısı, (**Ruhumda neşe hayale daldı**) 6- Yesari Asım'ın kürdîlihicazkâr şarkısı, (**Ömrümce o saf aşkını**) 7- Lavtacı Hristo'nun kürdîlihicazkâr şarkısı, (**Gidelim Göksu'ya)**

Evet, işte zaman böyle akıp gidiyor. Birkaç yıl önce hayattan ayrılan Mualla Mukadder Atakan'ı, bütün sevenleri adına, sevgi ve saygıyla anıyorum. Elimizden başkaca bişey gelmiyor. Diğer taraftan, Türk Sanat Müziğinin, geniş halk kitlelerine tanıtılması ve sevdirilmesi çerçevesinde, "**Radyo Fasıl Heyetleri**"nin de önemli katkıları olmuştur. Ankara Radyosu'nun faaliyete geçtiği günlerden itibaren gündeme gelen "**Fasıl Musikisi**", günümüze kadar da varlığını sürdürmüş ve çok sevilmiştir. Ankara Radyosu'nun düzenli yayınlara başladığı 1940'lı yıllara doğru, eldeki mevcut sanatçılarla, 3 numaralı stüdyoda fasıl musikisi de dinleyicilere sunulmaya başlamıştı. İlk fasıl heyetleri Kemani Hakkı Derman'ın yönetiminde 9 kişiden oluşuyordu. Zaman zaman da daha fazla sanatçının katılımıyla, çifte fasıl veya meydan faslı isimlerini taşıyan büyük gruplar 2 numaralı stüdyoda yayınlarını sürdürüyorlardı. Bu fasılları genellikle Kemani Hakkı Derman yönetirdi.

Bu vesileyle, gelmiş geçmiş en büyük keman sanatçılarından biri olarak kabul edilen Hakkı Derman'ın, aynı zamanda iyi bir kimyager olduğunu da eklemiş olalım. Türk Müziği'nden biraz anlayanlar, daha radyodan ilk keman nağmeleri duyulmağa başlandığında, Hakkı Derman'ın çalmakta olduğunu hemen anlarlardı.

1942 yılı Mart ayı içinde, 3 nolu stüdyoda Radyo Fasıl Heyeti programını sunarken, soldan sağa oturanlar: Zühtü Bardakoğlu, Hamdi Tokay, Şerif İçli, Osman Güvenir, soldan sağa arka sıra: Tahsin Karakuş, Safiye Tokay, Celal Tokses ve Hayri Tümer.

Hâlen de büyük bir zevkle dinlediğimiz Ankara Radyosu'nun Fasıl Heyetleri, bu çeşit programlarda da bir ekol oluşturmuştur. Çeşitli fasıl heyetleri dinlendiğinde, Ankara Radyosu'nun ki derhal anlaşılır ve her anlamda ön plana çıkar. Ben de kendi adıma, ta çocukluk günlerimden beri, evimizin radyolarından kulaklarıma dolan ve faslın başladığını haber veren sözgelimi, **Osman Bey**'in hüzzam ve nihavent, **Lavtacı Andon**'un hüseyni ya da **Tatyos Efendi**'nin rast, uşşak, suzinak ve karcığar peşrevleriyle büyüdüm. Bunları her dinlediğimde, çocukluk ve ilk gençlik yıllarının o güzel günlerini aynen yaşıyorum. Sadece bu nedenle bile, Ankara Radyosu'na gönül dolusu teşekkür borçluyum. Bunu da yeri gelmişken belirtmek istedim.

1940'lı yılların ses ve saz sanatçıları için, ciltlerle kitap hazırlansa yine de az gelir diye düşünüyorum. Bu kitabın el verdiği ölçüde, çoğu aramızdan ayrılmış bu değerli insanları biraz olsun sizlere tanıtmaya çalıştım. Hepsi de "Ankara Radyosu Okulu"nda eğitimlerini aldılar. Yeteri kadar yer vermediğim kişiler olduysa, anlayışla karşılanmasını diliyorum. Bu bölümü de noktalamadan önce, bende o yıllardaki resimleri de bulunan, dört değerli sanatçıdan daha kısaca bahsetmek isterim. **Semahat Özdenses, Cevdet Çağla, Muzaffer İlkar** ve de **Sadi Hoşses...**

1940'lı yılların başından itibaren Ankara Radyosu'na girip, o dönemlere damgasını vuran, en kıdemli bayan ses sanatçımız **Semahat Özdenses**'tir. 1913 yılında İstanbul'da doğan Özdenses, daha ortaokul öğrencisi iken, bestekâr Lemi Atlı ve tamburi Refik Fersan'dan musiki dersleri almaya başlamış ve 1934 yılında da İstanbul radyosu sanatçıları arasına katılmıştır. Birkaç yıl sonra, Ankara Radyosu'na geçen sanatçı, değişik ses tonu ve temiz okuyuş tarzı ile kısa zamanda büyük üne kavuşmuştur. Sahneye çıkma tekliflerini kabul etmeyen Özdenses, boş kalan zamanlarını, Türk müziğine yeni besteler kazandırmakla geçirmiştir.

İkisi uşşak ve ikisi de hüzzam makamında olmak üzere, günümüze kalan dört güzel şarkısı var Özdenses'in. Ankara Radyosu'nun ilk önemli bayan ses sanatçısı olması bir yana, sadece bu dört şarkısı için bile, bize göre Türk müziğinin ölümsüzleri arasına girmeyi çoktan hak etmiştir. Şarkıları hatırlayalım:

Semahat Özdenses (1942)

Hüzzam makamında, **"Mahzun kalbim günden güne aşkınla eriyor."**
"Dün gece mehtaba dalıp hep seni andım."
Uşşak makamında, **"Her mevsim içimden gelir geçersin."**
"Akşam oldu hüzünlendim ben yine."

Özellikle ikinci uşşak şarkısı.. Tam bir sanat abidesi.. Uzun yıllar önce, sahnede **Zeki Müren** ve de **Bülent Ersoy**'dan da dinlemiştim. Aradan bunca yıl geçti... İnanın hâlâ kulaklarımda çınlıyor..

Keman çalmadaki ustalığı ve bestelerindeki duygu zenginliği ile Ankara Radyosu'nun ilk saz sanatçıları arasında, çok önemli bir yeri olan **Cevdet Çağla**, 1900 yılında İstanbul'da doğmuştu. İlk keman eğitimini aslında matematik hocası olan babasından alan Cevdet Çağla, bir süre Almanya'da da tahsil görmesi nedeniyle batı müziğinden de geniş ölçüde etkilenmişti. Bu nedenle; özellikle keman taksimlerinde, Klasik Batı Müziğinden de bazı esintileri belirlemek mümkündür. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, İstanbul'da

önemli bir konumda bulunan, "**Darültalimi Musiki Heyeti**"nin ilk sanatçılarından, ünlü kemancı Reşat Erer'in ayrılmasıyla, yerine genç kemani Cevdet Çağla'nın getirilmesi, başlangıçta çok yadırganmış ancak kendisini kısa zamanda kabul ettirmişti. Ankara Radyosu'nun düzenli yayınlara başladığı 1940'lı yıllardan itibaren, bu radyoya giren Cevdet Çağla, 1950 yılına kadar bu görevini sürdürmüştür. Daha sonra İstanbul Radyosu'na geçen Çağla, emekli olduğu 1965 yılına kadar İstanbul radyosunda çalışmalarına devam etmiştir. 200 dolayında bestesi olan Cevdet Çağla, 1990 yılında aramızdan ayrıldı.

Cevdet Çağla'nın 1943 yılında çekilmiş bir fotoğrafı

Cevdet Çağla'nın besteleri arasında özellikle öne çıkan şu eserlerini unutmak mümkün mü? Günümüzde de hâlâ büyük bir zevkle dinleniyor.

Hüzzam makamında, "**Şu göğsüm yırtılıp baksan, dikenler aynı güldendir.**"
Nihavent makamında, "**Baharda bu yıl bir melal var hüzün gibi.**"
"**Aşıkım dağlara kurulu tahtım.**"
"**Bana bir zalimi Leyla diye sevdirdi felek.**"
"**Bir dert gibi akşam suların koynuna indi.**"
Kürdîlihicazkâr, "**Gelmiyorsun yakıyor, bağrımı hicranın eli**"
"**Şimdi hatırda mıdır, aşıkı nalân acaba**"
Suzinak makamında, "**Sazın gibi al sinene vur kalbimi inlet**"
Sultanîyegâh, "**Kaçıncı faslı bahar bu, solar gider emelim**"

Özellikle ilk iki şarkı, Ahmet Üstün'ün sesinden ve tabii ki Ankara Radyosu'ndan gençlik yıllarımızın favori şarkılarıydı. "**Baharda bu yıl bir melal var, hüzün gibi**" Ahmet Üstün ne kadar güzel, ne kadar tok bir sesle okurdu, anlatamam... Büyük bestekâr ve müzik adamı Cevdet Çağla ile ölümünden birkaç yıl kadar önce, Yenişehir Postanesi'nde karşılaşmıştım. 90 yaşına rağmen oldukça sağlıklı ve dinç görünüyordu. Kendimi tanıttım, birkaç kelime konuştuk... Karşımda neredeyse asırlık bir çınar duruyordu. Çok heyecanlanmıştım. Bir yıl kadar sonra da, gazetelerde ölüm haberini okudum. Çevremde pek de bir ilgi uyandırmadı. Musiki kültürümüzün bu günlere ulaşmasında, bu büyük insanların katkılarından, toplumun önemli bölümünün acaba haberi var mı? Hiç sanmıyorum. Bir Cevdet Çağla bir daha kaç yılda yetişir? Pek bilemiyorum...

Ankara Radyosu'nun yeni binasına taşınmasından kısa bir süre sonra görev alan ses sanatçılarından biri de, **Muzaffer İlkar**'dı. Kendisi aslında ses sanatçısı olmakla birlikte, cumartesi akşamları 21:10'da yayına giren "Dinleyici İstekleri" programının da yapımcılarından biriydi. Dinleyicilerden gelen binlerce istek mektubunu sıraya koyup, plak arşivinden istenen şarkıları bulup çıkarmak ve ilgiliye teslim etmek onun göreviydi.

Muzaffer İlkar, plak arşivinden istenilen şarkıları seçerken (1942)

Ses sanatçılığının dışında, yapımcı ve yönetici olmak düşüncesini de, Radyo'dan emekli olduğu tarihe kadar da muhafaza etti. Nitekim 1950'li yılların ortalarından itibaren, kendisini aynı zamanda "Müzik Yayınları Şefi" olarak da görüyoruz.

Belirtmeye gerek yok ki, Muzaffer İlkar'ı diğer taraftan, Türk müziğine sayısız eserler kazandıran bir bestekâr olarak da tanıyoruz. Hatta denilebilir ki, bestekârlık yönü, ses sanatçılığı sıfatından birkaç adım daha ötedir.

1958,1959 yıllarında, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Türk Müziği konserleri düzenlerken tanıştığım Muzaffer İlkar'ı bu vesileyle sevgi ve saygıyla anıyorum. Kendisi o yıllarda Müzik Yayınları Şefi olarak görev yapıyordu. Bu arada, birkaç güzel bestesinden de söz etmek yerinde olacaktır diye düşünüyorum.

Hicaz makamında, **"Gönlümün şarkısını gözlerinden okurum"**
"Mademki gidiyorsun bırakıp burda beni"

"Bu yara başka yara, dertliyim yardan yana"

Nihavent makamında, **Dünyaya değişmem seni en tatlı emelsin"**

"Gurbete düştüğüm günlerden beri"

Acemkürdi makamında,"**Yükselen nağmenle bak solan güller renk aldı"**

Mahur makamında, **"Bu son şarkımda sen varsın, ilk şarkımda yine sen vardın"**

Hicazkâr makamında, "**Söyle güzel sana n'oldu gül gibi soldun"**

Kürdîlihicazkâr, **"Ne senin aşkına muhtaç, ne esirin olacağım"**

Ankara Radyosu'na kuruluş yıllarından itibaren damgasını vuran sanatçılardan biri de kuşkusuz **Sadi Hoşses**'dir. 1912 yılında İstanbul'da doğan Hoşses'in ilk hocaları Piyale Cami İmamı Celal Efendi ile Hafız Kemal Efendi'dir. Daha sonra Kemani Reşat Erer'in yardımlarıyla deneme yayınlarındaki İstanbul Radyosu'na giren Sadi Hoşses'in diğer hocaları Nuri Halil Poyraz ve Vecihe Daryal olmuştur. Ankara Radyosu'nun kurulmasıyla birlikte, bu radyoya geçen sanatçı bir ara ticaret hayatına atılmakla birlikte, emekli olana kadar radyodaki görevini de sürdürmüştür.

Ben Siyasal Bilgiler de öğrenci iken, Radyoevi'nin karşısına, Belediye tarafından 50 kadar dükkândan oluşan geçici bir çarşı inşa edilmişti. O işyerlerinden biri de Sadi Hoşses'e aitti. Kendisi ile ayaküstü de olsa, Türk Müziği üzerine sohbetler yapabilmek amacıyla sık sık alışverişe gittiğimi de hatırlıyorum. O yıllar özellikle, **"Yıldızlı semalardaki haşmet ne güzel şey"** diye başlayan kürdîlihicazkâr şarkısının çok popüler olduğu günlerdi. Bu nedenle ben de Sadi Hoca'ya çok ayrı bir değer veriyordum. Kendisinin bütün iltifatlarını büyük bir tevazu ile karşıladığını da gayet iyi hatırlıyorum.

Sadi Hoşses (1942)

Besteleriyle de ün yapan Sadi Hoşses'in, günümüze kadar ulaşan birkaç eserinden de örnekler vererek, yıllar önce aramızdan ayrılan hocamızın saygıyla anılmasına da vesile olmak isterim.

Hüzzam makamında,	**"Ne dökmek istesem yaş var, ne çeşmanımda fer kaldı"**
	"Seni, sesini gözlerinin rengini unutabilsem"
Kürdîlihicazkâr makamında,	**"Geçti ömrün nev baharı, bülbül olmuş neyleyim"**
Kürdîlihicazkâr	**"Yıldızlı semalardaki haşmet ne güzel şey"**
Acemkürdi makamında,	**"Aşkın ile gündüz gece giryanım efendim"**
Mahur makamında,	**"Hicran açmıştır sinede yare"**
Nihavent makamında,	**"Ağlamakla inlemekle ömrüm gelip geçiyor"**
Karcıgar makamında,	**"Bağa girdim ay çıktı, karşıma bir yar çıktı"**

Yukarıda belirtilen Sadi Hoşses besteleri, beni bir kez daha çocukluk günlerime ve de kulağımın Ankara Radyosu'nda olduğu yıllara götürdü. Müziğinde gücü galiba burada. Zaman sanki geçmemiş gibi oluyor.

Bu bölümü de noktalamadan önce, kısa bir dönemin efsane ses sanatçılarından, **Ekrem Güyer**'den de söz etmek gerekiyor. Kısa bir dönemin sanatçısı diyorum, çünkü bu bariton sesli sanatçımızı, 19 Şubat 1954 tarihinde daha 32 yaşındayken kaybetmiştik. O yıllarda herhangi bir Ankara Radyosu sanatçısı âdeta içimizden, ailemizden biri gibiydi. Milletçe bu radyomuzla yatıyor, bu radyomuzla kalkıyorduk. Bu nedenle, Ekrem Güyer'in ölüm haberi, bütün Türkiye'yi yasa boğmuştu. Hiç unutmuyorum, Gaziantep Lisesi'nde yatılı öğrenci iken sınıf arkadaşımız Gündoğdu Arıyürek'in sabah ders başlamadan birkaç dakika önce sınıfa hitaben **"Arkadaşlar başınız sağolsun, Ekrem Güyer'i mide kanamasından kaybettik... Sabah radyodan öğrendim"** açıklamasını yaptığında, bütün sınıfça uğradığımız şaşkınlığı ve üzüntüyü anlatamam. Sanki herkes ailesinden bir ferdi kaybetmiş gibiydi.

Ben de Türk Müziği ile daha yakından ilgili bir kişi olarak, günlerce kendime gelememiştim. Bu denli büyük bir sanatçının, sıradan bir insanmış gibi aramızdan ayrılmasını aklım almamıştı. Soğuk bir kış günü, radyoda mide kanaması geçirdikten sonra, iki adım ötedeki Numune Hastanesi'nde sona eren kısa bir yaşam. Bu günkü kuşakların, Ekrem Güyer'in sesinden, şu hicaz bestesini dinlemelerini çok isterdim. Tabii pop şarkıcılarından falan birkaç dakikalık fırsat kalırsa... Hatta bir kez bile olsa..."**Hançer-i aşkınla ey yar gönlüm üzre vurma hiç, öyle bir derde giriftarım ki halim sorma hiç**" ya da nihavent'den yine kendi bestesi olan,"**Ayrılmak ne kadar zor, unutulmak çok acı**" bir dinleyebilseler... İnanın dünyaları birazcık değişecek... Bunu adım gibi biliyorum.

Kendisi de galiba ikinci şarkısında, biraz da geleceğini ya da bugünleri görmüş gibi... Gerçekten "unutulmak çok acı"... Bu olgu sanırım insanların ortak kaderi... Geriye bu kadar güzel eserler bırakmış olsalar bile... Belirtmeye ayrıca gerek yok ki, geride kalan anlamlı eserlerinden biri de, bugünün değerli sanatçısı oğlu **Metin Güyer**... Sesi de üstelik babasına çok benziyor, bunu da eklemek istedim.

Bu bölümü noktalamadan önce, 1950'li yıllardan itibaren şarkı-

Ankara Radyosu'ndan yetişen üç yıldız sanatçı,
İstanbul Tepebaşı Gazinosu'nda, 1953 yılında bir gazete reklâmı.

larını ve bestelerini zevkle dinlediğimiz **Melahat Pars**'ı da sevgiyle ve saygıyla anmamız gerekiyor. Aynı zamanda iyi bir hoca ve yönetici olarak da tanıdığımız Melahat Pars'ın hele hüzzam bir bestesi var ki neredeyse yarım asırdan beri dilimizden düşmedi... Hâlâ tazeliğini koruyor."**Her zaman bir olur mu, ey hun-riz nigahım, sen acımaz isen bana acır Allah'ım...**" Ne kadar içli okurdu bu şarkıyı Melâhat Hanım. Şu anda bile sesini duyar gibiyim. Bir başka güzel şarkısı da hicaz makamındaydı. "**Ben gamlı hazan, sense bahar, dinle de vazgeç, sen kendine kendin gibi bir taze bahar seç.**"

O günlerde bu şarkıdan, özellikle merhum Osman Bölükbaşı'nın da çok etkilendiği gazete ve dergilerin magazin sütunlarında sık sık yer alırdı. Bu vesileyle, oldukça renkli bir kişiliğe sahip olan Osman Bölükbaşı'nı da sevgi ve saygı ile anıyorum.

Melahat Pars yakın arkadaşı Afife Edipoğlu ile (1953)

ANKARA RADYOSU'NUN İLK BAYAN SAZ SANATÇILARI, VEDİA TUNÇÇEKİÇ, NİHAL ERKUTUN, VECİHE DARYAL VE DE FAHİRE FERSAN

Ankara Radyosu'nun kuruluş yıllarına damgasını vuran dört bayan saz sanatçısı için de, ayrı bir bölüm açmak gerekecektir. Zira bu saz sanatçılarımız, Türk radyoculuk tarihinde bir ilki başarmış ve kendilerini fazlasıyla kanıtlamışlardır.

1914 yılında İstanbul'da doğan **Vedia Tunççekiç**, daha çocuk denecek yaşta kemençe ile tanışmış ve kısa zamanda bu sazdaki ustalığını geliştirmişti. Sırasıyla, Rehberi Tahsil Mektebi Musiki Heyeti'nde, Darültalimi Musiki Heyeti'nde ve de Şark Musiki Cemiyeti'nde sanatını geliştiren Tunççekiç'in, evlenince bir süre müzikten ayrı kaldığı bilinmektedir. Nihayet, 1942 yılı ortalarında açılan bir sınavı kazanan **Vedia Tunççekiç**, Ankara Radyosu sanatçıları arasına katılarak, ülke çapında tanınan bir isim haline gelmiştir. O kadar ki, "Vedia Tunççekiç" ismi âdeta "Kemençe" ile bütünleşmişti.

İstanbul Kültür Üniversitesi'nde hâlen birlikte hocalık yaptığımız, sevgili sanatçı dostum **Prof. Raik Alnıaçık**, uzun yıllar önce kayınvalidesi olan Vedia Tunççekiç ile ilgili o kadar güzel ve ilginç şeyler söyledi ki anlatmakla bitmez. Bu vesileyle ta konservatuar son sınıf öğrencisi iken, "**Hırçın Kız**" isimli ünlü oyundan tanıdığım değerli sanatçı ağabeyime saygılarımı iletiyorum.

Vedia Tunççekiç sanatçı kişiliğinin doğal bir sonucu olarak, iki kızını da bu hedefe doğru yönlendirmesini bilmiştir. Bilindiği gibi, büyük kızı Gülsen ünlü bir tiyatro sanatçısı, öbür kızı Gülcan ise, çok ünlü bir balerin olma başarısını elde etmiştir. Bu arada, Devlet Opera ve Balesi'nin en gözde sanatçılarından olan Gülcan Tunççekiç'in, genç yaşta aramızdan ayrıldığını da üzülerek hatırlatmak isterim. Sahneyi bu derece dolduran bir balerin, sanırım bir daha zor gelir. Vedia Tunççekiç'in, sahnelerde defalarca izlediğim

Vedia Tunççekiç, 1942 yılı sonlarında *bir program sırasında*

bu çok yetenekli kızını, saygıyla ve sevgiyle anıyorum. Tabii emekli olana kadar Ankara Radyosu'nda çalışan değerli annesi Vedia Tunççekiç'i de... Nur içinde yatsınlar.

Vedia Tunççekiç'le aynı yıllarda Ankara Radyosu'na giren **Nihal Erkutun**, ünlü rast peşrevinin bestekârı **Giriftzen Asım Bey**'in kızı, 1927 yılı Mart ayında deneme yayınlarına başlayan İstanbul Radyosu'nun ilk müzik yayınları şefi Musa Süreyya Bey'in kardeşidir.

Bilindiği gibi **Musa Süreyya Bey**, aynı zamanda büyük bir bestekâr ve İstanbul Konservatuarı'nın kurucularındandır. Musiki eğitimi bakımından, çok şanslı bir ortamda çocukluk ve ilk gençlik yıllarını geçiren Nihal Erkutun, babası Asım Bey'in "Girift"nağmelerinden kardeşi Musa Süreyya'nın sanatçı kişiliğinden ve özellikle de komşuları olan Tamburi Cemil Bey'in uslubundan çok etkilenmiştir.

Radyodaki ilk yıllarında daha çok ses sanatçısı olarak göze çarpan Nihal Erkutun, zamanla çok yetenekli bir piyano sanatçısı

Nihal Erkutun

konumuna gelmiştir. Kendisi Türk Müziğinde Menşure Tunay'dan bir önceki en önemli piyano sanatçısı olarak kabul edilmekte ve bu bayrağı günümüzde de, Erkan Yüksel başarıyla götürmektedir.

Türk müziği repertuarına birkaç güzel beste de kazandıran Nihal Erkutun'un şu ünlü rast eserini unutmak mümkün mü? Hatırlayalım:

Maziyi nasıl taşlara çizmişse denizler,
Aşkın ebedi tarihidir yüzdeki izler.
Yıllar bile bize dünden bir hatıra gizler,
Aşkın ebedi tarihidir yüzdeki izler.

Bu güzel şarkıyı, Ankara Radyosu'nun gelmiş geçmiş bütün sanatçılarından en az bir defa dinlememiş bir müziksever var mıdır? Hiç sanmıyorum. Söz buraya gelmişken, kardeşi Musa Süreyya Bey'in o doyumsuz hüzzam şarkısını hatırlamadan geçmek olur mu? **"Sen sanki baharın gülüsün, şen çiçeğimsin, sen her gece rüyama giren gözbebeğimsin..."**

Ankara Radyosu'nun ilk bayan kanun sanatçısı 1940'lı yılların efsane ismi, **Vecihe Daryal**'dır. Aynı yıllarda, birlikte çalıştıkları

kanuni **Osman Güvenir**'le birlikte, bütün Türkiye'nin tanıdığı ve sevdiği sanatçılar haline gelmişlerdi. Ancak Vecihe Daryal'ın önemli bir farkı yukarıda da belirttiğimiz gibi, radyo dünyasının ilk birkaç bayan sanatçısından biri olmasıydı.

Ankara Radyosu'nun deneme yayınlarına başladığı 1928 yılı başlarından itibaren, radyoda görev alan Vecihe Daryal, büyük kanun üstadı **Hasan Ferit Alnar**'dan sonra, yepyeni bir teknik geliştiren sanatçı olarak kabul edilmektedir. O yıllarda bir müzik eleştirmeni, Vecihe Daryal için şunları yazıyordu:" Yeni bir tavrın yapımcısı, akıcı ve hakim bir teknik, uçucu arpejler, billur gibi armonik seslerle süslü mandallar ve nazik bir çalış tavrı.." Hasan Ferit Alnar ve Vecihe Daryal'la başlayan, "Kanun" çalma uslubu, daha sonraki yıllarda da, diğer sanatçıları aynen etkiledi. Ancak 1950'li yıllardan itibaren radyoda görev alan Nuri Şenneyli ile birlikte, Ankara Radyosu için pek de alışılmadık bir kanun çalma biçimi daha gündeme geldi. Daha coşkulu, hareketli, biraz da arabesk ve piyasa işi...

Vecihe Daryal
1942 yılında bir
program sırasında

Nuri Şenneyli ile beraber, Ali ve Selahattin Erköse kardeşlerin, Ankara Radyosu'na yeni bir yorumlama biçimi getirdikleri de söylenebilir. Bu nedenle o yıllarda, bu üçlüye "Fırtına Sazlar" sıfatı uygun görülmüştü.

Vecihe Daryal yüzlerce öğrenci yetiştirmiş, hoca Mecit Efendinin kızıdır. Daha sekiz yaşında iken musiki tahsiline başlamış ve İstanbul Konservatuarında Zekai Zade Ahmet Efendi ile Rauf Yekta Bey'den Türk müziği nazariyatı ve Muazzez Hanımdan da kanun öğrenerek, birincilikle diploma almıştır.

Vecihe Daryal, 1944 yılı Ekim ayı başlarında, Baki Süha Edipoğlu ile yaptığı bir radyo söyleşisinde özetle şöyle diyordu:

"Bu güne kadar Türk müziğinin bilinmeyen eserlerinden hiç olmazsa bir kısmını elde etmeye çalışarak meydana çıkarıyoruz. Bundan dolayı da büyük bir zevk aldığımı da söyleyebilirim. Benim bu günlere gelmemde konservatuar hocalarımın büyük katkıları olmuştur. Özellikle saz eserleri eğitimimi hocamız udi ***Sedat Öztoprak****'dan almıştım. Kendisine teşekkür borçluyum. Çalışmalarımız bu şekilde devam ederken, 1926 yılında "****Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi****" kurularak radyo neşriyatında bulunma izni aldı. 1927 yılı Mart ayından itibaren, İstanbul büyük postanesindeki bir odadan başlayan yayınlara ben ve arkadaşlarım da katılmaya başladık. Bu yeni kuruluşta görev alan hocalarım* ***Mesut Cemil Tel*** *ve* ***Ruşen Ferit Kam*** *beylerin bana aşıladıkları güzel tavırları muhafaza ederek bu günlere ulaştım."*

Daha sonraki yıllarda Ankara Radyosu'na geçen Vecihe Daryal, emekli olana kadar da bu görevine devam etti. Kendisi radyoda sadece sanatçı olarak değil, aynı zamanda iyi bir hoca olarak da çalışmalarını başarıyla sürdürmüştü.

Beste yapmaya pek cesaret edemediğini sık sık tekrarlayan sanatçının, günümüze ulaşan bir de nişaburek şarkısı vardır ve şöyle başlıyor:**"Gül yüzün soldukça ömrümden siler her neş'eyi"**

Ankara Radyosu'nda Vecihe Daryal'lı yılları yaşayan müzikseverlerin, onun diğer sazların arasından sıyrılan doyumsuz nağmelerini özlediklerini sanıyorum. En azından ben o duygular içindeyim. Daha sonraki yıllarda, Erol Deran, Necdet Varol ve Nevzat Sümer'in de, Vecihe Daryal uslubunu bir ölçüde götürdükleri söylenebilir.

İlk bayan saz sanatkârlarımızın dördüncüsü ise, meslekdaşı Vedia Tunççekiç gibi "Kemençe" çalan **Fahire Fersan**'dı. Kendisi gibi, Ankara Radyosu'nda sanatçı olan **Refik Fersan** ile evli Fahi-

re hanım, eşiyle birlikte, 1928 yılından itibaren, önceleri deneme yayınları yapan İstanbul Radyosu'nda çalışmış, daha sonraki yıllarda ise Ankara Radyosu'na geçmişti. Eşi Refik Fersan ise tam anlamıyla bir tambur virtüözüydü. Gerek Türk müziğinin ve gerekse Ankara Radyosu'nun tarihinde, gerçek birer sanat abidesi olan bu sanatçı çift için, ne söylense azdır diyorum. Bu vesileyle, uzun yıllardan beri Ankara Radyosu'ndan dinleyerek başka âlemlere daldığımız, Refik Fersan'ın birkaç güzel şarkısından da söz etmemek olur mu? Hemen hatırlayalım...

Özellikle, "Rüzgâr uyumuş ay dalıyor, her taraf ıssız" diye başlayan şarkısı, Acemkürdi makamının en seçkin örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Nedendir bilinmez, bu şarkı bende hep ortaokul öğrencilik yıllarımı hatırlatır. Sanırım bu zarif şarkı, daha çok o yıllarda popüler olmuştu ve Ankara Radyosu'nda sık sık çalınmaktaydı. En iyi okuyanlardan biri de o günlerin gözde sanatçısı **Ahmet Üstün**'dü. Bunu da eklemek istedim.

Şarkıların isimlerini belirtmeden önce, 1950 yılının sonuna doğru İstanbul Radyosu'nda açılan sınavın Kurul Başkanlığı'nı, Refik Fersan'ın yaptığını da belirtmiş olalım. Bunu şunun için yazdım. Bu sınavda ilk sırayı alan ve Refik Hoca'yı fazlaca heyecanlandıran kişi, daha sonraki günlerin ünlü sanatçısı Zeki Müren idi.

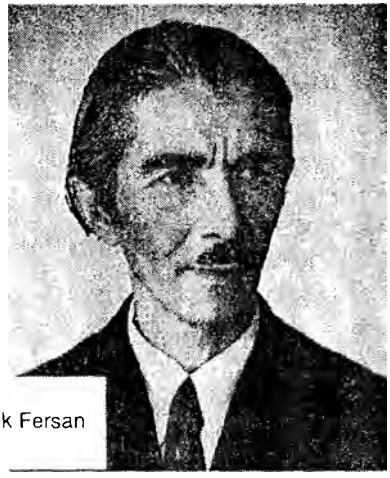

Fahire ve Refik Fersan

Acemkürdi makamında,	**"Rüzgar uyumuş ay dalıyor her taraf ıssız"**
Segâh makamında,	**"Düştü enginlere bir ince hüzün"**
Mahur makamında,	**"Ver saki tazelendi derdim bu gece"**
Mahur makamında,	**"Dün yine günümüz geçti beraber"**

Tabii bu arada Refik Fersan'ın peşrev ve saz semaileri ise, ayrı birer sanat şaheseri... Belirtmeden geçemedim. Diğer taraftan, her iki sanatçımızın da, tamburi Cemil Bey'den uzun süre ders aldıklarını da eklemek gerekiyor.

Yeri gelmişken, **Fahire Fersan**'ın ablası ünlü bayan bestecimiz **Faize Ergin**'den de kısaca söz etmek gerekiyor. Çünkü onun besteleri de, Ankara Radyosu kurulduğu günden bugüne içimizi ısıtmaya devam ediyor. 1894 yılında İstanbul'da doğan Faize Ergin, genç sayılabilecek bir yaşta, 1954 yılında hayata veda etti. Tamburi Cemil Bey, Muallim İsmail Hakkı Bey ve Enderuni Hafız Hüsnü Bey gibi hocalardan ders alarak yetişen Faize Hanım'ın, şu üç bestesini unutmak mümkün mü? Hele öylesine zarif bir bestesi var ki, neredeyse bütün bir Türkiye'ye birlikte söyletebilirsiniz... Nihavent makamından, **"Kız sen geldin Çerkeş'ten, pek güzelsin herkesten"** diye başlayanı... Diğer iki ünlü bestesi ise nikriz makamında, **"Gönül ne için ateşlere yansın"** ve de acemaşiran makamında, **"Kime hâlim diyeyim, kime şekvâ edeyim"** diye başlayan o duygu yüklü eseri... Hele bir de uzun yıllar önce Sabite Tur Gülerman'dan da dinlemişseniz... İnanın hâlâ kulaklarımda çınlıyor.

Söz yine Sabite Tur Gülerman'a gelince, bu bölüme nokta koymak bir türlü mümkün olmuyor. İşte size son bir anı daha... Çok uzun yıllar önce, öğrencilik yıllarımda, bir taraftan ders çalışıyorum, ama bir kulağım yine Ankara Radyosu'nda... Sabite Tur Gülerman canlı yayında okuyor... Selahattin Pınar'ın az icra edilen hüzzam bir eseri: **"Gözünün rengini sordum, kara sevda dediler, Beni Mecnun edenin ismine Leyla dediler"** Şarkı böyle başlıyordu. Bir şarkı nasıl böyle güzel okunabilirdi... Anlatılmaz bir duygu yoğunluğu içindeydim. Bugün de dinlesem aynı şeyleri hissedeceğimi biliyorum. Bu ülkede yaşamanın keyfi, ayrıcalığı, galiba biraz da bu hüzzam şarkılarda gizli... Buna inanıyorum.

MUZAFFER SARISÖZEN'İN "YURTTAN SESLERİ"

1940'lı yılların başlamasıyla birlikte, Ankara Radyosu'nun program akışı içinde, Türk Halk Müziği'ne de yer verme çalışmaları gündeme geliyordu. Yurdun çeşitli yörelerinde, halkın bağrından kopup gelen binlerce türkünün varolduğunun bilinmesine rağmen, bunların derlenmesi, notaya alınması ve arşivlenmesi bir türlü mümkün olamamıştı. Sanatın bütün konularıyla ilgilenen ve âdeta bir okul gibi de çalışan Ankara Radyosu'nun Türk Halk Müziğine de el atması kaçınılmazdı. İş bu noktaya gelince, konuyu toparlamak için akla gelen ilk isim, Ankara Devlet Konservatuarı Folklor Uygulama Öğretmeni ve Folklor Arşivi Şefi **Muzaffer Sarısözen** oluyordu.

Ankara Radyosu'nun gelişim çizgisi içinde, özellikle başlangıç yılları göz önüne alındığında "Muzaffer Sarısözen" isminin altı kalın çizgilerle çizilmelidir diye düşünüyorum. Benim de Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki öğrencilik yıllarımda tanıyıp samimi olduğum Sarısözen ağabey için, söylenecek çok söz olmalı. Gerçekten, sadece bir inanç uğruna, Anadolu'yu karış karış dolaşıp dört bin dolayında türküyü derlemek, notaya almak ve arşivlemek, inanılır gibi değil. Bu nedenle Muzaffer Sarısözen isminin, Ankara Radyosu ile özdeşleştiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunca yıldır dinliyoruz. Hâlâ bıkmadık. İşte size, Muzaffer Sarısözen'in derlediği bir Söğüt türküsü... Sevgili hemşerim **Hasan Celâl Güzel** de "Her dinlediğimde heyecanlanır kendimden geçerim" diyor...

"Söğütün erenleri, çevirin gidenleri,
Ah ne güzel baş bağlıyor, söğütün güzelleri,
Söğütün çarşısına, gün doğar karşısına,
Ah insan hile yapar mı, kapı bir komşusuna"

Sazlar nasıl da giriş yaparlar bu türküye ve ara nağmesini ne kadar da güzel çalarlar. Dinlemeye doyamazsınız. Hele bir de,

Muzaffer Sarısözen
1944 yılında bir program
sırasında

Emin Aldemir, Ahmet Yamacı, Ahmet Gazi Ayhan, Osman Özdenkçi, Adnan Şeker gibi ustaların, çalanların arasında bulunduğu yıllarda. Anımsarken bile heyecanlanıyorum.

1899 yılında Sivas'da doğan Sarısözen, şair Ahmet Kutsi Tecer'in yardımlarıyla Ankara'ya gelerek, 1937 yılı başlarında, Ankara Devlet Konservatuarı'nda göreve başlamıştı. Bir süre sonra, müzik folkloru uygulama öğretmeni ve folklor arşivi şefi olan Sarısözen, kısa bir zamanda bu konuda aranılan bir isim haline gelmişti. Sürekli olarak arkadaşlarıyla birlikte, Anadolu'nun her yöresine gidiyor, bulduğu kaynak kişilerden türküleri derliyor ve notaya alıyordu.

Devlet Konservatuarı'ndaki bu görevleri devam ederken, 1941 yılı başlarından itibaren de Ankara Radyosu'nda Halk Müziği öğretmeni olarak da çalışmaya başlayan Sarısözen, zamanla tamamen radyo kadrosu içinde yer aldı. Çünkü 1940'lı yılların başlamasıyla birlikte, Ankara Radyosu artık "Halk Müziği"ne de ayrı bir kişilik kazandırmak istiyordu. Sarısözen hoca bu nedenle göreve çağırılmıştı.

Türk Halk Müziği araştırmacılarına göre, Muzaffer Sarısözen'in 1937 yılında Sivas'tan Ankara'ya gelişi, bu müzik dalında önemli bir dönüm noktasıdır. Çünkü Sarısözen'in bu konuya tam olarak el atmasıyla, Halk Müziği bir kişilik kazanmış ve giderek bugünkü seviyesine ulaşmıştır.

Muzaffer Sarısözen, 15 Haziran 1944 tarihli "Radyo" dergisinde, kendisiyle yapılan bir röportajda, o yılları şöyle anlatıyordu:

"Radyodaki ilk halk müziği dersleri önceleri tahmin edilemeyecek kadar güç ve yorucu bir çalışma ile, pek ağır yürümeye başlamıştı. Çünkü bir memleket türküsünü layıkıyla söyleyebilmek için, o memleketin içine aldığı bölgedeki melodilerin özelliklerini bilmek zarureti vardı. Bunu anlamak güç olduğu gibi, icra edebilmek de ayrıca çok ince ve çalışmaya bağlı bir iştir. Başka başka bölgeler arasında çok geniş ölçüde uslup ayrılıkları vardır. Urfa ağzı bir parça ile Karadeniz havası, Harput ağzı bir türkü ile Kastamonu'dan bir parça, ya da bir Erzurum havasıyla Muğla'dan bir zeybek, bozlak ayağından bir oyun havasıyla bir Rumeli türküsü, makam, ritim ve uslup bakımından önemli farklılıklar gösterir. Bunlar kendi karakterlerinin icabına uygun bir tarzda icra edilmezse, parça rengini kaybeder ve dinlenilemez bir hale gelir. Bu nedenle, ilk yıllardaki çalışmalarımızda karşılaşılan güçlüklerden birisi de, radyodaki sanatçıların, sadece klasik musikimizin icabına alışmış bulunmaları idi."

Gerçekten Muzaffer Sarısözen, Ankara Radyosu'nun ciddi ve disiplinli çalışma ortamı içinde, kısa bir zamanda "Türk Halk Müziği" ne her anlamda kişilik kazandırmayı bilmiştir. Günümüzde de "Yurttan Sesler" programı, ses ve saz sanatçılarıyla birlikte, hocalarından aldıkları emaneti başarıyla götürmektedir. Bu vesileyle, Ankara Radyosu'na ilk girdikleri yıllardan beri tanıdığım, "Yurttan Sesler" ekibinin bu günkü şefleri, **Serbülent Yasun** ve **Erkan Sürmen**'i de sevgi ve saygıyla anmak isterim. Bir de tanışmasam bile **Ümit Bekizağa**'yı...

Muzaffer Sarısözen'in de belirttiği gibi, kendisine bu görevin verildiği yıllarda halk müziğini götürecek ses ve saz sanatçılarını bulmak çok zordu. Zaten radyoda görev alabilmek için, o günkü ismiyle Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından açılan zorlu bir sınavı kazanmak da gerekliydi. Henüz böyle bir sınav da açılmamıştı. Bu koşullar altında Sarısözen, başlangıç itibariyle Klasik Türk Müziği ekolünden yetişen sanatçılardan da yararlanmak zorundaydı. Nitekim de öyle oldu. Radyo müzik yayınları şefi olan Tamburi Mesut Cemil'in büyük faydalarını gördü. Esas konusu Türk Müziği ve hatta Klasik Batı Müziği olmasına rağmen, Türk Halk Müziği çalışmalarına ve yayınlarına bizzat katıldı. Bu arada, 1941 yılı başlarından itibaren, Çarşamba akşamları onbeş günde bir saat 20:45'de yayınlanan, Türk müziği sanatçılarının da katıldığı **"Bir Halk**

Türküsü Öğreniyoruz" programını hazırladı ve yönetti. Böylece Türk müziği sanatçıları içinden, Halk müziğine de yatkın olanlar belirlenmiş oluyordu. Aşağıdaki resimde 1942 yılı Ocak ayında yayınlanan "Bir Halk Türküsü Öğreniyoruz" adlı programa katılanları görüyoruz. Şefleri Mesut Cemil Tel...

Resimde de görüldüğü gibi, programa saz sanatçısı olarak sadece **Sarı Recep** katılmış, ses sanatçıları ise Türk ve Halk müzi-

"Bir **Halk Türküsü Öğreniyoruz"** programına katılanlar yayın sırasında(1942)
Oturanlar: *Sarı Recep, Muzaffer Sarısözen, Mesut Cemil*
Ön sıra soldan sağa: Mefharet Yıldırım, Afife Çerik, Sıdıka Dalmen, Azize Tözem, *Sadi Hoşses, Mustafa Çağlar, Semahat Özdenses, Nevzat Akay, Melek Tokgöz*
Arka sıra soldan sağa: Safiye Tokay, Saadet Özbilgiç, Lamia Utku, Ahmet Şenses, *Aziz Şenses, Hüceyle Aykar, Servet Adnan*

ği sanatçılarından oluşturulmuştu.Yurttan sesler korosunun ilk saz sanatçısı, yıllar içinde âdeta bir sembol haline gelen **Sarı Recep**'ti. 1893 yılında İnebolu'da doğan Sarı Recep, ilk bağlama derslerini babası gemici Abdurrahman Bey'den almış, delikanlılık çağına geldiğinde ise hocası, o dünlerin ünlü saz ustası "Deli Hasan" olmuştu.

Sarı Recep 1942 yılı ortalarında bir programda saz çalarken.

Ankara Radyosu'nda halk müziği çalışmalarının başlamasıyla birlikte radyoya saz sanatçısı olarak giren Sarı Recep, Muzaffer Sarısözen ile birlikte, bu yeni müzik türünün öncüleri olmuşlardı. O kadar ki, ilk "**Yurttan Sesler**" programlarına, saz olarak sadece Sarı Recep katılabilmiş ve bazen de Muzaffer Sarısözen, saz da çalarak olayı zenginleştirmek istemiştir. Ancak 1946 yılı başlarında, radyoya giren iki yeni saz sanatçısı, **Ahmet Gazi Ayhan** ve **Mucip Arcıman**, yurttan sesler programının daha da ağırlıklı olmasına büyük katkılar sağlamışlardır. Bir ara **Osman Pehlivan** da saz sanatçıları arasında yer almıştır.

Emekli olana kadar Ankara Radyosu'na büyük katkılar sağlayan Sarı Recep, aynı zamanda "11 sene, 9 ay" askerlik yapmasıyla da ünlüydü. Uzun yıllar önce aramızdan ayrılan bu büyük ve alçak gönüllü ustayı, sevgi, saygı ve rahmetle anıyorum. Böyle bir sanatçının, belli bir döneme âdeta damgasını vurduğunu bugün için kaç kişi hatırlıyor? Gerçekten merak ediyorum.

1950'li yılların başından itibaren "**Yurttan Sesler**" yeni ve genç sanatçılarla takviye edilene kadar, Muzaffer Sarısözen çoğu Türk Müziği sanatçısı olmak üzere, oldukça dar bir kadroyla çalışmıştır. Bu ilk dönemde, öncelikle Halk Müziği sanatçısı olarak öne çıkan

birkaç kişiyi belirlemek gerekirse, **Ahmet Şenses**, **Aziz Şenses** ve **Azize Tözem** isimlerini ifade etmek mümkündür. Bu arada, 1909 Nazilli doğumlu Ahmet Şenses'in Ege zeybek havaları çalınırken arada bir, "**Hadi bre, goca efe!..**" diye derinden araya girmesinin, dinleyiciler tarafından çok beğenildiğini de eklemek zorundayız.

Muzaffer Sarısözen'in "Yurttan Sesler Korosu", saz olarak sadece Sarı Recep'in katılımıyla, her hafta Çarşamba günü saat 19:45-20:15 arası programlarını sürdürürlerken, 1943 yılı başlarında sınavları kazanarak aralarına katılan 17 yaşında bir genç kız işin rengini bir hayli değiştiriyordu. Bu genç stajer sanatçının adı **Muzaffer Kıvılcım**'dı. Yani birkaç yıl sonraki adıyla, "**Muzaffer Akgün**"... Bu genç sanatçı koroya katılana kadar, daha çok Türk Müziği eğitiminden geçmiş sanatçılarla işi götürmeye çalışan Sarısözen, Muzaffer Kıvılcım'ın katılımıyla, ilk kez Halk Müziği üslubuna uygun, inanılmaz derecede etkileyici ve tatlı bir sese kavuşuyordu. Muzaffer Akgün kısa zamanda, o kadar büyük bir dinleyici kitlesine ulaştı ki, onunla birlikte Halk Müziği de yeni ufuklara doğru yelken açmaya başladı. Böylece Ankara Radyosu Perihan Altındağ'dan sonra, bu kez de Halk Müziği dalında yeni bir yıldız adayını daha Türk Halkı'na tanıtmış oluyordu.

Yukarda da belirtildiği gibi, değerli Halk Müziği sanatçımız, Ankara Radyosu'na ilk girdiği yıllarda "**Kıvılcım**" soyadını taşıyordu. Birkaç yıl sonra, gazeteci Haluk Akgün ile evlenince de "**Akgün**" soyadını kullanmaya başladı. Daha çok bu isimle tanındı ve sevildi.

1926 yılında İstanbul'da doğan Muzaffer Kıvılcım (Akgün) ilk sanat sevgisini, güzel bir sese sahip babasından almıştı. Ailesinin teşvikiyle, daha 12 yaşında iken keman çalmaya başlayan Kıvılcım, daha sonraları sesini geliştirmeye çalışarak halk müziğine doğru yönelmişti. 1943 yılı başlarında açılan sınavı, büyük bir başarı ile kazanarak Ankara Radyosu ailesine katılan sanatçı, boş zamanlarda, o günlerin ünlü kemancısı Hakkı Derman'dan keman dersleri almayı da ihmal etmiyordu. İstanbul gazinolarından aldığı cazip teklifler üzerine, 1955 yılında radyodan ayrılan Akgün, sahne hayatıyla birlikte, "İstanbul Radyosu'nda" da programlarını sürdürmüştü. Halen İstanbul'da yaşamını sürdüren Muzaffer Akgün'ün 1950'li yıllarda daha ben ortaokul öğrencisi iken içli bir sesle söy-

Muzaffer Akgün (1943)

*lediği o güzelim türküler inanın hâlâ kulaklarımda... "Cemil Can*kat'dan alınan bir Urfa türküsü, (**Uzun uzun kamışlar, ucunu boyamışlar**)" Hey gidi Ankara Radyosu hey...

Bu Radyo'muz bizim kuşaklara neler neler verdi. O'na gönül dolusu teşekkür borçluyuz. Bu arada, Muzaffer Akgün'den bir yıl kadar sonra 1944 yılı başlarında Yurttan Sesler ekibine katılan **Hacer Buluş**'un büyük bir gelecek vaat etmesine rağmen radyoda fazla kalmayarak ayrıldığını ve şansını dışarıda denemek istediğini de belirtmiş olalım. Bu arada akıllarda kalan iki türküsü de *galiba* "**Şafak söktü yine Suna'm uyanmaz**" ile "**Değirmenin bendinde taş dönmüyor dönmüyor**" olmalı.

Yurttan sesler programının ayrı bir kişilik kazanarak kendini kanıtlamaya çalışmasında, **Turhan Karabulut**'un da radyoya girişi etkili oldu. Karabulut da Akgün gibi özellikle halk müziğinin başarısı için ter dökecekti. Nitekim de öyle oldu.

Ben ortaokulda öğrenci iken yani 1951 yılı ortalarında falan, Turhan Karabulut'un okumaya başladığı yeni bir türkü dilime dolanmıştı. Melodisi de bir hayli hoşuma gidiyordu. Sözleri şöyleydi:

Turhan Karabulut
(1953)

"Minarenin âlemi, karakaşın kalemi, sana güzel dedikse yak mı dedik âlemi, aman edalı bebek, yandım edalı bebek kalk gidelim..." Şimdi bu türküyü hatırlayınca, sanki o günlere yeniden döndüm. Hep söylüyorum, müziğin hayatımızdaki vazgeçilmezliği de galiba burada. Bir ünlü düşünür "Müziksiz hayat bir hatadır" demiş uzun yıllar önce. Kitabı hazırlarken, bu sözlere tamamen katıldığımı da yeniden keşfetmiş oldum.

Turhan Karabulut'un radyoya girişinden birkaç yıl sonra, iki erkek ses sanatçısı daha, sınavları kazanarak "Yurttan Sesler" ailesine katılmaya hak kazandılar. Böylece, çok uzun yıllar halk müziğine damgasını vuracak efsane üçlü oluşmuş oluyordu. **Turhan Karabulut, Nurettin Çamlıdağ ve Ali Can...** 1957-1960 yıllarında, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde talebe cemiyeti yöneticisi olarak, konferans salonumuzda düzenlediğim konserlerde tanıştığım bu değerli insanlardan çok şey öğrendim. Özellikle de, benden dört de Gaziantep türküsü derleyen Nurettin Çamlıdağ ağabeyle dostluğumuz, birkaç yıl önce hayata veda edene kadar sürdü. İlerleyen bölümlerde kendisiyle ilgili birkaç anımı da sizlerle paylaşmak

isterim. Nurettin ağabey 1947 yılı başlarında önce Türk müziği sanatçısı olarak sınavı kazanmış, daha sonra da Muzaffer Sarısözen'in ısrarıyla Halk müziği bölümüne geçmişti. Nurettin Çamlıdağ'la beraber, yine yıllar önce aramızdan ayrılan Ali Can'ı, sevgi, saygı ve rahmetle anarken, Turhan Karabulut ağabeye de uzun ömürler diliyorum.

Bu değerli insanlarla, Türk Halkı uzun yıllar geçirdi... Onları sevdi, türküleriyle neşelendi ya da hüzünlendi. Adeta, aile içinden birileriymiş gibi, o kişilere bağlandı... Bunu da belirtmeden geçemedim.

Nurettin Çamlıdağ
(1957)

Ankara Radyosu'ndan taşan sesleriyle büyüdüğümüz, bu sanatçı ağabeylerimizin hangi türkülerini anımsamalı bilemiyorum. Nurettin Çamlıdağ'dan "**Şimşir pınarın üstüyem, al giyenlerin dostuyam**" diye başlayan o lirik ve coşkulu türküyü mü? Ya da

"***Bir yıldız doğdu yüceden, şavkı vurdu pencereden***" diye başlayanı mı? Veya Ali Can'dan "**Altın tasta gül kuruttum, aman Ali'm**" diye içimizi ısıtan o Antakya türküsünü mü? Hepsi birbirinden güzel. Tabii bu arada, Nurettin ağabeyden doğduğum yörelerin "**Ezo Gelin**" "**Nahsen Badeli**" ve de "**Duman duman olmuş karşıki dağlar**" isimli uzun havalarını, inanılmaz içli bir sesle okuduğu Niğde yöresinin bozlaklarını da. Gerçekten bu türküleri, uzun havaları, bozlakları çok özlüyorum. O günleri yaşayanların da benim gibi özlediklerine inanıyorum. Keşke Ankara Radyomuz bir iyilik yapsa da, bulabildiklerini arşivden çıkartıp bizlere arada bir dinletebilse. Çok makbule geçeceğini düşünüyorum.

Ali Can (1954)

Başlangıç yıllarında, her Çarşamba saat 19:45 ile 20:15 arasında yayına giren "**Yurttan Sesler**" programındaki üçüncü önemli aşama, 1954 yılında üç bayan ses sanatçısının birden, sınavları kazanarak radyoya girmeleri olmuştur. Böylece uzunca bir döneme damgasını vuracak, bir diğer efsane üçlü daha, bu seferde

bayanlarda Türk halkının gündemine girmiş oluyordu. **Aliye Doğançay, Nezahat Bayram** ve de **Saniye Can...** Aliye Doğançay bir süre sonra evlenerek "Akkılıç" soyadını almış ve daha çok **Aliye Akkılıç** ismiyle tanınmış ve sevilmiştir.

Soldan sağa, Nezahat Bayram, Aliye Akkılıç ve
Saniye Can 1955 yılında bir arada

Aliye Akkılıç o günleri şöyle anlatıyor: "*Sınavları ben ve Nezahat Bayram aynı günde kazanmıştık. Ancak boşta bir kadro vardı. Yaşım daha uygun olduğu için o kadroya ben atandım. Nezahat Bayram ise sözleşmeli olarak işe başladı. Bir süre sonra da Saniye Can aramıza katıldı. Böylece halk müziğinin ilk bayan ses sanatçıları olarak çalışmaya başladık. Bazı arkadaşlarımız gibi, aynı zamanda Türk müziği bölümüyle de ilgili değildik.*"

O günleri yaşayanlar bu üç bayan halk müziği sanatçımızın bir döneme nasılda damgalarını vurduğunu yakından bilirler. Sözgelimi, Osman Özdenkçi'nin derlediği bir Sivas türküsünde Aliye Akkılıç:"**Yeşil ördek gibi daldım göllere, sen düşürdün beni dilden dillere**" Muzaffer Sarısözen'in derlediği bir Çorum türküsünde Nezahat Bayram: "**Şu uzun gecenin gecesi olsam, sılada bir evin bacası olsam**", ve de Nida Tüfekçi'nin folklorumuza kazan-

dırdığı Adıyaman türküsünde Saniye Can "**Bir mektup yazdırdım Urfa'lı kızına, zalimin kızı bakmaz yüzüme**" nasıl da güzel okurlardı bu parçaları. Anlatmakla bitmez.

Bu satırların kaleme alındığı günlerden birkaç ay önce aramızdan ayrılan Nezahat Bayram ile, yıllarca önce hayata veda eden Saniye Can'ı, sevgi, saygı ve rahmetle anarken, Aliye Akkılıç'a da uzun ve sağlıklı ömürler diliyorum. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde talebe cemiyeti yöneticisi iken tanıştığım ve uzun süre dostluklarını benden esirgemeyen bu değerli sanatçıları unutmam mümkün mü? Hatta Nezahat Bayram, benden derlenen, "**Bahçede mişmiş, sararıp yere düşmüş**" adlı Gaziantep türküsünü birkaç kez de radyoda okumuştu. Bütün sevdiğimiz insanlar, bir bir ayrılıyorlar bu dünyadan. Onları ancak sevgiyle yadedebiliyoruz. Elimizden başkaca bir şey gelmiyor. Bana göre işin daha da üzücü tarafı, bu türküleri kimse bunlar kadar güzel okuyamıyor. Ya da bana mı öyle geliyor. Pek bilemiyorum..?

Bu arada, bu üç bayan sanatçımızdan bir yıl kadar sonra Ankara Radyosu'na giren **Niyazi Yılmaz**'ı da unutmamak gerekiyor. Emekli olana kadar da "Yurttan Sesler" programına renk kattı. Zaman zaman da benden derlenen bir Gaziantep türküsünü de programına aldı."**Kız bahçeye girdin mi, sevdiğini gördün mü, sevdiğini görünce, saçlarını ördün mü?**" Aslında bu türküyü, Nurettin Çamlıdağ benden almış ve defalarca radyoda okumuştu.

1940'lı yılların sonuna doğru, Muzaffer Akgün'den sonra, "Yurttan Sesler" programının ikinci önemli bayan solisti kuşkusuz **Neriman Altındağ**'dır. 1951 yılında **Muzaffer Sarısözen**'le evlendikten sonra "Sarısözen" soyadını kullanan sanatçının "Memil" adında bir de oğlu olmuştur. Bildiğim kadarıyla, hâlen İstanbul'da avukatlık yapan **Memil Sarısözen**'i, henüz 3-4 yaşlarında iken Ankara Radyosu'nda görmüştüm. Zaman nasıl da çabuk geçiyor...

Türk Halk Müziği'ne olan hâkimiyeti, değişik ses tonu ve yorumu ile hemen fark edilen Neriman Sarısözen, o günlerin ünlü sanatçısı Perihan Altındağ'ın da kardeşiydi. Bu satırları kaleme alırken, ta ilkokul yıllarında, Neriman Altındağ hangi türküsüyle bana bir hoş gelmiş, o yaşlarımda bile beni etkileyebilmişti diye düşünüyordum ki, nihayet hatırladım. Kendisinin Antalya/Akseki den derlediği hareketli bir türküydü."**Antalya'nın mor üzümü, severler**

Neriman Sarısözen oğlu Memil ile (1955)

boyu uzunu, imamın küçük kızını, sarsam ne zaman, ne zaman, ne zaman" ve daha sonraki günler de Kandilli'li Kerem'den bir deyiş sözgelimi :

Yüce dağ başında yattım oturdum,
Derdim elli iken yüze yetirdim,
Lokman Hekim gibi cerrah getirdim,
Şu benim derdimi bilen olmadı.

1940'lı yılların sonlarına kadar, **Sarı Recep, Mucip Arcıman ve Ahmet Gazi Ayhan**'la idare eden Yurttan Sesler ekibine, 1950'li yılların başlamasıyla birlikte, birkaç yıl içinde başkaca çok yetenekli saz sanatçıları da katıldı. Böylece bağlama, divan sazı, meydan sazı, zurna gibi aletleri çok üst düzeyde çalabilen bir kadro ortaya çıkıyordu. Çok uzun yıllar "Yurttan Sesler" programıyla özdeşleşen bu isimler, belleklerden hiç silinmedi. Bugün çoğu hayatta olmayan bu değerli sanatçılarımızı şöyle bir hatırlayalım: **Sarı Recep, Ahmet Gazi Ayhan, Ahmet Yamacı, Osman Öz-**

denkçi, Emin Aldemir, Adnan Şeker, Cengiz Akmeriç, Orhan Subay, Nida Tüfekçi, Seyfettin Sığmaz, Mehmet Erenler, Yaşar Aydaş, Rıfat Balaban, Mithat Gök... Daha sonraki yıllarda da çok değerli saz sanatçıları Ankara Radyosu'nda görev aldı ama kitabımızın birinci cildi, daha çok unutulan ya da unutulmaya yüz tutan, 1970 öncesi sanatçılarını gündeme getirmeyi amaçlıyor. Daha sonrakiler için ayrı bir kitap daha hazırlamak gerekecek. Zira Ankara Radyosu bu, insan nereden başlayıp, nerede bitireceğine bir türlü tam olarak karar veremiyor. Bu okuldan yetişen, hepsi birbirinden değerli yüzlerce insan... İşin özeti galiba bu...

Yurttan Sesler korosu Muzaffer Sarısözen yönetiminde bir türkü üzerinde çalışırken (1942)

1952 yılı ortalarında açılan bir sınavı kazanarak Yurttan Sesler'in erkek sanatçıları arasına iki yeni isim daha katılıyordu. **Mustafa Geceyatmaz** ve **Kemal Karasüleymanoğlu**. Böylece birkaç yıl aradan sonra kadroya katılan bu iki genç sanatçıyla, erkek sanatçılar, yıllarca ününü sürdürecek bir beşli haline geliyordu. Kıdem sırasıyla, Turhan Karabulut, Ali Can, Nurettin Çamlıdağ, Mustafa Geceyatmaz ve Kemal Karasüleymanoğlu. Bu guruba 1955 yılında daha önce de belirttiğimiz gibi Niyazi Yılmaz da katılıyordu. Aynı yıllarda kadınlar gurubuna katılan yeni sanatçılar ise **Nevin Akol, Yıldız Ayhan** ve **Muazzez Türüng** olmuştu. Özellikle

Muazzez Türüng'ün değişik bir ses tonuyla okuduğu "Mektebin bacaları, ders verir hocaları" diye başlayan türküsü, o günlerin çok popüler parçalarından biriydi.

Yukarıdan beri belirtmeye çalıştığımız gibi, 1956 yılı dolaların-

Yurttan Sesler ses sanatçıları, 1955 yılı Aralık ayında yayınlanan bir programda, ***Ön sırada soldan sağa**, Mustafa Geceyatmaz, Neriman Altındağ, Ali Can, Nurettin* Çamlıdağ, Turhan Karabulut ve Kemal Karasüleymanoğlu, **Arka sırada soldan sağa**, Necdet Nemutlu, Aliye Akkılıç, Nezahat Bayram ve Saniye Can.

da oluşan bu efsane kadro etkinliğini uzun yıllar sürdürdü. "Yurttan Sesler" deyince herkesin aklına tartışmasız bu isimler geliyordu. Ancak 60'lı yılların hemen başında, Yurttan Sesler ekibine katılan yepyeni bir erkek sanatçının ismi kısa sürede bütün Türkiye'ye yayılıyordu. Pek yöresel bir ağzı olmamasına rağmen sesindeki tatlılık ve her türlü türküye uyarlayabildiği inanılmaz yorumu, onu bir anda en sevilen erkek sesleri arasına yerleştirmişti. Bu yeni sesin sahibi **Ahmet Sezgin**'di. Aslında radyoya girdiği ilk aylarda pek de dikkat çekmeyen Ahmet Sezgin'i patlama yapmasına neden olan türkü Konyalı Ali Sancak'tan alınmıştı... Ve bir anda bütün Türkiye'yi sarıyordu. Tıpkı yıllar sonra **İbrahim Tatlıses**'in "**Ayağında Kundura**" türküsünde olduğu gibi. "**Dere boyu saz olur, nazlı yar güzellerde naz olur birtanem**" ve hemen arkasından Urfa'lı Mukim Tahir'den alınmış bir uzun hava ününü pekiştiri-

4 Aralık 1954'de Ankara Palas'da düzenlenen
Ankara Gazeteciler Cemiyeti Balosunda Yurttan Sesler'den bir grup,
ön sıra soldan sağa: Kemal Karasüleymanoğlu, Emin Aldemir, Seyfettin Sığmaz,
arka sırada soldan sağa, Osman Özdenkçi, Gazeteci Zeki Tükel, Ali Can, Muzaffer
Sarısözen, Cengiz Akmeriç, Nurettin Çamlıdağ

yordu." **Gele gele geldik anam bir kara taşa, yazılanlar gelir sağ olan başa"**

Aynı yıllarda 45'lik plaklarıyla, zaten çok ünlü olan yeni bir erkek sanatçı daha Yurttan Sesler'e katılıyordu. Plakları o günün ölçülerinde bile yüzbinlerce satan Birecikli sanatçının ismi, **Nuri Sesigüzel**'di. **"Durma güzel durma doldur testini"** diye başlayan bu zarif türküyü çok değişik bir ses tonuyla yorumlayan Sesigüzel, radyoyada girince artık tartışmasız bütün bir Türkiye'nin tanıdığı bir sanatçı haline geliyordu. Ancak benim için daha ilginç olan yanı, doğduğum yörenin yani Gaziantep'in ilçesi Nizip'in barak havalarını çok güzel söylemesiydi. Özellikle de **"Maraş Maraş derler bu nasıl Maraş"** ve de **"Garip"** adlı barak uzun havalarındaki yorumu doğrusu çok etkileyiciydi. Ancak radyoda çok az süre görev yaptı. Gazinolardan gelen cazip teklifler üzerine İstanbul'a taşındı. Teyzemin oğlu Güngör'ün onun avukatı olması nedeniyle 1970 yılı başlarında tanıştığım Nuri Sesigüzel'le dostluğumuz hâlen sürüyor. Son derece alçak gönüllü olan bu hemşehrime, bu vesileyle sağlıklı ve uzun ömürler diliyorum.

4 Ocak 1963 tarihi, bana göre Yurttan Sesler'de bir dönemin kapanması anlamına geliyor. Zira bu tarih büyük usta Muzaffer Sarısözen'in hayata veda ettiği gündür. Benim için de hüzünlü bir anısı vardır... O günlerde Ziraat Bankası Müfettişi olarak Torul ilçesinde bulunuyordum. Kasvetli bir kış akşamında, Ankara Radyosu'nun 19.00 haberlerinde Sarısözen'in ölüm haberini duydum. Çok yakından tanışıyorduk, o andaki üzüntümü ve bu ıssız ilçedeki yalnızlığımı aradan bunca yıl geçti zaman zaman hâlâ içimde hissederim. Bunun da altını çizmek içimden geldi. Kendisini saygı ve sevgiyle bir kez daha anıyorum.

Daha önce de belirttiğim gibi 1960'lı yılların hemen başından itibaren Yurttan Sesler korosu mevcutlara ilaveten yeni sanatçılarla takviye edilmeye başlandı. **Ahmet Sezgin ve Nuri Sesigüzel dışında, Yıldıray Çınar, Nurettin Dadaloğlu, Selahattin Erorhan, Bedia Akartürk, Aynur Gürkan, Yüksel Alpdoğan, Necla Erol, Ülkü Beşgül** gibi yeni ve genç sanatçılar Ankara Radyosu'na girmeyi başardılar. Böylece Yurttan Sesler korosu oldukça geniş ve kapsamlı bir görüntüye kavuşmuş oldu. Hocaları Muzaffer Sarısözen'in, 1963 yılı başlarında beklenmedik ölümü halk müziği ses ve saz sanatçılarını bir hayli sarsmış olsa da kısa zamanda toparlanarak onun açtığı yoldan yürümeye devam ettiler. Koronun yönetimini de bir süre sonra Osman Özdenkçi devraldı.

Önceki bölümlerde de temas edildiği üzere, 1970'li yılların hemen başından itibaren Ankara Televizyonu'nun yayına başlaması ve giderek yurt sathına yayılması sonucu radyo yayınları ister istemez geri planda kalıyordu. 1928 yılından başlayarak kırk yıldan fazla Türk halkının eğitimine ve kültürel yapısına büyük katkılarda bulunan Ankara Radyosu, İstanbul Radyosu'yla birlikte, bir ölçüde görevini tamamlamış gibi de düşünülebilirdi. Konu çağın gelişim çizgisi doğrultusunda görsel yayıncılığa doğru yönelmekteydi. Ancak özellikle Ankara Radyosu'nun, yayınlarını bugün için de, aynı ciddiyet ve tutarlılıkla sürdürdüğünü rahatlıkla ifade edebiliriz.

Yurttan Sesler Korosu'na 1970 yılından önceki son ve kapsamlı katılım açılan yeni bir sınav sonrası 1966 yılında gerçekleşti. Bize göre televizyonla rekabete hazırlanan Ankara Radyosu'na bu son katılan sanatçıları, yeni bir dönemin başlangıcı olarak görebiliriz. Zira hepsi birbirinden değerli bu genç sanatçılar daha önce

giren ağabeyleri ve ablalarıyla birlikte yakında yayına başlayacak Ankara Televizyonu için insan kaynağı teşkil etmekteydi. 1966 girişli bu ses sanatçı stajerleri şu isimlerden oluşuyordu. **Atakan Çelik, Ali Rıza Gündoğdu, Recep Kaymak, Şakir Öner Günhan, Serbülent Yasun, Erkan Sürmen, Seyit Al, Arif Meşhur, Seyhan Tütün ve Nazmiye Özgül...** Bu kadroya 1970 yılında **Melek Tatar** ve birkaç yıl sonra da **Hüsamettin Subaşı** katıldı. Daha önce de belirttiğim gibi kitabın elinizdeki bu cildi 1970 yılı ve önceki olayları ve sanatçıları kapsıyor. Yani unutulan ve unutulmaya yüz tutanları, daha sonraki yılların anıları henüz çok taze. İkinci ciltte onlara da sıra gelecek diye düşünüyorum.

Sözü buraya kadar getirmişken, Yurttan Sesler programı ve sanatçılarıyla ilgili bir anımı da sizlerle paylaşmak istedim. Bu vesileyle o günlerin Ankara Radyosu'nu da sizlere tanıtmayı amaçlıyorum.

O yıllarda kurduğumuz Gaziantep Derneği'nin Genel Sekreteri olarak her yıl 25 Aralıkta kutladığımız "Kurtuluş Gecesi"nin hazırlayıcıları arasında bulunuyordum. Müzikle daha yakından ilgili olmam nedeniyle Gaziantep türkülerini söyleyecek koromuzu hazırlamak görevi de bana düşüyordu. Ancak ben bir girişimde bulunarak koronun aynı gece Yurttan Sesler programına misafir olarak katılmasını da sağlamıştım. Bu o günler için büyük bir olaydı. Ankara Radyosu'ndan sesimizi duyuracaktık... 25 Aralık 1957 akşamı saat 19,45'de stüdyoda yerimizi aldık. Muzaffer Sarısözen çok disiplinli bir hoca olduğu için oldukça tedirgindi. Bizlerin önemli hatalar yapacağından endişe ediyordu. Sonuçta ahım şahım bir program yapamadık ama pek de göze batacak bir hatamız sanırım olmadı. Bizim arkamızdan "Yurttan sesler" korosu normal programını icra etti ve biz de bir kenarda hayranlıkla onları izledik. Programın sonunda daha önce de tanıştığım Nurettin Çamlıdağ yanıma gelerek son parçayı çok beğendiğini ve benden derlemek istediğini belirtti. Tabii memnuniyetle kabul ettim. İstediği parça eğlenceli ve hareketli bir Gaziantep türküsüydü. "**Giydiğin atlas, iğneler batmaz**" diye başlıyordu. Yani daha sonra çok ünlü olan, **"Lingo lingo şişeler"** Hemen yan odaya geçtik. Notaya almakta uzman olan Seyfettin Sığmaz da bizimle beraber geldi. Birkaç dakika içinde türkünün notaya alınışını hayranlıkla takip ediyordum.

Nurettin ağabey türküyü birkaç gün içinde programında okuyacağını ve bana da haber vereceğini söyledi. Hiç unutmam, haber verdiği gün ve saatte arkadaşlarla beraber radyonun başında yerimizi aldık. Ve son türküyü spiker, Bütün Türkiye'ye anons etti: **"Son olarak radyomuzda ilk defa dinleyeceğiniz bir Gaziantep türküsü, Teoman Yazgan'dan alınmıştır. (Giydiğin atlas iğneler batmaz)"** Sazlar ne kadar güzel ve coşkulu bir giriş yaptılar anlatamam. Ya da bana mı öyle geldi pek bilemiyorum. Bir anda sanki çok ünlü bir insan olmuştum. Çünkü o yıllarda Ankara Radyosu'ndan isminin duyulması bile çok önemli bir olaydı. Daha sonraki günler Nurettin ağabeye sayısız telefon gelmiş... "Bu ne güzel türkü" falan diye.. Tabii daha sonraları defalarca söylendi radyoda. Bütün Türkiye'nin sevdiği bir türkü haline geldi. Hatta bir yıl kadar sonra, o yılların büyük sanatçısı Zeki Müren'de benden izin alarak 45'lik plağa okudu. Ankara Radyosu'nun ülke çapındaki etkisine şaşmamak elde değildi. Radyoda sık sık ismimin geçmesi nedeniyle de, arkadaşlar arasında ve fakültede âdeta ayrıcalıklı bir konuma yükselmiştim. Bir yıl kadar sonra, Nurettin Çamlıdağ'a, Gaziantep'den dönerken iki türkü ve bir uzun hava daha getirdim. **"Kız bahçeye girdin mi? Sevdiğini gördün mü?"** ve **"Bahçede mişmiş, sararıp yere düşmüş"** diye başlayan türkülerle, Nizip'in barak yörelerinden bir uzun hava... **"Sarı sabahlık da yakışmaz mı güzele"** Bu parçalar da benim ismimle okundu ve çok beğenildi. Hatta zaman zaman, koronun söylediği türküler içinde de yer aldı.

Bu vesileyle esas belirtmek istediğim husus, Muzaffer Sarısözen yönetimindeki **"Yurttan Sesler"** korosunda gözlemlediğim inanılmaz ciddiyet ve disiplin olgusudur. Provalar sırasında, Muzaffer Hoca'nın ufak bir parmak işaretiyle yanına çağırdığı herhangi bir sanatçının takındığı o saygılı ve ciddi tavırları gözümün önünden yıllarca gitmedi. Kısa zamanda elde edilen büyük başarının temelinde de galiba bu yatıyordu.

Daha önce de belirttiğim gibi, 1955 yılında radyoya giren Niyazi Yılmaz'ın, sanatçılığı kadar araştırmacı ve yazar yönünü de belirtmek gerekir diye düşünüyorum. Hâlen de dostluğumuzu sürdürdüğümüz Niyazi ağabey'in bu güne kadar yayınlanmış **Âşık Veysel"**, **"Türk Halk Müziğinin kurucu hocası Muzaffer Sarısö-**

Yurttan Sesler sanatçılarının bir bölümü, 1955 yılında
Amerikan Büyükelçisi'nin verdiği bir kokteylde toplu halde.
Ayaktakiler soldan sağa: ikinci sırada, Nurettin Çamlıdağ, Neriman Altındağ,
Amerikan Büyükelçisi, Muzaffer Akgün, Muzaffer Sarısözen, Turhan Karabulut,
Önde: Emin Aldemir, Cengiz Akmeriç, Seyfettin Sığmaz, Sarı Recep,
Osman Özdenkçi.

zen", "Afyonkarahisar Türküleri ve dili" ve **"Sandıklı'da Kültür ve Sanat"** isimlerini taşıyan dört de değerli kitabı bulunmaktadır. Kendisine bu vesile ile uzun ömürler dilerken, Türk halk müziği ile ilgili yeni çalışmalarını da beklediğimi iletmek istiyorum.

Daha önce de belirtmiştim. 1966 yılında, **"Yurttan Sesler"** korosuna, sekiz erkek, iki de bayan sanatçı katılmıştı. Ancak kadro bulunamadığı için birçoğu ancak 1969 yılında resmen işe başlayabilmişti. Ankara Radyosu ile sürekli ilişki içinde bulunmam nedeniyle bu genç sanatçı arkadaşlarla tanışmam da 1970'li yıllarla beraber gündeme geldi. Ben o sıralarda, Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü'nde, Halkla İlişkiler Müdürü olarak görev yapıyordum. Hepsi de değerli Anadolu çocuklarıydı. Ancak nedendir bilmem, Atakan Çelik, Ali Rıza Gündoğdu, Recep Kaymak ve daha sonraları Hüsamettin Subaşı ile dostluğumuz daha bir ön plana çıkar oldu. Bu ekibe bir süre sonra Seyhan Tütün'de katıldı. Tamamen bir

ağabey kardeş ilişkisi içinde, onlara elimden geldiğince yol gösterdim. O günlerde yayına yeni başlayan Ankara Televizyonu'nun da etkisiyle, ülke çapında tanınmaları çok daha kolay olmuştu. Özellikle **Atakan Çelik**, Erçiş'li olması nedeniyle bu yöreden derlediği türkülerle, kısa zamanda en beğenilen sesler arasına girmeyi başarmıştı. Bu derlemeler içinde, **"Vanlıyam, şanlıyam, kılıcı kanlıyam"** diye başlayan bir türküsü bir anda bütün dinleyenlerin diline dolanıyor ve çok beğeniliyordu. Bu arada **Ali Rıza Gündoğdu**'nun Ordu, **Recep Kaymak**'ın da Diyarbakır yörelerinden okudukları türkülerle çok başarılı olduklarını da belirtmek gerekiyor. Bu değerli sanatçı arkadaşlarımız, bana göre hakları olduğu yerlere pek gelemediler. Bunda belki de Ankara Radyosu disiplini içinde yetişmelerinin de büyük payı vardır diye düşünüyorum. Zaten o günlerdeki şefleri ise Muzaffer Sarısözen'den sonraki en kuralcı hoca olarak tanınan Osman Özdenkçi'ydi. Özellikle boyu posu ve yöresel ağzı ile Atakan Çelik'in sahne dünyası için de cazip bir isim olduğu muhakkaktı. Nitekim ilk teklif de "Gazinocular Kralı" diye adlandırılan **Fahrettin Aslan**'dan gelmişti. Hatta yanlış hatırlamıyorsam yine o günlerde parlamaya başlayan **Muazzez Abacı**'yı da kastederek *"O sarışınla beraber acele görüşmeye gelin" diye*, telefon üzerine telefon ettiğini de biliyorum. Sevgili Atakan çok mütavazı bir aile çocuğu olarak, orta sol bir dünya görüşüne sahipti ve emeği ile geçinenlere samimi olarak saygı duyuyordu. Bu nedenle, İstanbul'un abartılı sahne hayatına pek sıcak bakamadı. 1978 Haziran ayı ortalarında, Ankara lunapark aile gazinosunda ilk kez sahneye adımını attı. Çok başarılı konserler verdi. Hatta bir gece, bir Doğu Anadolu türküsünün ikinci bölümünü "Kürtçe" okudu diye ufak bir soruşturmaya da maruz kaldı. Oysa ki seyircilerin sürekli talepleri ile böyle küçük bir deneme yapmak zorunda kalmıştı. Aynı yıl içinde İzmir Fuarı'nda da sahneye çıktı. İşte ne olduysa o birkaç gün içinde oldu. Bir değişiklik olarak Atakan sahnede türkülerini söylerken, fondaki büyük boy bir kısım siyah beyaz fotoğraflarda, Doğu Anadolu'dan bazı yoksulluk görüntüleri ve sırt hamallarının hüzünlü dünyası dile getiriliyordu. İzleyenlerden de duyduğum kadarıyla, fotoğraflarla, söylenilen türküler arasında pek bir uyumsuzluk söz konusu değildi. Seyircilerden de çok olumlu tepkiler alınıyordu. Ancak "Gazino patronları" dünyasında

hele o yıllarda, böyle gösterilere yer yoktu. Üstelik Atakan'ın zaten "solcu" olduğu da söyleniyordu. Bu nedenle işine son verildi ve o tarihten sonra da sahne hayatında kendine pek bir yer bulamadı. Ankara Radyosu'na da tekrar dönemediği için, bir süre büyük sıkıntılar çektiğini de biliyorum. Bu vesile ile, halen Kültür ve Turizm Bakanlığı kadrosunda, sanatçı olarak görev yapan değerli kardeşimi sevgi ile anmak isterim. Bu anımı da biraz, toplumcu olmak isteyenlerin başına gelenlere, bir başka örnek olsun diye aktarmak istedim. Tıpkı, birkaç yıl önce yayımlanan "**Kendilerine yalan söylenen insanlara mektuplar**" isimli kitabımda bahsettiğim Fransızca hocam Cemal Bilir ve göz hastalıkları uzmanı Doktor Ziya Oykut'un başına gelenler gibi. Her ne hal ise, biz yine de "Türk Halk Müziği ve Yurttan Sesler" bölümünü, biraz eğlenceli ve ilginç bir anıyla bağlamış olalım. Durup dururken insanları üzüntüye ve düşünmeye sevketmenin de şimdilik pek bir âlemi yok.

Yukarıda ismi geçen sevgili Recep Kaymak'ın kardeşi Necati'nin Sıhhiye'de berber dükkânı vardı. Bizim İlkiz Sokak'taki Ziraat Bankası lojmanlarından da komşu olduğu için, doğal olarak bende orada traş oluyordum. Tatlı dilli bir Diyarbakır çocuğu olan Necati de tıpkı ağabeyi Recep Kaymak gibi halk müziği ile yakından ilgiliydi. Benim de bu konudaki ilgimi ve biraz da uzmanlığımı bildiği için her fırsatta kendisiyle müzik sohbetleri de yapardık. Sanırım 1976 yılının Mart ayı ortalarında bir gün traş olurken yeni eline geçirdiği bir kaseti bana da dinletmek istediğini söyledi ve ilave etti: "**İbrahim Tatlıses adında Urfalı bir genç sanatçı... Müthiş okuyor... İnanılır gibi değil...**" Hemen dinlemeye başladık. Gerçekten çok güzel okuyordu. İlk defa ismini Necati'den duyduğum İbrahim Tatlıses'i gerçekten merak etmiştim. O günkü tavrıyla, özellikle benim yöremden içli bir barak havası ile Urfalı Mukim Tahir'den gazel türünden bir parça beni özellikle çok etkilemişti. Tabii bu arada çok eski bir Urfa türküsü "**Ayağında kundura...**" Kasedi alıp evirip çevirip baktım. Elazığ'da bir firma hazırlamış. Sanırım "Yılmaz müzik" falan gibi bir isim. Elinden geldiği kadar dağıtım yapmış. Pazarlamaya çalışmış. Bu arada bir adedi de Necati'nin eline geçmiş.

Daha sonraki günlerde, benim de kopyasını aldığım bu kaset üzerinde, çok konuştuk. Doğru konuşmak gerekirse, Atakan Çelik

de, Recep Kaymak da, Ali Rıza Gündoğdu da hiçbir komplekse kapılmadan, İbrahim'in Ankara'ya gelerek, televizyonda şöyle bir görünmesi haline, büyük sükse yaratacağı görüşünde birleştiler. Çünkü 25 yaşlarındaki bu Urfa'lı genç türkücü, **Urfalı Mukim Tahir** ve **Nizipli Deli Mehmet**'den sonra ortaya çıkan en büyük yetenekti. Birkaç oktav çıkmasına rağmen sesinin tatlılığı bozulmuyor ve asla detone olmuyordu. Ben de gerçekten o fikirdeydim. O günlerde emekleme döneminde olan Ankara Televizyonu ise radyo gibi seçici ve kuralcı davranmıyor, sesi biraz müsait olanlara, kısa da olsa bir şans tanıyordu.

Başta ben olmak üzere, diğer sanatçı arkadaşlar, yüzünü bile görmediğimiz Tatlıses için, yoğun bir kampanyaya giriştik. Bu, tamamen Türk Halk Müziği heyecanımız adına yapılıyordu. Önümüze gelen prodüktöre bu kasedi dinletiyorduk. Sanırım 1978 yılı Mart ayı sonlarında, o sıralarda Ankara'ya gelen İbrahim Tatlıses'e de, bir programda şöyle bir türkülük görünme şansı ortaya çıktı. Olay şöyle planlanmıştı. Akşam 18:30'da başlayacak "**Türküler Geçidi**" isimli televizyon programına, hatırladığım kadarıyla yedi genç sanatçı katılacak, bunlardan biri de İbrahim Tatlıses olacaktı. Sanırım bir diğer yeni isim de **Belkıs Akkale** idi. Tam saatinde, televizyon başında yerimi aldım. Dördüncü sırada İbrahim Tatlıses mikrofon başına geçti. Ve ne olduysa o gece oldu. Duyulmadık alışılmadık müthiş bir yorum. Playback de olsa. "**Ayağında kundura, yar gelir dura dura**" Bu konuda benim de payım olduğu için, doğrusu çok heyecanlanmıştım. Bana göre o ilk yayın gecesi Tatlıses'in hayatında bir dönüm noktasıydı. Aynı türkü, birkaç kez de Ankara Radyosu programlarının arasına sıkıştırılınca olanlar oldu. Ve İbrahim Tatlıses bu günlere kadar geldi.

Bu programdan birkaç hafta sonra, İlkiz sokaktaki Ziraat Bankası lojmanlarının tam karşısında mütevazı bir Sanatçılar Lokali vardı. Bir akşam saat 19'da orada buluşmak üzere sanatçı arkadaşlarla sözleşmiştik. Gelirken İbrahim Tatlıses'i de getirmek istiyorlardı. Benim o sıralarda oldukça güzel görünümlü, sarı renkde 1975 model Ford Taunus marka bir arabam vardı. Akşam henüz güneş batmadan tam saatinde arabamı evin önüne park etmeye çalışırken, lokalin önünde arkadaşlar, Tatlıses'le birlikte beni bekliyordu. Yeni yıkanmış bu güzel arabadan etkilenen İbrahim Bey'in

"Birgün gelecek bize de böyle bir araba kısmet olacak mı?" diye bana doğru konuştuğunu, dünkü gibi hatırlıyorum. Belirtmeye gerek yok ki, bu samimi isteği, kısa zamanda fazlasıyla gerçekleşti. Muhtemelen elli yılda bir gelen bu sesin sahibi, bu konumunu fazlasıyla hak ediyordu. Ama ben yine de 1970'li yıllarda dinlediğim türkülerini, uzun havalarını ve de gazellerini daha çok özlüyorum ve seviyorum.

Bilmiyorum bu anlattıklarımı Tatlıses, tam olarak hatırlayabilecek mi? Aradan çok uzun yıllar geçti. Daha sonraki yıllarda, kendisiyle benim düzenlediğim Marmara Oteli'ndeki Gençlerbirliği Gecesi'nde ve de Sheraton Oteli'ndeki Mülkiye balosunda beraber olduk. Her iki gece için de bir ücret almadı. Zaten ikinci geceyi o sırada Ankara Emniyet Müdürü olan Mülkiyeli Mehmet Ağar ile birlikte düzenlemiştik.

Bu son anlattıklarımı da, Ankara Radyosu'nun ve onun doğal bir uzantısı olarak o günkü Ankara Televizyonu'nun gücünü ve etkisini ortaya koymak adına araya sıkıştırdım. Sizlere bir hayli ilginç geleceğini düşünüyorum.

Muzaffer Sarısözen ve Sarı Recep'le başladığımız "Yurttan Sesler"in bu kitabın sınırları içindeki kısa öyküsünü de burada noktalamak gerekiyor. Ta çocukluk günlerimden bu yana, çoğu hayattan ayrılan bu değerli sanatçıların bana yaşattıkları müzik dolu saatler, dakikalar için, kendi adıma gönül dolusu teşekkürler. Onları sevgi ve saygıyla anıyorum.

İçimden geldi. Bu bölümü de, yine Muzaffer Sarısözen'in derlediği ve benim çok sevdiğim, Erzincan-Eğin yöresinden güzel bir türkü ile bağlamış olalım. Anadolu insanının yüzyıllardan kopup gelen güzelliği, duygusallığı, çaresizliği ve de hüznü. Hepsi var...

Eğin dedikleri küçük bir şehir
Nine ben cahilem çekemem kahır
Yediğim içtiğim ağuynan zehir

Ya ben ağlamayım kimler ağlasın
Şu garip gönlümü kimler eylesin

Derya kenarında kayık değilim
Yardan ayrılalı ayık değilim
Bir çift selamına layık değilim

En gel ağam en gel de gene get
Akan gözyaşımı sil de gene get

Bu türküyü uzun yıllar öncesine giderek, yine Muzaffer Sarısözen yönetimindeki "**Yurttan Sesler**" korosundan dinlemeyi o kadar özlüyorum ki, anlatamam. Şu anda bile o günleri yeniden yaşar gibiyim.

TRT Kurumu Müzik Dairesi Başkanlığı'nın, 2002 yılı eylül ayında satışa sunduğu, "Muzaffer Sarısözen" isimli CD'si, beni tekrar eski günlere götürdü. 22 parçadan oluşan bu albümde, özlediğimiz sanatçıların neredeyse hepsi var... Ali Can, Muzaffer Akgün, Turhan Karabulut, Neriman Altındağ, Aliye Akkılıç, Kemal Karasüleymanoğlu, Saniye Can, Nurettin Çamlıdağ, Muazzez Türüng, Nevin Akol, Nezahat Bayram, Mustafa Geceyatmaz ve Koro'dan 8 güzel türkü daha... Dinlemenizi ve yaşınız uygunsa eski günlere dönmenizi, içtenlikle tavsiye ederim.

BASINDA KARİKATÜR'LERLE RADYO

Daha önce de belirttiğim gibi, Ankara Radyosu yeni binasında,1938 yılı sonlarına doğru düzenli yayınlara başlamasıyla birlikte gazete ve dergilerde de ön plana çıkmaya başlamıştı. Çünkü "Radyo Yayıncılığı" çok yeni ve dikkat çekici bir olaydı. Her yönüyle o günün basın organlarında yer alabiliyordu. Türk halkı âdeta radyo ile yatıyor, radyo ile kalkıyordu. Ben daha çok radyonun o günlerde karikatürlere bu denli konu olmasını ilginç buluyorum. Tabii bu karikatürlerde eleştiriden daha çok, hayranlık ifade eden bir hava var. 1941 ve onu takip eden yıllarda, o günün ünlü karikatüristleri **Cemal Nadir Güler, Ratip Tahir Burak ve Ramiz Gökçe**'nin, başta "Radyo" dergisi olmak üzere bazı dergilerde yayımlanan eserlerinden örnekler aşağıda verilmektedir. İlginizi çekeceğini umuyorum.

Bu vesileyle, 1947 yılı Şubat Ayı'nın son günlerinde genç yaşta hayata veda eden Ünlü Karikatürist Cemal Nadir Güler'i de sevgi ve saygı ile anmak isterim. 1940'lı yılların gündemine, karikatürleriyle damga vurmuş olan Cemal Nadir, yoksul bir ailenin çocuğu olarak Bursa'da dünyaya gelmişti. Bir yazısında kendisini şöyle tanımlıyordu. **"Ailece her türlü maddi sıkıntımıza rağmen, bir gün bile memur olmayı düşünmedim. Babamın amaçsız memuriyeti ve banliyö trenine benzeyen hayatı beni memuriyetten tamamen soğutmuştu. Benim emelim büyük bir ressam olabilmekti."**

İstanbul'a taşındıktan sonra **Akbaba** dergisiyle **Akşam** ve **Köroğlu** gazetelerinde sürekli karikatürler çizen Güler'in beklenmedik ölümü büyük bir üzüntü yaratmıştı.

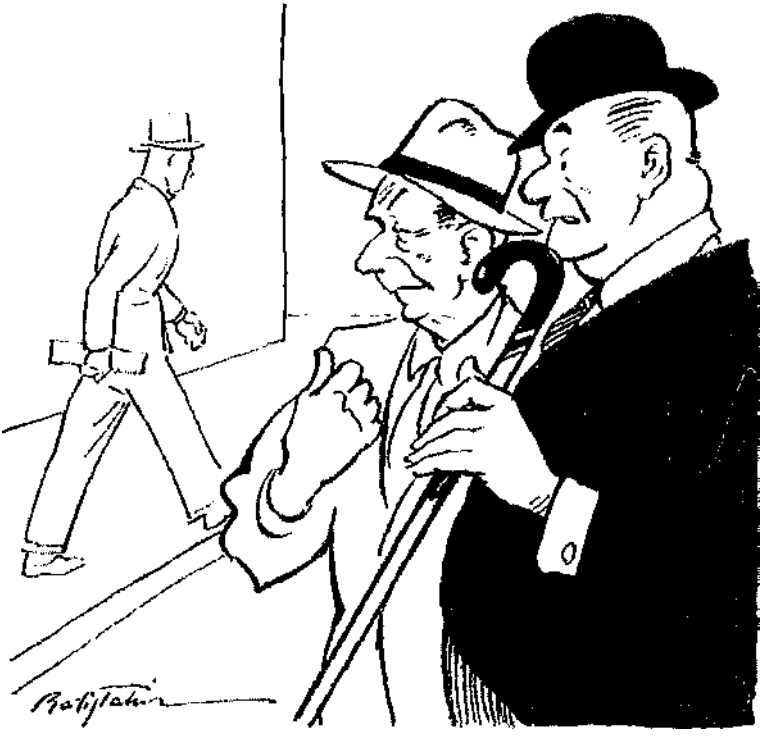

— Milyonlarla insan hayatlarının intizamını şu gördüğün gence borçludur. Ancak ona itaat edenlerdirki hayatın hazırladığı imkânlarla tam vaktinde karşı karşıya gelir.. Ne geç kalırlar ne de erken!..

— .....

— Evet, radyoda memleket saat ayarını veren bu genç...

Radyo Müdürü Vedat Tör ve antenleri
(Arkadaşlar soldan: Neşriyat Şefi Fuat Münir Bener, Müzik Neşriyat Şefi Mesut Cemil)

Sanatkâr Cemal Nadir Güler'in mecmuamız için bilhassa yaptığı karikatür

Radyo Mecmuası : Beni de...

Cemal Nadir Güler : Sayın okuyucular, şu mecmuanın yaptığını doğru buluyor musunuz?

[Sanatkâr Ramiz'in mecmuamız için bilhassa yaptığı karikatür]

— Daha evlenecek bir kız bulamadın mı ?

— Hayır şimdilik onun yerini tutacak bir radyo aldım, bana dünyanın dedikodusunu haber veriyor, hastalıklarımla alâkadar oluyor, musiki ile beni eğlendiriyor, spordan, tiyatroya kadar her zevkimi temin ediyor. Üstelik istediğim zaman susturabiliyorum.

İhtiyar — Şu radyonun ne büyük şey olduğunu şimd anlayorum... Eskiden büyük diye hep beni dinliyor lardı. Şimdi onu dinliyorlar.

Daha önce de belirtildiği gibi 1940'lı yıllarda çeşitli gazete ve dergilerde karikatürler çizen Cemal Nadir Güler, Ramiz Gökçe ve Ratip Tahir Burak, o günkü koşullarda olağanüstü etkiye sahip sanatçılardı. Özellikle Cemal Nadir'in "**Akşam**" gazetesinde, Ramiz Gökçe'nin ise "**Akbaba**" dergisinde yayımlanan karikatürleri neredeyse siyasi gündeme ışık tutuyordu. Bu sanatçıların "Radyo" yayınlarını da sık sık ele almaları özellikle Ankara Radyosu'nun o günlerdeki ağırlığından, başka bir anlatımla gündemi belirlemesinden kaynaklanıyordu. Bunun da altını çizmek istedim.

Bu arada eklemek gerekiyor... Ratip Tahir Burak aynı zamanda ünlü bir ressamdı. Karikatürü daha çok bir hobi olarak ele alıyordu. Yapmış olduğu resimler, günümüze kadar hâlâ güncelliğini korumaktadır. Diğer taraftan Cemal Nadir'in, 1942 yılında, her cumartesi saat 14:40'ta başlayan, "**Şu patavatsızın yaptığını doğru buluyor musunuz?**" adlı programın metinlerini yazdığını da belirtmek gerekiyor.

VAHİ ÖZ VE "KİMGİL AİLESİ"

Türk radyo dinleyicisi, bu günlerde televizyon programlarını da kasıp kavuran "Dizi" izleme heyecanını, sanırım ilk kez "**Kimgil Ailesi**" ile yaşamış oldu. Gerçi daha sonraki yıllarda, "**Mikrofonda Tiyatro**" "**Arkası Yarın**" gibi programlarda, bu merak ve heyecan daha da pekiştirilmiş olsa bile, "Kimgil Ailesi"ni bu konuda bir "ilk" olarak tanımlamak gerekir diye düşünüyorum.

İşin aslına bakılırsa, 1940'lı yıllarda, dinleyiciyi radyo başına bağlayan bu sürekli programın yaratıcısı deneyimli tiyatrocu **Vahi Öz** olmuştu. Aslen Samsun'lu olan Vahi Öz bir süre İstanbul şehir tiyatrosunda görev aldıktan sonra, yapılan bir davet üzerine radyo temsil kolunda çalışmak üzere 1939 yılı başlarında Ankara'ya taşınmıştı. Daha önce de belirtildiği gibi, o yıllarda Devlet Konservatuarı Tiyatro bölümü, henüz ilk mezunlarını vermediği için, zorunlu olarak radyo bünyesinde temsil kolu sanatçıları da görev almaktaydı. Bu kadronun tamamı sekiz kişiden oluşuyordu. İsimlerini tekrarlayalım... **İbrahim Delideniz, Vahi Öz, Dürnev Türkan, Saime Arcıman, Reşat Altay, Osman Çay, Kadriye Tuna ve aynı zamanda efektör olan Tahsin Temren...**

Radyo temsil kolu faaliyetlerini sürdürürken, 1941 yılı ortalarında, radyo idaresi "Kimgil Ailesi" adı altında yeni ve sürekli bir program yapma fikrini gündeme getirdi. Ancak programın bu denli sevilip tanınmasında Vahi Öz'ün sanatçı ve yaratıcı kişiliği ortaya çıkıyordu. Derhal uygulamaya konulan bu yeni proje, her pazartesi gecesi saat 21.30'da yayına veriliyor ve inanılmaz bir ilgiyle karşılanıyordu.

Temsildeki isimler neredeyse bütün dinleyicilerin diline dolanıyor ve herkes bu sürekli oyunda kendi ailesinden bir parça buluyordu. Tıpkı bu günkü televizyon dizilerinde olduğu gibi. Baba Hüsnü Kimgil, büyük oğlan Cezmi Kimgil, ailenin ikizleri Leman ve Adnan Kimgil. Küçük kızları Filiz Kimgil.

"Kimgil Ailesi" radyoda bir program öncesi toplu halde...
Önde oturan küçük kızları Rübap Tanal, oruranlar sağdan itibaren, gelinleri Saime Arcıman, babaları Vahi Öz, anneleri Kadriye Tuna, oğulları Osman Çay, arkada ayakta sağdan ikiz çocuklardan biri Handan Uran, diğeri Reşat Altay.

O günlerde yayımlanan bir dergide "**Kimgil Ailesi**" için şu görüşlere yer verilmekteydi. "Her pazartesi gecesi 21:30'da karşılaştığımız "**Kimgil Ailesi**'ni" tanımayan pek azdır. Onlarla sevindiğimiz, onlarla üzüldüğümüz, onlarla baş başa verip düşündüğümüz zamanlar oldu. Bazen onları hareketlerinde tenkit ettik, bazen de onlardan örnek aldık. Herhalde Kimgil'lerle dostluğumuz çok da tatsız olmadı. Bu aile kimdir? Kimin nesidir, diye sormayın. Bilmi-

yoruz. Zaten adı üstünde. Kimgil'ler aslında hiçbir aileyi temsil etmezler. Fakat şu varki, hepimiz onlarda kendimizden az veya çok bir parça görürüz. Kimgil'lerde hepimizden galiba bir parça var..."

Bir süre sonra, bu güzel program zorunlu olarak yayından kaldırıldı. İkiz kızları oynayan Handan Uran Devlet Konservatuarı Tiyatro bölümüne öğrenci olarak katıldı. Küçük kızları Rübap Tanal'ın dersleri ağır bastı. Zaten aynı zamanda, Radyo Çocuk Kulübü'nün çocuk sanatçıları arasında yer almaktaydı.

Büyük usta Vahi Öz, birkaç yıl sonra Ankara Radyosu'ndan ayrıldı. Artık oyunlarda, Devlet Konservatuarı'nın ilk mezunları yer almaya başlamıştı. Az da olsa bir "mekteppliler" ve "alaylılar" ayırımı söz konusuydu. Vahi Öz radyodan ayrıldıktan sonra, özel tulûat tiyatrolarında çalıştı. Anadolu turnelerine çıktı. Son olarak da, Türk filmlerinde tipine uygun roller aldı. Zaten bu satırları okuyanlar, Vahi Öz'ü daha çok filmlerinden hatırlayacaklardır.

Ankara Radyosu'nun temsil kolunun oluşmasında, büyük katkıları olan Vahi Öz, uzun yıllar önce aramızdan ayrıldı. Kendisini sevgi ve saygıyla anmak isterim. Bu vesileyle, Türk Radyoculuk Tarihi'nde bir "ilk"i daha işaretlemiş olduk. Daha sonraki yıllarda, radyo ve televizyonlarda gündeme gelen benzer dizilerin başlangıç noktası da bize göre "**Kimgil Ailesi**"dir. Sözgelimi, çok uzun yıllar gündemde kalan ve televizyon seyircisini ekran başına bağlayan "**Bizimkiler**" adlı diziyi, bu konuda örnek olarak gösterebiliriz. Daha sonraları da, benzer konuda birçok dizi gündeme geldi.

İSTANBUL RADYOSU DA DEVREYE GİRİYOR

Daha önce de belirtildiği gibi, aslında Türkiye'de ilk radyo yayıncılığı İstanbul'da 1927 Mart ayının ilk günlerinde İstanbul Büyük Postanesindeki küçük bir odada başlamıştı. Bu ilkel stüdyoda 7 yıl kadar yayın yapan İstanbul Radyosu 1934 yılı başlarında Beyoğlu semtindeki ünlü Ambasador Kahvesi'nin bulunduğu bir başka binaya taşındı. İlk Radyo Müdürü olarak **Sedat Nuri Bey**'i, yayın şefi olarak da daha sonra Ankara Radyosu'na nakleden **Mesut Cemil Tel**'i görüyoruz. Müzik yayınları şefi ise, aynı zamanda ünlü bir bestekâr olan **Musa Süreyya Bey**'di. Tabii, Musa Süreyya beyin adı geçince, o ünlü Kürdilihicazkar şarkısını anımsamamak mümkün mü? Belki de yaşı müsait olan bazı okuyucuları, uzun yılların ötesine götürecek. "**Gün doğmayacak belli bu aşkın gecesinden, Hicran okunur gençliğimin dertli sesinden...**" Hey gidi günler hey...

Teknik yetersizlikler nedeniyle, birkaç yıl sonra yayınlarına ara veren İstanbul Radyosu, bilindiği üzere 2. deneme yayınlarına, Harbiye'deki yeni binasında 1943 yılının 1 Haziran Salı günü saat 19:15'te başladı. Bu Türk Radyoculuk Tarihi'nde çok önemli ikinci olaydı. Ankara Radyosu'nun yeni binasında düzenli yayınlara başladığı 1938 yılı Ekim ayından 5 yıl kadar sonra, 150 KW gücündeki ikinci radyo istasyonu da devreye giriyordu. O günleri yaşayanların anlattığına göre, 1943 yılı 1 Haziran akşamı, İstanbul'da imkânı olan herkes, bulabildiği bir radyonun başına toplanmıştı. Ve nihayet saat tam 19:15'te Ankara Radyosu Müdürlüğü'nden İstanbul Radyosu'na nakledilen **Vedat Nedim Tör**'ün açış konuşmasıyla yayın başladı. Kendisiyle beraber İstanbul'a o günlerin ünlü ve genç spikeri **Emel Gazimihal** de gelmişti. Açış konuşması bitince, yayını hemen Emel Gazimihal devralıyordu.

İşin aslına bakılırsa, İstanbul Radyosu Anadolu'dan pek dinlenemiyordu. Bu nedenle yayın uzun süre, İstanbul ve civarına hitap eder oldu. Doğal olarak da, uzun dalgadan yayın yapan Ankara

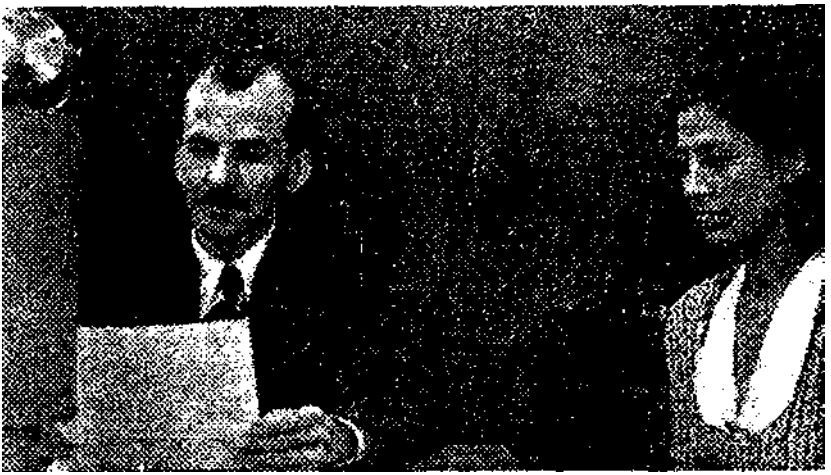

Vedat Nedim Tör, 1 Haziran 1943 akşamı İstanbul Radyosu'nun açış konuşmasını yaparken. Yanında spiker Emel Gazimihal

Radyosu, Türk halkının yegâne müzik haber ve eğlence kaynağı olma niteliğini, uzun yıllar devam ettirdi. O yıllarda ben çocuktum ve Gaziantep'de oturuyorduk. Her nedense Ankara Radyosu o günlerde, çok net ve gümbür gümbür dinlenirdi. Şimdilerde yayın o kalitede değil. Oldukça parazitli. Sebebini de bilmiyorum. Belki de frekans kirliliğinden olabilir.

İstanbul Radyosu'nun da düzenli ve programlı yayınlara başlayabilmesi, Ankara Radyosu gibi, yeni ve modern binasına taşınmasıyla mümkün olabildi. 1949 yılında Harbiye'deki yeni binasında çalışmaya başlayan İstanbul Radyosu kısa zamanda aranılan ve beğenilen bir istasyon haline geldi. Ancak hiçbir zaman, Ankara Radyosu gibi Anadolu'nun her tarafında dinlenebilir bir konum elde edemedi. Bizim o günlerdeki en büyük kazancımız ise futbolla yeni yeni ilgilenmeye başlayan ortaokul öğrencileri olarak, oldukça parazitli de olsa İnönü Stadı'ndan naklen yayınlanan Beşiktaş-Fenerbahçe-Galatasaray gibi kulüplerin maçlarını anında takip edebilmekti. Tabii ki bütün Türkiye'yi radyo başına bağlayan bir başka olay da, İstanbul Radyosu kanalıyla o günkü adıyla **Spor ve Sergi Sarayı**'ndan **Eşref Şefik** ustanın canlı olarak aktardığı güreş ve boks milli takımlarımızın müsabakalarıydı. Nasıl da güzel ve sürükleyici anlatırdı Eşref Hoca bu müsabakaları. Adeta içinde

yaşardınız... Böylece radyo yayınlarının spor müsabakalarının anında takip edilebilme konusundaki tartışmasız ağırlığı da, giderek anlaşılıyordu. Zira Anadolu'ya birkaç gün sonra gelen İstanbul Gazeteleri, bu konuda aynı tadı vermiyordu. Bugün olduğu gibi, o yıllarda da, sporun merkezi İstanbul olduğu için, İstanbul Radyosu'nun devreye girmesiyle, Anadolu insanının önemli spor olaylarını yakından takip edebilmesi, bambaşka bir boyut kazanıyordu. Bu işleviyle İstanbul Radyosu, ister istemez Ankara Radyosu'nun önüne geçmişti. O günleri yaşayanların, futbol maçlarını anlatan **Sait Çelebi, Muhteşem Öksüzcü, Muvakkar Ekrem Talu** ya da **Sulhi Garan**'ı, nasıl keyifle dinlediklerini dünkü gibi hatırlıyorum. Bu bayrağı daha sonra **Halit Kıvanç** aldı ve daha ilerilere taşıdı. Hemen arkadan gelen ve günümüze kadar da spor spikerliğini başarıyla sürdüren sevgili dostum **Orhan Ayhan**'ı da, bu vesileyle sevgi ve saygıyla anıyorum.

1950'li yılların başlamasıyla birlikte, Ankara Radyosu'ndan İstanbul Radyosu'na nakiller başladı. Zira Ankara Radyosu bir okuldu ve yetişmiş sanatçılarının, spikerlerinin ve hatta yöneticilerinin bazılarını İstanbul'a göndermesi gerekmekteydi. İlk gidenler arasında, Radyo Müdürü **Vedat Nedim Tör**'ü, spikerler **Emel Gazimihal, Baki Süha Edipoğlu** ve **Nedime İnan**'ı, saz ustaları olarak **Cevdet Çağla, Hakkı Derman, Şerif İçli**'yi belirlemek mümkündür. Daha sonraki yıllarda da, bu sanatçı alış verişi sürekli devam etti. Tabii daha çok Ankara'dan İstanbul'a doğru bir akış oldu. Bu arada İstanbul Radyosu'nda yıldızı parlayan Muallâ Mukadder Atakan ise tersine bir davranışla Ankara Radyosu'na naklini yaptırdı.

Bir diğer devlet radyosu olarak İstanbul Radyosu'nun, 1949 yılında yeniden yayına başlaması, İstanbul'un müzik yaşamına da ister istemez bir ciddiyet, canlılık ve kurumlaşma getirmişti. Daha önce, sadece gazinolarda veya benzeri yerlerde müzik yaşamını sürdürmeye çalışan önemli sanatçılar, bir taraftan da İstanbul Radyosu çatısı altında, akademik bir uğraşı içine de girmiş oluyorlardı. Bu çerçevede, her biri başlı başına bir değer olan, **Sadi Işılay, İsmail Şençalar, Kadri Şençalar, Yorgo Bacanos, Ahmet Yatman, İsmail Tezelli, Şükrü Tunar, Emin Ongan, Hüseyin Coşkuner, Nubar Tekyay, Münir Nurettin Selçuk, Safiye Ayla,**

Hamiyet Yüceses, Müzeyyen Senar gibi ünlü sanatçılar da, birer ikişer İstanbul Radyosu'nda program almaya ve hatta hocalık yapmaya başladılar. Tabii bu olağanüstü kadroya, Ankara'dan gelen **Cevdet Çağla, Hakkı Derman, Şerif İçli ve Perihan Altındağ Sözeri** gibi sanatçılar da katılınca, İstanbul Radyosu Türk müziği alanında tam bir cazibe merkezi haline geliyordu. Ancak Ankara Radyosu'nun, eksilen sanatçılarına rağmen, bu alanda yine de önderliğini ve okul olma vasfını devam ettirdiğini işaretlemek gerekiyor.

Bu arada **Sadi Yaver Ataman** isminin de altını ayrıca çizmek durumundayız. Ankara Radyosu'nda Muzaffer Sarısözen ne ise, İstanbul Radyosu'nda da bu hoca aynı konumu elde edebilmiştir. Uzun yıllar boyu, hazırlayıp yönettiği Türk Halk Müziği çalışmalarıyla, İstanbul Radyosu'na ayrı bir renk ve coşku getirmeyi bilmiştir.

Bu bağlamda, 1950'li yıllarda bir süre İstanbul Radyosu Müdürlüğü görevinde de bulunan, değerli dostum ve ağabeyim **Dr. Nevzat Atlığ**'ı da sevgi ve saygıyla anmak isterim. Kendisinin, İstanbul Radyosu'nun kurumlaşmasında ve bugünlere gelmesinde büyük emeği vardır. Bunun da altını çizmek gerekiyor. Diğer taraftan, İstanbul Radyosu'nda ilk canlı konserini 1 Ocak 1951 tarihinde veren Zeki Müren'in müzik dünyamıza kazandırılmasında, Nevzat Atlığ ağabeyin de büyük katkıları olduğunu biliyorum. Hem İstanbul Radyosu Müdürü olarak ve hem de programlarına keman sanatçısı sıfatıyla katılan Nevzat Atlığ'dan, Büyük Sanatçımız ile ilgili öyle anılar dinledim ki, anlatmakla bitmez... Sadece Zeki Müren programları nedeniyle bile, o yıllarda İstanbul Radyosu basbayağı bir prim yapmıştı. Türk Müziği ile artık iyice kaynaşmaya başladığım o günlerde, Zeki Müren programlarını kaçırmamaya çalışırdım. Bunun belki de bir başka nedeni, hemşerim ve değerli ağabeyim **Necdet Yaşar**'ın da bu canlı yayınlara zaman zaman tambur sanatçısı olarak katılmasıydı. O sıralarda, henüz İktisat Fakültesi'nde öğrenci olan Necdet Ağabey'in Dr. Nevzat Atlığ ile birlikte Zeki Müren'in programlarına katılması, bende ve çevremde inanılmaz bir heyecan ve gurur yaratırdı. Daha sonraları Necdet Yaşar Ağabey'den de dinlediğim gibi, 1950 yıllarının sonlarına doğru İstanbul Radyosu'nda açılan sınava 186 kişi katılmış ve Zeki Müren bu sınavı büyük bir başarıyla kazanmıştı. Sınav Heyeti şu

isimlerden oluşmaktaydı: **Veli Kanık, Refik Fersan, Fahire Fersan, Münir Nurettin Selçuk, Safiye Ayla, Necmi Rıza Ahıskan ve spiker Baki Süha Edipoğlu...** İki şarkı okumuştu Zeki Müren bu sınavda... **Sadullah Ağa**'nın hicaz eseri, "**Nideyim sahn-ı çemen, seyrini cananım yok**", ikinci olarak **Suphi Ziya Özbekkan**'ın *unutulmaz* muhayyer bestesi, "**Titrer yüreğim her ne zaman, yâdıma gelse, Kan ağlar içim, hatır-ı naşâdıma gelse**" bu ikinci şarkı, Zeki Müren'in sesinin tiz perdelerini kontrol etmek için okutulmuştu... Ve böylece başlayan, başarılarla dolu inanılmaz bir hayat öyküsü... Bütün bir ülkeyi sarıp sarmalayan şarkılar... İstanbul Radyosu'nda ilk canlı yayını... 1 Ocak 1951, saat 20.30 ve sazlarda **Hakkı Derman, Şerif İçli** ve **Şükrü Tunar...** İlk şarkı **Giriftzen Asım Bey**'in Hicaz Bestesi, "**Her zahm-ı ciğer suze devâkar aranılmaz, Açsam da ciğergâhımı yâre yaranılmaz**". Aynı makamda **Şevki Bey**'in duygu yüklü eseri, "**Niçin şeb ta seher ben zar-ü zarım, Neden oldu benim feryad-ü kârım**" ve program böylece devam edip gidiyor... Ne güzel günlermiş onlar... Henüz ortaokul öğrencisi olmama rağmen bile, o günleri bu büyük sanatçılarla birlikte yaşadığım için kendimi gerçekten şanslı sayıyorum.

ZEKİ MÜREN OKUYOR: "LEZZET ALMIŞ GEÇMİYOR SEVDAYI DİLDARDAN GÖNÜL"

Yeri gelmişken, Ankara Radyosu ile ilgili bir anımı daha sizlere aktarmak isterim. Bir anıdan daha çok, hayatımın en mutlu 30 dakikalarından birinin tekraren yaşanması gibi bir duygu. Ama inanın, eğer Türk Sanat Müziği sizin için pek bir anlam taşımıyorsa, bu anıyı sizlerle paylaşmak belki biraz zor olabilir. **Tarkan**'ın **"Kıl oldum abi"**si falan da bir hayli etkileyici ama işin bir de bu yanı var. Tıpkı İtalyanlar, **Enrico Caruso, Benjamino Gigli** ya da Fransızlar **Gilbert Becaud** için hâlâ ne hissediyorlarsa, onları büyük bir gururla dinlemeye devam ediyorlarsa, onun gibi bir şey. Bazı sesler birkaç yüzyılda bir geliyor. Değerini bilmek gerek. Ben kendi adıma, ta çocukluğumdan bu yana, böyle güzel duyguları, Ankara ve İstanbul Radyoları var olduğu için yaşayabildim. Bu değerli kuruluşlarımıza teşekkürlerimi tekrarlıyorum.

Sanırım 1957 yılının ilk aylarıydı. Benden derlenecek yeni bir Gaziantep türküsünü vermek üzere, akşam saat 18:00 dolaylarında Ankara Radyosu'na gitmem gerekmişti. Ancak randevulu olmama rağmen, henüz Nurettin Çamlıdağ ve Seyfettin Sığmaz görünürde yoktu. Radyoda beni az çok tanıdıkları için, kimsede bana pek bir şey demedi. Koridorları dolaşırken, kendimi birden, bugün S5 diye adlandırılan stüdyonun önünde buldum. Ortalıkta heyecanlı bir hava esiyordu. Girenler, çıkanlar, koşuşanlar. Tanıdık bir görevliden, telaşın nedenini hemen anladım. Zeki Müren saat 18.30'da canlı yayına çıkacaktı. Heyecandan dilim tutuldu desem yeridir. Bir yolunu bulup, mutlaka izlemem gerekiyordu. Sonra nasıl olduysa oldu. Yönetmen odasında kendime küçük bir köşe bulabildim.

Program başlamaya 10 dakika falan var. Camdan içeri doğru bakıyorum. Sazlar yerini almış. Hatırladığım kadarıyla, **Naci Tektel, Vedia Tunççekiç, Ömer Altuğ, Halil Aksoy ve de Vecihe Daryal**. Saat tam 18.30 herkes sanki nefesini tuttu. Ve spiker açı-

lış anonsunu, bizimle beraber, bütün Türkiye'ye yapıyor. Milyonlarca insan radyo başında, buna eminim. Anons başladı:

"Sayın dinleyiciler, Zeki Müren şarkılar programına başlıyor. Çalanlar, Naci Tektel, Vedia Tunççekiç, Ömer Altuğ, Halil Aksoy ve Vecihe Daryal. İlk olarak, tamburi Cemil Bey'in bir hane hicazkâr peşrevinden sonra, Ahmet Mithat Bey'in aynı makamda bir şarkısı;

Lezzet almış geçmiyor sevdayı dildârdan gönül
Geçti aylar, geçti yıllar, geçmedi yardan gönül
Var mıdır bir faide bu hale ısrardan gönül
Geçti aylar, geçti yıllar, geçmedi yardan gönül"

Tabii sunucu anonsunda, şarkının sadece ilk iki mısrasını söyledi. Tamamını biz Zeki Müren'den dinlemiş olduk. Bir şarkı nasıl böyle güzel ve sözleri nasıl böyle tane tane okunabilirdi. Benimle beraber teknik görevliler de büyülenmiş gibiydi. Sanki işi gücü bırakmış onu dinliyorlardı. Ya da bana mı öyle gelmişti. Gerçekten inanılmaz bir duygu zenginliği yaşıyordum. Aradan bunca yıl geçti, o anı hiç unutmadım, unutamadım. Hicazkâr şarkılar devam ediyordu: Lemi Atlı'dan **"Pembelikle imtizac etmiş tenin, sime ya kâfura benzer gerdenin"**, Saadettin Kaynak'tan **"Sarsam seni gönlümce güzel bahtıma kansam"** Leyla Hanım'dan **"Neredesin nerde acep gamda bıraktın da beni"** ve Sadi Işılay'dan o günlerin gözde şarkısı **"Yolları gurbete bağlayan dağlar, yaşlı gözler gibi ağlayan dağlar"** Suzidil makamına geçiş taksimi Kanunla Vecihe Daryal'dan ve ilk şarkı Şemsettin Ziya Beyin **"Ey gonca açıl zevkini sür fasl-ı baharın, ben bülbülüyüm sen gülüsün bağ-ı mesarın"** Leon Hancıyan Efendi'den **"Cana gam-ı aşkınla perişan gezer oldum"** ve son olarak Tamburi Ali Efendi'den **"Her bir bakışında neşe buldum, ben gözlerinin esiri oldum."**

O günleri ve o programları nasıl da özlüyorum bir bilseniz... Hele bu günkü bir kısım radyo ve televizyon programlarını izledikten sonra. Uzun yıllar önce sözgelimi **Perihan Altındağ'ı, Sabite Tur'u, Nevin Demirdöğen'i, Saime Sinan'ı, Muâlla Mukadder Atakan'ı, Dr. Alaattin Yavaşca'yı, Ahmet Üstün'ü ve elbette Zeki Müren'i**, Ankara ve İstanbul Radyoları'ndaki canlı program-

Zeki Müren 1953 yılında
İstanbul Radyosu mikrofonlarında.

larında dinlemek imkânını elde eden bizim kuşağı, doğrusu çok şanslı sayıyorum. Bilmiyorum sizler de aynı fikirde misiniz?

İRLANDA'DAN ANKARA RADYOSU'NA GELEN TEŞEKKÜR MEKTUBU

1940'lı yıllardan itibaren, yayın gücünü giderek arttıran Ankara Radyosu, sadece Türkiye'de değil, dünyanın birçok ülkesinde de net olarak dinlenebiliyor ve büyük övgü alıyordu. O günleri yaşayanlar, gerek yurt içinden ve gerekse yurt dışından, her hafta binlerce mektup geldiğini, her fırsatta ifade etmişlerdir. Bu radyomuz bir bakıma, yeni ve genç Türkiye Cumhuriyeti'nin, dünyaya açılan çağdaş bir bağlantısı konumundaydı. Özellikle her akşam, en az bir saat süreyle yayına verilen Klasik Batı Müziği konserleri, yayının ulaşabildiği bütün ülkelerde ilgiyle karşılanıyordu. Tabii bu büyük ilginin en önemli nedenlerinden biri de, o yıllarda, **Hasan Ferit Anlar, Dr. Ernest Praetorius, Necip Aşkın, İhsan Künçer, Halil Onayman, Cevat Memduh Altar** gibi büyük sanatçılara sahip olmamızdı.

İşte o yıllarda, 1947 yılı Nisan ayı ortalarında, İrlanda'nın Başkenti Dublin'den gelen, "**James Strickland**" imzalı bir teşekkür mektubu, Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nde ve Radyo İdaresi'nde büyük heyecan yaratmıştı. Mektup aynen şöyleydi:

"Sayın Baylar,

Sizlere daha önce yazmış olduğum birkaç satırlık ilk mektubuma karşılık, göndermek nezaketinde bulunduğunuz kartınız için, en samimi teşekkürlerimi bildirmek isterim. Bu çeşit düşünce ve ihtimam bir dinleyici üzerinde unutulmaz tesirler meydana getirmektedir.

Her dinleyiciye ayrı ayrı bu nezaket gösteriliyorsa, bunu Türk karakterinin bir eseri olarak kabul etmek doğru olur ki, bu takdirde topraklarınıza ayak basacak her yabancı ziyaretçiyi, çok güzel bir gelecek bekliyor demektir.

Türkiye modern gelişme yolunda büyük adımlar atan bir memlekettir. Yeni ve genç Türkiye Cumhuriyeti'nin hürriyet

ruhu ve demokratik idealleri, batı memleketlerince ve hürriyete değer veren herkes tarafından takdirle takip edilmektedir.

Ankara Radyosu, dış memleketler ve memleketimizin hakiki dostları için âdeta bir elçi vazifesini görmektedir. Devamlı bir dinleyiciniz olacağıma emin olmanızı ve başarılarınızın devam etmesini dilerim. "

James Strickland

7 Manny Road
Glasnevin Dublin Irlanda

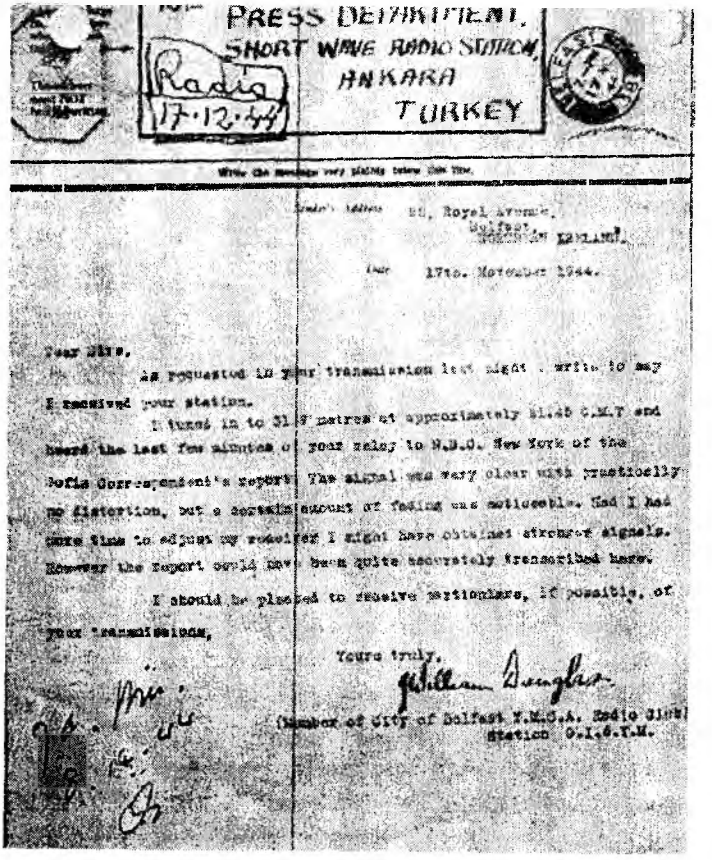

İrlanda Belfast'tan gelen, 17 Kasım 1944 tarihli bir övgü mektubu

1945 yılı başlarında, İngiltere'den gönderilen Robert Hart imzalı bir diğer mektupta da, şu görüşlere yer verilmekteydi:

"Bu akşam posta kutusu yayınınızı dinledim. Bu neşriyatınız beni çok ilgilendirdi. Aslında kısa dalga istasyonlarının daimi bir dinleyicisi değilim. Güzel bir müzik ararken, tesadüfen yayınınızla karşılaştım. Yayın kalitesinin olağanüstü olduğunu öğrenmek, eminim sizi çok ilgilendirecektir. Bu derece iyi bir dinleme için, radyo eksperlerinin "RIO" tabir ettiklerini zannediyorum. Uzak memleketlerdeki kimselerin İngilizce diliyle yayın yapmaları, İngiltere'de bizler için gayet hoş bir değişiklik olmaktadır ve eminim ki, bu yayın müstakbel dünya sulhunun temellerini atmak bakımından kıymetli bir vasıtadır.

Verifikasyon kartlarınızdan bahsediyorsunuz. Hatıra olarak bunlardan bir tane göndermenizi rica eder, istasyonunuzu dinlerken, büyük bir zevkle geçirdiğim çeyrek saat için teşekkürlerimi sunarım.

R. Hart

Not: Alıcımın gösterdiğine nazaran, istasyonunuzu yaklaşık 31,9 üzerinden dinledim. Ancak doğruluğundan emin değilim.

Ülkemizin bu günlere gelmesine, özellikle Avrupa Ülkeleriyle kaynaşmasına büyük katkıları olan, o günlerin radyo idarecilerine büyük teşekkür borçluyuz. 1940'lı yılların koşullarında, bu kadar güzel, anlamlı ve öğretici programlar yapabilen bu insanlar için ne söylesek azdır. Benim samimi düşüncem bu... Bilmem sizler de aynı fikri paylaşır mısınız?

Şunun da altını çizmek isterim... Ankara Radyosu'nun, opera müziği'nin geniş halk kitlelerine tanıtılıp sevdirilmesinde de büyük katkıları olduğunu işaretlemek gerekiyor. Zaman zaman önemli opera'lardan bazı bölümler, Konservatuar'ın yeni mezunları ve öğrencileri tarafından, Ankara Radyosu'nun büyük stüdyosunda seslendirilirdi. Eğer bugün Türkiye'de azımsanmayacak bir opera seyircisi oluşmuş ise, bunun da temelleri ta 1940'larda Ankara Rad-

yosu tarafından atılmıştı. Aşağıdaki resimde, 1943 yılı Ocak ayında, radyo'da seslendirilen Fidelyo Operası'nın birinci perde finalinde, beş sanatçımız görülmektedir.

Fidelyo Operası birinci perde finalinde, soldan sağa Esat Tamer, Muazzez Ünal, Vedat Gürten, Mukadder Girginkoç ve Ruhi Su

1912 Adana doğumlu olan Basbariton Ruhi Su, 1942'de Devlet Konservatuvarı Opera Bölümünü bitirmişti. Devlet Operası'nda ve Ankara Radyo'sunda bir süre çalıştıktan sonra, 1952 yılında bu görevlerinden ayrıldı. Halk Türkülerine yöneldi. Yunus Emre, Pir Sultan Abdal, Karacaoğlan, Dadaloğlu... gibi halk ozanlarının şiirlerini değişik yorumlarla okudu. Ölene kadar da bu tür müziğin öncülerinden biri oldu ve günümüzde de etkisini sürdürmektedir.

RADYODA DERECE SINAVLARI

1940'lı yıllarda, Ankara Radyosu'nda sanatçı olmak o kadar önemliydi ve ciddiye alınırdı ki, anlatmakla bitmez.. Özellikle de Türk Sanat Müziği'nde.. Daha sonraki sınavları kazanabilen sanatçı adayları ise, sırasıyla " Birinci sınıf stajyerlik" ve **D,C,B,A** şeklinde kategorilere ayrılırdı. O yıllarda derece belirleme sınavları, **Cevat Memduh Altar** Başkanlığında, önde gelen müzik ustalarından oluşan bir kurul tarafından yapılırdı. Sınava alınan stajyerlere genellikle üç saz katılır ve gerektiğinde nazari sualler de sorulurdu.

Aşağıdaki tarihi iki resimde, 1942 yılı ortalarında yapılan derece sınavlarında, **Perihan Altındağ** görülüyor.

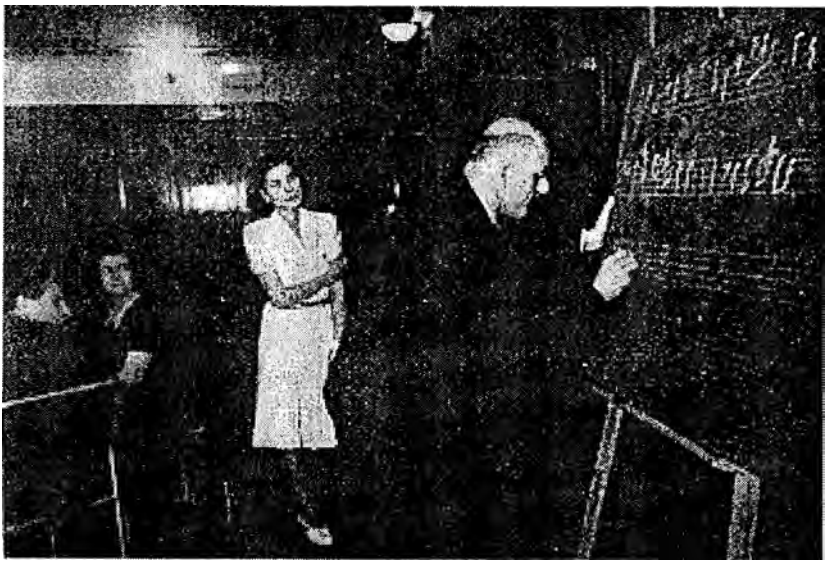

Perihan Altındağ, sınav kurulundan ünlü
bestekâr Sadettin Kaynak'ın yazdığı bir notayı okumaya hazırlanırken

Perihan Altındağ, kurul önünde sınav parçasını okurken, kemanda, ünlü sanatçı Hakkı Derman

Sınav sonucunda, **Perihan Altındağ** ve **Sıdıka Dalmen A sınıfına, Afife Süha, Leman Utku** ve **Saadet Özbilgiç** ise D sınıfına yükseltilmişti.

Daha sonraki yıllarda ise, sanatçılar için derece sınavları uygulamadan kaldırıldı.

YABANCI RADYOLARI DİNLEME SERVİSLERİ

1940'lı yıllarda, ülkeler arası iletişim ve haberleşme olanakları bu derece gelişmediği için, mümkün olabilen tek yöntem, Dünya radyolarının sürekli olarak dinlenmesiydi. Bu yıllar aynı zamanda, İkinci Dünya Savaşı'nı da içine almaktaydı. Bu noktadan hareketle, Basın Yayın Genel Müdürlüğü bünyesinde bir "**Dinleme Servisi**" oluşturuldu. Başlangıçta, çok iyi yabancı dil bilen 20 dolayındaki dar bir kadro ile işe başlayan servis, birkaç yıl içinde iki katına kadar yükseldi.

24 saat radyo başında olan mütercim-dinleyiciler, Dünya radyo istasyonlarının, o yıllarda 31 dil üzerinden yaptıkları haber yayınlarını takip etmekle görevliydiler. Mütercimler tercüme ettiği haberleri hemen rapor haline getirir ve sekreterliğe teslim ederlerdi. Onlar da önemli haberleri hızla ayırır, cümle düşüklüklerini düzeltir ve gündelik bültenler haline getirirlerdi. Bu bültenler günde 10 ile 20 arasında değişirdi. Belirtmeye gerek yok ki, bu bültenlerin en çok kullanıldığı yer Ankara Radyosu ajans saatleriydi. Zaten ajans saatlerine yakın zamanlarda alınan çok önemli haberler, bültenin hazırlanması beklenmeden telefonla radyoya bildirilirdi. Türk dinleyicileri, müttefiklerin Fransa sahillerine çıkarma yaptığını, İtalya'nın harpten çıktığını, Hitler'in iktidardan çekildiğini, Avrupa'da harbin sona erdiğini ya da Japonya'nın anlaşma istediğini, birkaç dakika içinde Ankara Radyosu'ndan öğrenmişlerdi. Radyo dinleyicileri özellikle, 21:30 kısa haberler ile 22:45 deki son haberlerde takip ettikleri en son gelişmeleri bu servise borçluydular. O yıllarda Londra Radyo İdaresi'nde, 600 kişilik kadronun günde 3 milyon dolayında kelime dinleyerek, bunlardan en az 100.000 kelime içeren bültenler hazırladıkları bilinirdi.

O günkü yayınlardan öğrendiğimiz kadarıyla, yabancı radyoları dinlerken, hızla okunan haberlerin kaçmaması için, "**Kovan**" diye tabir edilen parçalar üzerine kayıt yapabilen cihazlardan yararlanılırdı. Yayın biter bitmez, kayıtta kullanılan kovan cihazdan çı-

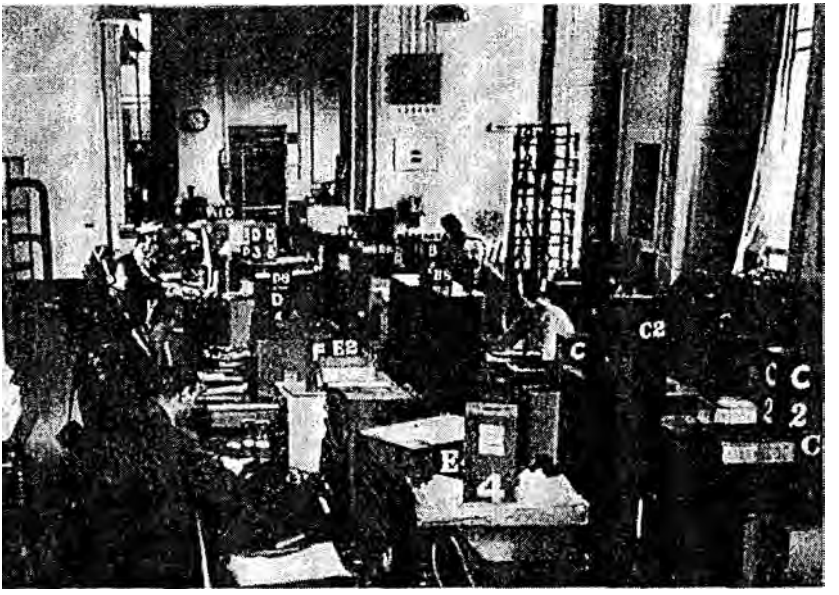

Dinleme Servisi görev başında (1946)

karılır ve başka yayın cihazına takılarak gramofon gibi çalınırdı. Ancak çalış hızı, okunuş hızının ancak üçte biri kadar olduğu için, bunu tekrar dinleyen mütercim haberleri rahatlıkla Türkçe'ye tercüme edebilirdi.

Belirtmeğe ayrıca gerek yok ki, Dünya radyolarının gerek doğrudan doğruya ülkemizle, gerekse Dünyada gelişen olaylarla ilgili yayınları sürekli olarak takip etmek, o günün koşullarında yaşamsal bir önem arz ediyordu ve bu yöntem dışında da başkaca bir iletişim ve istihbarat kaynağı yoktu. Özellikle, ikinci dünya savaşının yaşandığı bu yıllarda, Hükümet politikaları belirlenirken, dinleme servislerinden alınan haberlere büyük önem verilirdi. Diğer taraftan **Cumhurbaşkanı İsmet İnönü**'nün, bu bültenleri dikkatle takip ettiği de biliniyordu.

Bu arada, çocukluk yıllarımın keyifli anılarından biri de, Ankara Radyosu'nun, her gün 13:30 da sona eren sabah yayınlarından sonra, spikerlerin yavaş yavaş ve tane tane okudukları yazdırma servisleriydi. Anadolu Ajansı bültenleri, ancak bu yöntemle Ankara dışındaki basına ulaştırılabiliyordu. Her nedense bu okuyuş bi-

çimi, bana çok enteresan ve eğlenceli gelirdi. Aradan bunca yıl geçti, hatırladıkça hâlâ tebessüm eder ve galiba biraz da keyif alırım. Belki de tekrar çocukluk günlerini anımsadığım için... Kimbilir? Bu arada unutmadan eklemiş olayım... Yazdırma servisi, gerektiği zaman, gece yayınları sona erdikten sonra, saat 23:00'den itibaren ikinci kez emisyona başlardı. O günleri yaşayan bizim kuşaklar, rahatlıkla hatırlayacaklardır.

1940'LI YILLARDA RADYO KULLANIMININ ARTIŞ HIZI

Tıpkı 1970'li yılların başından itibaren, ülkemize yeni giren televizyon cihazlarında olduğu gibi, 1940'lı yılların başlamasıyla birlikte de, radyo cihazlarının kullanımında da çok belirli bir artış hızı yaşanmıştı. Çünkü radyo yeni bir icattı ve insanların yaşamına bambaşka boyutlar katıyordu. Ancak 2. Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle, Avrupa'da üretimin çok azalması ve hatta durma noktasına gelmesi sonucu, radyo cihazını bulmak ve satın almak çok zor oluyordu. İthal edilebilen radyoların çoğu **Hollanda** üretimi **Philips** markasını taşımaktaydı. Ancak savaşın sona ermesiyle birlikte, özellikle de 1950'li yılların başlamasından itibaren, Türkiye'ye her türlü marka ithal edilir hale geldi. İlk akla gelen radyo markaları arasında, **Batı Almanya**'dan, **Siemens, Shaub, Vega, Tonfunk, Telefunken, Mende, Grundig, Hollanda'dan, Philips, Siera, Mediator, İsveç'ten Aga ve Fransa'dan ise Cristal Grandin ve Ora** gibi tanınmış markalar da vardı. 1950 yılından itibaren, yeni **Adnan Menderes** Hükümeti, İthalatı tamamen serbest bırakınca da, Türkiye tam bir ithal radyo cennetine döndü. Uzun taksitlerle verilen radyolar, ister istemez tüketimi de büyük ölçüde kamçılıyordu.

O yıllarda, Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı verilerden yola çıkarak, bazı rakamlar vermek yararlı olacaktır. Görüldüğü üzere, 1941 yılı eylül ayında, Türkiye'de toplam 96.155 radyo varken, bu rakamın 1950 yılı nisan ayı itibariyle 263.128'e ulaşmış olduğu anlaşılıyor.

Rakamların incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, kayıtlı radyo abonesi sayısı, yıldan yıla ortalama % 10 dolayında bir artış göstermişti. Bu rakamlara bakarak, 1941–1950 yılları arasında, bütün Türkiye'de toplam radyo artış oranının % 170 civarında olduğunu belirleyebiliriz. Aynı yıllarda, ortalama 50 kişiye bir radyo düşerken, en fazla radyo abonesi olan illerin sırasıyla, **İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Eskişehir** olduğunu da söyleyebiliriz. Bu 5 ili-

YIL	AY	RADYO SAYISI	IL BAŞINA ORTALAMA
1941	EYLÜL	96.155	1526
1942	TEMMUZ	113.595	1803
1942	ARALIK	123.674	1963
1943	OCAK	127.306	2020
1944	KASIM	168.516	2674
1945	NISAN	175.485	2785
1946	ARALIK	187.870	2982
1947	ARALIK	207.650	3296
1948	OCAK	215.343	3418
1949	OCAK	238.973	3793
1950	NISAN	263.128	4176

mizdeki kayıtlı radyo sayısının, bütün bir Türkiye'deki radyo miktarının yaklaşık % 60'ına eşit olduğunu da belirlemek gerekiyor. Bugün için ülkemizde 12 milyon dolayında radyo abonesi olduğu tahmin edilmektedir.

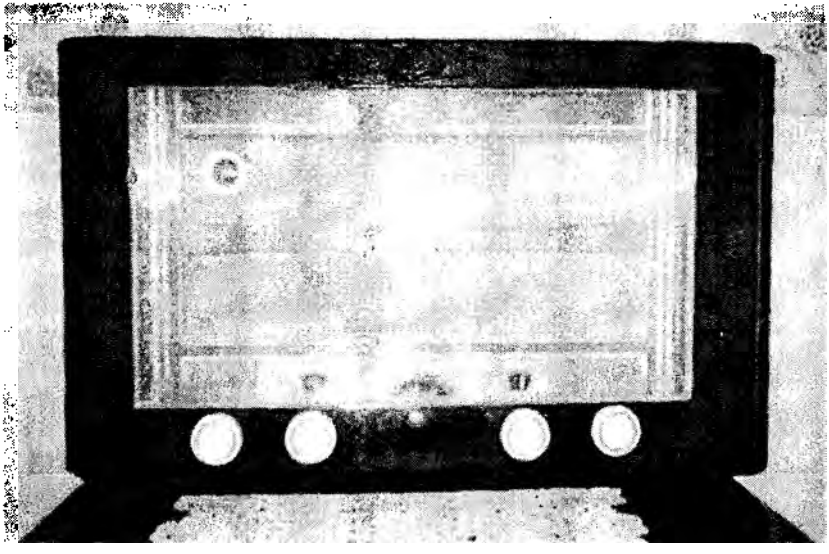

1949 Model Philips radyomuz

Yeri gelmişken, çok uzun yıllardan beri, bana ve aileme mutluluklar veren 1949 model **Philips** marka radyomuzu da, sizlerle tanıştırmak isterim. Aşağıda fotoğrafını görüyorsunuz. Çok iyi muhafaza edildi.. Yepyeni ve pırıl pırıl... Nasıl bu kadar yeni kalabildi, anlayamıyorum.. Halen çok güzel çalıyor, yedek lambaları bile var.. Özellikle TRT 1 deki akşam fasıllarını, bu radyodan dinlemek ayrı bir keyif veriyor. Kendisini bir iletişim aracı olarak, günümüzün plazma televizyonlarına falan bile tercih edebilirim. Daha önce de belirtmiştim. Ben daha ilkokula bile başlamadan, babamın aldığı ilk radyo yine **Philips** markalıydı. Bir hayli kahrımızı çekti.. Daha sonra bataryalı Alman malı **Vega** marka bir radyomuz daha oldu. Son radyomuz ise yanda gördüğünüz **Philips**... Ondan ayrılmaya da hiç niyetim yok...

ANKARA RADYOSU'NDA YARIM YÜZYILDAN BERİ TEKRARLANAN BİR ANONS: "VE HÜSEYİN İLERİ"

Bu ülkede yaşayıp da "**Hüseyin İleri**" ismini duymayan bir kişi var mıdır? Hiç sanmıyorum. Adeta **Muzaffer Sarısözen** gibi, Türk Radyoculuk Tarihi ile Ankara Radyosu'yla özdeşleşmiş bir isim... Tam 57 yıldan beri, darbuka'sıyla, zil'iyle ve zaman zaman da Tef'iyle bir ulu çınar.. Başka bir anons şekliyle, saz sanatçılarının ismi belirtildikten hemen sonra, "**Ve ritm sazda Hüseyin İleri**"

Bugün 79 yaşında olan **Hüseyin İleri** ile ben daha Siyasal Bilgiler'de öğrenci iken tanışmıştım. O yıllarda, Talebe Cemiyeti yöneticisi olarak, fakültemiz salonlarında düzenlediğim konserlere katılan Hüseyin ağabeyle dostluğumuz bugünlere kadar devam etti. 1948 yılında, 55 lira ücretle, Ankara Radyosu'nda göreve başlayan Hüseyin İleri, her bakımdan canlı bir tarih... Bu kitabı hazırlarken kendisinden çok yararlandım.. Uzun uzun konuştuk..Bir bölümünü yeni duyduğum anılarını dinledim. Bana bazı fotoğraflar vererek, kullanmama izin verdi. Bu fotoğraflardan biri, günümüz gençlerinin de fazlaca ilgisini çekebilir. Birkaç sayfa sonra göreceksiniz.. Torunu **Mustafa Sandal**'ın sünnet düğününden bir görüntü.. Bu günün çok ünlü pop yıldızı **Mustafa Sandal**, Hüseyin Ağabeyin kızı Tülin hanımın oğlu... Yani **Hüseyin İleri** sevgili **Mustafa Sandal**'ın dedesi oluyor.

1926 yılında Adana'da doğan Hüseyin İleri, henüz 22 yaşındayken, Mesut Cemil ve Cevdet Kozanoğlu'nun yardımlarıyla, Ankara Radyosu'na, darbuka sanatçısı olarak girdi. Böylece kendi ifadesiyle, "Türkiye Radyoları'nın ilk kadrolu darbuka sanatçısı" olarak, Türkiye'nin sanat gündemine adımını atmış oluyordu. Bu günleri Hüseyin Ağabey şöyle anlatıyor:

"Radyo'ya girdim ama bu kadar büyük saz sanatçılarının arasında, bir darbuka sanatçısı olarak yer almam, başlangıçta biraz ya-

Hüseyin İleri, yıl 1979

dırgandı. Öyle ya, ***Hakkı Derman, Cevdet Çağla, Cevdet Kozanoğlu, Zühtü Bardakoğlu, Osman Güvenir, Hayri Tümer, Fahri Kopuz, Ruşen Kam, Refik Fersan, Şerif İçli, Vedia Tunççekiç*** *gibi, dev saz sanatçılarının arasında bir de ben... Rüyada görsem bile inanamam... Ancak sanırım, kendimi kısa zamanda kabul ettirdim. Çünkü ben işe başlayana kadar, gerek Türk Müziği'nde ve gerekse Halk Müziği'nde, ritm diye bir sorun yoktu. Sadece* ***Neriman Altındağ****'ın, Yurttan Sesler programlarında, kaşık çaldığını biliyordum. Türk Müziği konserlerinde, fasıl heyetlerinde üç yıl kadar görev yaptıktan sonra,* ***Osman Özdenkçi*** *ağabeyin teklifiyle ve Radyo İdaresi'nin de onayıyla, Halk Müziği çalışmalarına da katılmaya başladım. Bu yeni ortamda, şefimiz* ***Muzaffer Sarısözen****'in, benim yetişmemde büyük katkıları oldu. Onu yaşadığım sürece unutmam mümkün değil.. Böylece her iki müzik dalında da görev almaya başlayınca, günde 5-6 programa çıktığım çok oluyordu. Ama yaptığım işten büyük zevk alıyor ve asla yorgunluk duymuyordum. İsmim bu kadar çok Radyo'da duyulmaya başlayınca, ülke çapında çok ünlü bir isim olmuştum... Ne günlerdi onlar..."*

Ann Miller,
Hüseyin İleri'nin
darbukasıyla dans
ederken (1955)

Belirtmeye gerek yok ki, **Hüseyin İleri**'yi hayatta en çok üzen olayların başında, değerli hocası **Muzaffer Sarısözen**'in, 1963 yılının ilk günlerinde, henüz genç denecek yaşta, hayata veda edişi

Mustafa Sandal'ın sünnet düğünü, sol başta annesi Tülin hanım,
hemen yanında babası Yusuf Sandal

Ann Miller, Hüseyin İleri'nin darbukasıyla dans ederken (1955)

Belirtmeye gerek yok ki, **Hüseyin İleri**'yi hayatta en çok üzen olayların başında, değerli hocası **Muzaffer Sarısözen**'in, 1963 yılının ilk günlerinde, henüz genç denecek yaşta, hayata veda edişi

Mustafa Sandal'ın sünnet düğünü, sol başta annesi Tülin hanım, hemen yanında babası Yusuf Sandal

geliyor. Aşağıdaki fotoğrafta, cenaze töreninde, Hüseyin ağabeyi hocasının fotoğrafını taşırken görüyoruz. Yüzündeki, "**Hayata Kahreden**" o anlamlı ifadeden çok etkilendim. Bilmem siz de aynı düşünceyi paylaşır mısınız?

Muzaffer Sarısözen'in cenaze töreninden bir görüntü. Fotoğrafı taşıyan Hüseyin İleri, arkada Muzaffer İlkar, sağda Cengiz Akmeriç

Daha sonraki yıllarda, bütün Türkiye ile birlikte, Hüseyin ağabeyi de büyük üzüntüye sevkeden olayların başında, **Ekrem Güyer, Orhan Subay, Osman Türen, Ahmet Gazi Ayhan, Aynur Gürkan** ve **Nevin Akol** gibi mesai arkadaşlarının, genç yaşlarda, hayata veda edişleri geliyor. Sevgili dostum Dinçer Sümer'in, "**Eski Fotoğraflar**" adlı tiyatro eserinde de gündeme geldiği gibi, aşağıda Hüseyin İleri'nin yanında, bugün hayatta olmayan **Nevzat Güyer, Ahmet Gazi Ayhan** ve **Osman Türen**'in soluk görüntüleri var.. İlginizi çekeceğini umuyorum. Üstelik birinde, 1950'li yılların dünyaca ünlü Mısır'lı ses sanatçısı **Ümmü Gülsüm** de yer almış... Daha ne olsun?

Soldan itibaren Ahmet Gazi Ayhan, Osman Türen,Yıldız Ayhan ve Hüseyin İleri, arka masada Mithat Gök

1952 yılı ortalarında, ünlü Mısır'lı sanatçı Ümmü Gülsüm, Ankara Radyo Sanatçılarından Nermin Demirçay, Ahmet Melik, Ali Şenozan, Nevzat Güyer ve Hüseyin İleri ile birlikte

Bu bölümü de noktalarken, Hüseyin İleri ağabeye uzun ve sağlıklı ömürler diliyor, fotoğrafları kitapta kullanabildiğim için de, ayrıca kendisine çok teşekkür ediyorum.

AHMET SEZGİN ANLATIYOR...

Daha önce "**Yurttan Sesler**" bölümünde de bahsetmiştim. 1960'lı yılların başlamasıyla birlikte, Türk Halk Müziği'nin, başlı başına bir ekol olmasındaki en önemli etkenlerden biri de, **Ahmet Sezgin**'in önce İstanbul ve hemen arkasından da Ankara Radyosu'nda görev almasıydı. Yöresel bir ağızdan daha çok, düzgün bir Türkçe'yle seslendirdiği türküler, inanılmaz bir ilgiyle karşılanıyor ve bir anda bütün bir Türkiye'yi sarıp sarmalıyordu.

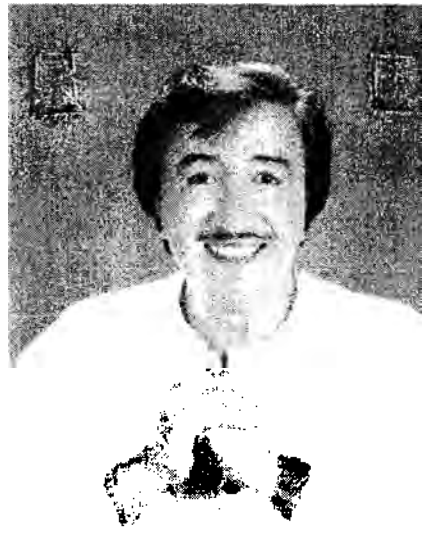

Ahmet Sezgin

Bir tarafta **Konya-Bozkır**'dan **"Dere boyu düz olur nazlı yar"**, öte yanda **Urfa**'dan "**Harman yeri sürseler, oy sanem, yerine gül ekseler esmer gaday ben alim**" veya **Edirne**'den "**Küp içinde nişasta" ve "Şemsiyenin ucu kara**" ya da **Eskişehir** yörelerinden, "**Aynam düştü yerlere, karıştı gazellere**"... Hepsini de ayrı ayrı güzel okuyor ve her yörenin hakkını verebiliyordu. **Ahmet Sezgin** o günleri şöyle anlatıyor:

"*Ankara Radyosu'nda geçirdiğim günleri unutmam mümkün de-*

ğil.. Orası tam bir okul ve sanat ocağıydı. Muzaffer Sarısözen Hocanın yönetiminde işimizden başka bir şey düşünemezdik... Fakat bu ocakta pek fazla kalamadım. İstanbul'dan gelen cazip sahne teklifleri üzerine, Ankara'dan ayrılmam gerekti. O günlere ilişkin bir de çok acı anım var. Tahmin edebileceğiniz gibi, değerli sanatçı arkadaşım Orhan Subay'ın, inanılmaz bir trafik kazası sonucu aramızdan ayrılması.. Kendisi benim aynı zamanda nikâh şahidimdi. 22 Nisan 1964 akşamı, Maksim Gazinosu'ndaki programımızı bitirdikten sonra, arabasına binerek, evine doğru yola çıkmıştı. Sanırım Kabataş dolaylarında, arabasının patlayan lastiğini değiştirmek için çalışırken, arkadan vuran bir araba tarafından çok ağır biçimde yaralanmış, bir hafta kadar sonra da vefat etmişti. Mükemmel bir bağlama sanatçısı olan Orhan Subay, aynı zamanda bu saza değişik bir üslup getirmesiyle de ünlüydü. Aradan bunca yıl geçti, içimde hâlâ derin bir sızıdır.

Yeri gelmişken belirtmek isterim. Bizim kuşak radyo sanatçıları arasında, inanılmaz bir sevgi ve saygı bağı vardı. Herkes birbirinin işine koşmaktan büyük zevk alırdı. O günlerin büyük sanatçısı Nezahat Bayram'ı da, maalesef 2004 yılı Şubat ayı içinde kaybettik. Ataköy camii'nde yapılan cenaze törenine, yenilerden pek bir kimse katılmamıştı. Geçmiş günleri anarak, Nezahat Abla'nın huzurunda, açıklamakta zorlandığım bir duygu yoğunluğu yaşıyordum. Bu nedenle ezanı da ben okudum. Acısını hâlâ içimde hissediyorum."

Orhan Subay 1950'li yıllardan itibaren, **Hüseyin İleri** ile, çok beğenilen bir de ikili oluşturmuştu. Gerek radyo'da **Erdoğan Çaplı**'nın "**Daldan Dala**" programlarında ve gerekse konserlerde yaptıkları gösteriler, büyük bir ilgiyle karşılanıyordu. Adeta **Celal Şahin**'in, İstanbul Radyosu'nda ve de sahnelerde gerçekleştirdiği "**Sesle Çizgiler**" isimli ilginç programının bir benzerini de, **Orhan Subay** sazıyla gündeme getiriyordu. Benim de, öğrencilik yıllarında tanıştığım Orhan Subay'ı sevgi ve saygıyla anıyorum. 1958 yılının sonlarına doğru **Nurettin Çamlıdağ** anlatmıştı: Kendisine verdiğim "**lingo lingo şişeler**" isimli Gaziantep türküsünden sonra, bir akşam programında, yine benden aldığı "**Kız bahçeye girdin mi?**" diye başlayan yeni ve hareketli türküyü ilk kez okuyunca, Orhan Subay heyecanlanmış ve "**Bu parçayı da mutlaka Teoman Yazgan**'dan almışsındır" diyerek piyanoya doğru koşmuş ve hemen yeni türküyü çalmaya koyulmuş... Doğrusunu isterseniz bu olayı Nurettin Ağabey bana da anlatınca, bir hayli gururlanmıştım.

JÜLİDE GÜLİZAR:
"RADYODA GEÇEN GÜNLERİMİ ÇOK ÖZLÜYORUM."

Türkiye'nin radyo yayıncılığı tarihinde, Türkçe'yi en doğru ve güzel konuşan spikerlerin başında, kuşkusuz **Jülide Gülizar**'ın ismini belirlemek gerekiyor. Kendisi Ankara Radyosu'na girdiği 1956 yılından günümüze kadar, radyo ve televizyon yayınlarında, Türkçe'yi bu kadar güzel kullanmakla kalmamış, çok sayıda spikerin yetişmesine de önemli katkıları olmuştur.

Jülide hanım o günleri şöyle anlatıyor: "*Öncelikle belirtmek isterim ki, radyo yayıncılığı ve spikerliği, benim için hep büyülü bir dünya olarak kalmış, televizyon yayıncılığı ve spikerliği ise, bana nedense biraz yapay ve abartılı gelmiştir. Bu nedenle radyoda geçen günlerimi, hâlâ çok özlüyorum.*

1956 yılında açılan spikerlik sınavına katıldığım günü hiç unutamam... Hepsi de kendi sahasında birer otorite olan, bu büyük insanların önüne çıkmak hiç de kolay olmamıştı. Refik Ahmet Sevengil'in başkanlığındaki jüride, hatırladığım kadarıyla şu isimler vardı: Burhan Belge, Nurettin Artam, Bahadır Dülger, Kemal Kaltoğlu, Devlet Konservatuarı Hocalarından Cüneyt Gökçer, Nüzhet Şenbay ve Nurettin Sevin... Bu arada ilginç bir de anım var... Nurettin Sevin, kelimelerin daha ince ve kibar bir üslupla, buna karşılık Nüzhet Şenbay ise daha kalın ve tiyatro diliyle okunmasını tercih ediyordu. İkisinden de olumlu puan alabilmek için bir hayli zorlanmıştım.

Daha sonraki stajyerlik ve olgunluk yıllarımda, tabii ki çok ilginç olaylara da tanık oldum. Bunlardan bir kaçını aktarmak isterim: Başbakan Adnan Menderes, kendi beyanatlarının da yer aldığı haber bültenlerinin, mutlaka spiker arkadaşımız Can Okan tarafından okunmasını isterdi. Mükemmel bir ses tonuna sahip olan Can Okan, Adnan Menderes'in metinde yer alan sözlerini, âdeta kendini Menderes'in yerine koyarak ve abartılı bir biçimde okuması, bir hayli etkili oluyordu. Hatta hiç unutmam, bir gece haber bültenine son saatlerde gelen bir de Adnan Menderes beyanatının eklenmesi gerekince, o akşam görevli olmayan Can Okan, bütün bir Anka-

ra'da aranmış ve sonunda Büyük Sinema'da bulunarak, gece haberlerine yetiştirilmişti. Bu arada, başka bir gün yine haberleri okurken, sıra Muhalefet lideri İsmet İnönü'nün sözlerine gelince, bu kez de kısık ve yorgun bir sesle, âdeta İnönü'yü taklit etmesi, hiç de hoş karşılanmamıştı.

Radyo'ya ilk girdiğim yıllarda, bir akşam nöbetçi spiker olarak görevliydim. Telefon çaldı... Arayan o dönemin Bakan'larından biriydi. Doğrudan bana, "Spikeriniz uyuyor mu, plak takıldı, aynı şeyi tekrarlayıp duruyor" falan diye bir güzel çıkıştı.. O dakikalarda, Ravel'in ünlü Bolero'su yayındaydı. Bilindiği gibi bu eser, aynı melodiyi sürekli tekrarlayan bir biçimde bestelenmişti ve Bakan bey bu durumu bilmiyordu. Konuyu kendisine anlatana kadar, akla karayı seçmiştim. Tatmin olup olmadığını pek bilemiyorum.

Ben Ankara Radyosu'nda göreve başladığımda, Hüseyin İleri 8 yıllık radyo sanatçısıydı. Çok sempatik ve şakacı bir kişiliğe sahip olan Hüseyin İleri, hem Halk Müziği ve hem de Türk Müziği programlarına katılmaktaydı. Benden önce spiker arkadaşlar, saz çalanları sırayla saydıktan sonra, en sonunda da Hüseyin İleri'yi ekleyerek programı başlatırlardı.

Nereden aklıma geldi, pek bilemiyorum... Bir gün ben programı sunarken, kendisine ayrı bir paye yüklemek istercesine, "Ve Hüseyin İleri" deyiverdim. Bu söz o kadar tutuldu ve kulağa hoş geldi ki, o günden sonra, saz çalanların sonuna hep bu sözcük eklendi. "Ve" bağlantısı âdeta Sevgili Hüseyin'in ayrılmaz bir parçası oldu. O günleri büyük bir özlemle anıyorum."

Günümüzde, özellikle özel radyo istasyonlarında, hiçbir eğitimden geçmemiş, spikerlerin, Türkçe'yi bu denli hatalı ve kural dışı kullanmalarından, Sayın Gülizar da benim gibi çok rahatsız... Hele bazı kelimeler var ki, Fransızca'sının dilimize çok önceden girip, benimsenip ve hatta Türkçe'nin bir parçası olmasına rağmen bile, garip bir telaffuzla, ingilizcesi okunmaya çalışılıyor ve tabii ki çok da tuhaf oluyor. Örneğin "**kulüp**" kelimesi, dilimize tamamen yerleşmiş ve herkes tarafından da kolayca anlaşılabilen bir konuma ulaşmıştır... Buna rağmen, başta özel radyo spikerleri olmak üzere birçok kimse, "**club**" deyip durmakta... Bu arada "**klab**" diye de telaffuz edildiği için, kulağı tırmalıyor olması da işin bir başka yönü... Umarım Jülide Hanım'ın "**Where are you going Türkçe**" isimli yeni kitabı, bu konuya biraz dikkat çekebilir. En azından ben öyle olsun istiyorum.

DR. NEVZAT ATLIĞ, RADYO GÜNLERİ'Nİ ANLATIYOR

Türk radyo yayıncılığı'nın gelişim çizgisi içinde, değerli ağabeyim Prof. Dr. Nevzat Atlığ'ın, apayrı bir yeri ve ağırlığı olduğuna inanıyorum. Kendisi hem radyo yöneticisi ve hem de Türk Müziği'ni kurumlaştıran bir hoca olarak çok önemli bir konuma ulaşmıştır. 1950'li yıllardan itibaren, özellikle İstanbul Radyosu'nun gelişiminde, Dr. Atlığ'ın büyük payı olduğu muhakkaktır. Esas mesleği tıp doktorluğu olmakla birlikte, ta ilkokul sıralarında başlayan musiki tutkusu, kendisini ileriki yıllarda, Üniversite Korosu Şefliği, İstanbul Radyosu Klasik Türk Müziği Korosu Şefliği, İstanbul Belediyesi Konservatuarı İcra Heyeti Şefliği ve nihayet 1953 yılından itibaren de, önce İstanbul Radyosu Müzik Yayınları Şefliği'ne ve iki yıl sonra'da, Radyo Müdürlüğü'ne kadar getirmiştir. 1958 yılı Mart ayına kadar devam eden İstanbul Radyosu Müdürlüğü'nü sürdürürken, henüz 29 yaşında olduğunu da eklemek gerekiyor. Türk Radyoculuğu'nun gelişimi ile ilgili bu çalışmanın sonuna yaklaşırken, hocamızın bu konudaki bir bölüm değerlendirmelerini de almak istedim; Kendisi o günleri şöyle özetledi;

"Ben ta 1927'lerden başlayan radyoculuk tarihimizin, daha çok, 1950'li yıllardaki İstanbul Radyosu bölümünü bütün yönleriyle yaşadım. Belirtmeye gerek yokki, bu yeni radyomuz, 1949 yılından itibaren düzenli yayınlarına başladığında, kendisinden 11 yıl önce yayına başlayan Ankara Radyosu'nun deneyimlerinden geniş ölçüde yararlanmıştır. Zaten bütün Türkiye gibi bizim de kulağımız hep Ankara Radyosu'ndaydı.

İstanbul Radyosu'nun, deneme yayınlarından sonra, ülke çapında yayınlarına başladığı 1949 yılında ilk Müdürü **Hasan Refik Ertuğ** idi. Kendisi bir yıl kadar görev yaptıktan sonra, yerine **Zahir Törümküney** getirildi. 1952- 1955 yılları arasında ise radyo müdürümüz hepimizin hocası **Mesut Cemil Bey**'di. Ben onun

döneminde, hem Müzik Yayınları Şefi ve hem de Müdür Muavini olarak görev yapıyordum. 1955 yılı aralık ayı itibariyle de, Müzik Yayınları Şefliği uhdemde kalmak üzere, tam yetkiyle İstanbul Radyosu Müdür Vekilliği'ne getirildim. Bu son görevim 1958 yılı Mart ayına kadar devam etti. Bilindiği gibi, yasal anlamda emekli olana kadar da, kuruluşundan beri içinde olduğum, Kültür Bakanlığı Devlet Klasik Türk Müziği Korosu Şefliği'ni de yürütmekteydim.

1950'li yıllardan itibaren, İstanbul Radyosu'nda görev alan, çok değerli saz ve ses sanatçı arkadaşlarımı da, bu vesileyle sevgi ve saygıyla, hayata veda edenleri ise rahmetle anmak isterim. Her biri başlı başına bir değer olarak, Türk Radyoculuk Tarihi içindeki yerlerini almışlardır. Bana göre, İstanbul Radyosu'nun devreye girmesi, Ankara Radyosu'nda olduğu gibi, Türk ve Halk Müziği sanatçıları için, adeta bir konservatuvar eğitimi sonucunu doğurmuştur.

Ankara Radyosu'ndan naklen gelen **Hakkı Derman, Cevdet Çağla** ve **Şerif İçli** gibi birkaç usta dışında, saz sanatçıları olarak; **Sadi Işılay, Necati Tokyay, Nubar Tekyay, Emin Ongan, Vecdi Seyhun, Gavsi Baykara, İzzettin Ökte, Ercüment Batanay, Haydar Tatlıyay, Hüseyin Coşkuner, Necdet Yaşar, Yorgo Bacanos, İsmail Şençalar, Kadri Şençalar, Haluk Recai, Cüneyt Orhon, Cüneyt Kosal, İsmail Tezelli, Fikret Kutluğ, Şükrü Tunar, Abdi Çoşkun, Sadun Aksüt, Hüsnü Anıl, Rüştü Eriç, Kemal Niyazi Seyhun, Hilmi Rit, Niyazi Sayın, Burhanettin Ökte, Hüsnü Tüzüner, Enise Can, Fulya Akaydın, Fevzi Aslangil...**

Ses sanatçıları olarak'da, **Ahmet Çağan, Necmi Rıza Ahıskan, Mustafa Çağlar, Rıza Rit, Rahmi Sönmezocak, Dr. Alaattin Yavaşça, Necdet Cici, Nadir Hilkat Çulha, Muzaffer Birtan, Mustafa Kovancı, Recep Birgit, Ekrem Kongar, Arif Sami Toker, Sami Göğüş, İrfan Doğrusöz, Orhan Şener, Turhan Toper, Salih Dizer, Alaattin Şensoy, Türkan Dizer, Rikkat Uyanık, Mualla Gökçay, Mefharet Yıldırım, Akile Artun, Feriha Tunceli, Berin Erbay, Mülkiye Ecevit, Can Akşit, Suzan Güven, Şükran Özer, Perihan Kövenç, Nebahat Yedibaş, Gülseren Güvenli, Mürşide Şener, Tülin Korman, Afitap**

Karacan, İnci Çayırlı, Ayla Büyükataman'ın isimlerini sayabiliriz.

Bu vesileyle, o günlerin ilgi çeken ve son derece ağırlıklı birkaç programını da işaretlemenin uygun olacağını düşünüyoruz. İlk aklıma gelen arasında özellikle, **Celal Yardımcı**'nın "Hukuk Saati" ni, **Orhan Hançerlioğlu**'nun "Edebiyat Saati"ni, **Behçet Kemal Çağlar**'ın "Şiir Dünyamız" isimli programını, **Şevket Rado** ve **Bedii Faik**'in, **Eşref Şefik**'in "Spor Sohbetleri"ni hatırlatmak isterim. Tabii **Orhan Boran**'ın ve **Tarık Gürcan**'ın 15 günde bir hazırladığı, son derece keyifli programları, **Celal Şahin**'in "Sesle Çizgiler"ini ve **Sadi Yaver Ataman**'ın "Memleket Havaları Ses ve Saz Birliği" ve de **Ekrem Reşit Rey** yönetimindeki "Radyofonik Temsil" programlarını unutmamak gerekiyor.

Özetle belirtmek gerekirse, 1940'lardan itibaren, Türk Halkı ne öğrendiyse öncelikle Ankara ve İstanbul Radyolarımızdan öğrenmiştir. Bu gelişim sürecinin, bir bölümünde de olsa yer almaktan, inanın çok mutluyum ve gururluyum."

Sevgili Hocam Prof. Dr. Nevzat Altığ'ın bu sözlerine katılmamak mümkün mü? Zaten ben bu kitabını yazmaya, biraz da bu düşüncelerden hareket ederek karar vermiştim.

GÜNÜMÜZDE ANKARA RADYOSU VE DİĞERLERİ

Bilindiği gibi 1975 yılından beri, çağın gereklerine uyarak, TRT kurumu bünyesindeki radyo yayınlarında da, bazı yapısal değişikliklere gidilmiştir. Artık sadece Ankara, İstanbul ya da İzmir radyosu şeklinde anonslar yapılmamakta, radyo yayınları, ülke düzeyinde bir bütün olarak ele alınmaktadır. Günümüzdeki radyo yayınları yapılanması özetle aşağıdaki gibidir:

Radyo-1 (Türkiye Radyoları birinci programı Ankara, İstanbul, İzmir radyoları)
Radyo-2 (Türkiye Radyoları ikinci programı TRT FM)
Radyo-3 (Türkiye Radyoları üçüncü programı)
Radyo-4 (Türkiye Radyoları dördüncü programı)
Çukurova Radyosu bölgesel programı
Antalya Radyosu bölgesel programı
Erzurum Radyosu bölgesel programı
GAP ve Diyarbakır Radyosu bölgesel programı
Trabzon Radyosu bölgesel programı
Hatay İl Radyosu programı (TRT Hatay Fm)
Turizm Radyosu programı

Görüldüğü üzere dört ana radyo programı beş bölgesel radyo programı ile beraber **Hatay İl Radyosu** ve **Turizm Radyosu** da bütün faaliyetlerini birbiriyle koordineli olarak yürütmektedir. **Radyo-1**, başta Ankara radyosu olmak üzere İstanbul ve İzmir radyolarının ortak yayını anlamına gelmektedir. Bu üç köklü radyomuz hem üretim hem de temel yayın merkezleri olarak görev yapmaktadır. Sadece her gün 13:15 ile 14:00 arası bu radyolarımız bölgesel yayınlara bağlanmaktadır. Programlar izlendikçe görülecektir ki Ankara, İstanbul, İzmir radyoları zaman zaman yapımcı ya da yayıncı olarak birbirlerine katkıda bulunmaktadırlar.

Bu kitabımızın ana konusu daha çok ilk ve temel radyomuz

olan Ankara Radyosu'nun gelişimiyle ilgili olduğu için bu kuruluşumuzun bu günkü durumu hakkında biraz bilgi vermenin uygun olacağını düşünüyoruz.

Ankara Radyosu'nda toplam 12 adet kayıt ve yayın stüdyosu mevcut olup, Radyo-1,2,3,4'ün yayın merkezleri bu radyomuzdur. Büyük stüdyo olarak bilinen **S-1 stüdyosu Refik Ahmet Sevengil, S-3 stüdyosu Özay Gönlüm, Türk Sanat Müziği toplu ve solo çalışmalarının yapıldığı S-5 stüdyosu Ziya Taşkent, Türk Halk Müziği toplu ve solo çalışmalarının yapıldığı S-4 stüdyosu Muzaffer Sarısözen, S-8 stüdyosu da Oğuz Yılmaz Hiçyılmaz** adlarını taşımaktadır.

Yönetim şeması ise, ilk yıllara nazaran oldukça gelişmiştir. Radyo müdürüne bağlı olarak çalışan iki Müdür Yardımcısı'nın altında Program Müdürlüğü, Teknik Müdürlük, İdari İşler Müdürlüğü, Muhasebe Müdürlüğü ve Savunma ve Koruma Müdürlüğü gibi diğer üniteler vardır. Özellikle Program Müdürlüğü; Eğitim ve Kültür Yayınları, Tiyatro ve Eğlence Yayınları, Türk Halk Müziği, Türk Sanat Müziği, Çok Sesli Müzik, Yayın ve Yönetim, Baş Spikerlik, Tonmaisterlik, Telif Hakları ve Radyo Arşiv ve Çoğaltma gibi alt birimlerden oluşmaktadır.

Bu satırların kaleme alındığı günlerde Ankara Radyosu Müdürlüğü görevini Sayın **Şenol Göka** yürütmekte olup kendisine bağlı olarak çalışan toplam **502** personel bulunmaktadır. Bu rakam içinde **202 ses ve saz sanatçısı, 45 prodüktör, 25 spiker, 65 teknik personel, 4 yayın şefi ve 157 idari personel vardır. 202 sanatçı ise; 104 Türk Sanat Müziği ve Halk Müziği Ses sanatçısı, 65 Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği saz sanatçısı ve 33 kişi olarak da çok sesli koro sanatçısı** diye tasnif etmek mümkündür.

Ankara Radyosu'nun, 1927 yılında deneme yayınlarına başladığı günlerden itibaren 1970'li yılların başlarına kadar görev alan müdürlerin isimlerini de belirtmek yerinde olacaktır. Sanırım tamamı hayata veda etmiş olan bu değerli yöneticiler Ankara Radyosu'nun, daha geniş anlamda Türk radyoculuğunun bu günlere gelmesinde en önemli rolü üstlendiler. Kendilerini bu vesileyle, saygı ve sevgiyle anmak isterim. Ortalama olarak üçer yıl kadar görev yapan bu özverili insanlar sırasıyla şu isimlerden oluşuyordu: **Ve-**

li Kanık, Fuat Münir Bener, Vedat Nedim Tör, Suphi Ziya Özbekkan, Nejat Saner, Arif Obay, Mesut Cemil Tel, Ruşen Ferit Kam, Münir Müeyyet Berkman, İskender Cenap Ege, H. Münir Ebcioğlu, Ümit Halit Demiriz, Nusret Altuğ, Mahmut Tali Öngören, Oğuz Yılmaz Hiçyılmaz, Güntekin Onkut...

Bu bölümü de sonlandırmadan önce kitabımızın ana konusunu teşkil eden Ankara Radyosu'nun, halen görevde olan yöneticilerini de size tanıtmak isterim. Zira bu radyomuzda emeği geçen herkesin, işlerini olabildiğince güzel yapma heyecanını, en yakından bilen kişilerden biriyim. Daha önce de belirttiğim gibi Ankara Radyosu, "**Bir Halk Üniversitesi**" olma niteliğini hiçbir zaman için kaybetmedi.

Radyo müdürü **Şenol Göka**'ya bağlı çalışan iki müdür yardımcısı var. **Ömer Altan Bahadır** ve **İsa Yaşar Tezel**. Bunların altında ise, beş bölüm müdürü görev yapıyor. Program Müdürü **Adnan Arıkanlı**, İdari İşler müdürü **Sıtkı Baysal**, Teknik müdür **Alaaddin Korkmaz**, Muhasebe müdürü **Nedim Güzel** ve Savunma ve Koruma amiri **Mehmet Atak**. Özelliğine binaen, program müdürlüğüne bağlı olarak çalışan alt birimlerden de bahsetmek gerekir. Türk Sanat Müziği Müdürü **Kenan Özkan**, Türk Halk Müziği Müdürü **Ertuğrul Karabulut**, Çok Sesli Müzik Müdürü **Ergin Erenoğlu,** Eğitim ve Kültür Yayınları Müdürü **Meriç Aksu** ve Tiyatro Eğlence Yayınları Müdürü **Adnan Ülger**.

Görüldüğü gibi, Ankara Radyosu'nun örgütlenme şeması içinde ilk Radyo Müdürü **Veli Kanık**, ilk Neşriyat Şefi **Fuat Münir Bener**, ilk Müzik Neşriyat Şefi **Mesut Cemil Tel** ve ilk Teknik Müdür **Y. Mühendis İbrahim Esgün**'den bu yana idari yapı bir hayli gelişmiş durumda. Kolay değil, bugün Ankara Radyosu'nda 500 dolayında personel görev yapıyor. Bu vesileyle başta TRT Radyo Dairesi Başkanı Sayın **Çetin Tezcan** olmak üzere, bütün radyo çalışanlarını ve de İstanbul Radyosu Müdürü **Ahmet Akçakaya'**yı, hepsini tanımamış olsam bile sevgi ve saygıyla anmak isterim. Çünkü radyo benim için bambaşka bir dünya... Benim gibi birçok insan televizyona her nedense pek ısınamadı.

SON SÖZLER

Bir kitabın daha sonuna geldik... Ama inanın, geçmişe uzanan bu olayları, bu belgeleri ve bu anıları araştırırken, o kadar keyif aldım ve o kadar heyecanlandım ki, anlatamam... Türk insanının bu günkü kültür seviyesine ulaşmasında önemli katkıları olan bu yöneticilere, program yapımcılarına, sanatçılara, spikerlere, fikir adamlarına, teknik personele, kısaca emeği geçen herkese, o kadar büyük bir hayranlık ve saygı duyuyorum ki, yazmakla bitmez... Daha önce de belirttiğim gibi, böyle bir kitap hazırlamaktaki temel amacım, çoğu hayattan ayrılmış bu değerli insanlarla, bu günkü kuşaklar arasında duygusal bir köprü kurabilmekti. Çünkü çoğu unutulmaya yüz tuttu... Onları tekrar gündeme getirebilmek, benim için âdeta kutsal bir görev olmalıydı. Bunu bir ölçüde başarabildiysem, kendimi çok mutlu sayacağım.

Kitabı yazmaya karar verdiğimde, bir döneme damgasını vuran sevgili Nezahat Bayram henüz yaşıyordu. Kendisiyle de konuşmaya sıra gelene kadar, 2004 yılı Şubat ayında onu kaybettik.. Demek ki insanın elini çabuk tutması gerekiyormuş, belli ki zamanımız çok kısa... Nitekim bu son satırların kaleme alındığı günlerde, daha önceki bölümlerde kendisinden övgüyle bahsettiğim hocaların hocası Melahat Pars'ı da kaybettik.. Kendisiyle yüz yüze konuşmayı çok istememe rağmen, bir türlü mümkün olamamıştı. 11 Mayıs 2005 günü hayata veda etti.. Şimdi ara ki bulasın...

Söz buraya gelmişken, içinde yakından tanıdıklarım da olan, yıllarca önce hayattan erken ayrılmış bazı sanatçıları da, sevgi ve saygıyla hatırlatmak istiyorum. Daha önce de belirttiğim gibi, 1954 yılında **Ekrem Güyer**'in, 1964 yılında da **Orhan Subay**'ın, genç yaşta ölümlerinden sonraki yıllarda, hatırladığım kadarıyla, **Osman Türen, Güneri Tecer, Nermin Demirçay, Hüseyin Gökmen, Mustafa Seyran, Taner Şener, Aynur Gürkan, Nevin Akol, Selahattin İnal, Sevim Tanürek ve Özay Gönlüm** en verimli çağlarında, hayattan sessiz sedasız ayrıldılar. Üstelik Osman

Türen'i Yugoslavya'da, Nermin Demirçay'ı Ankara Radyosu'nun önünde, Nevin Akol'u Polatlı yakınlarında ve Sevim Tanürek'i de, İstanbul Radyosu civarında, anlamsız trafik kazalarında kaybettik... Yerlerini doldurabildik mi? Pek emin değilim.

Hâlen İstanbul Kültür Üniversitesi'nde, birlikte görev yaptığımız, eski TRT Genel Müdürü, Sayın Hocam Prof. Dr. Tayfun Akgüner'den de, Ankara ve İstanbul Radyoları ile ilgili değerli bilgiler aldım. Kendisine teşekkür borçluyum. Bana aktarmak istediği en önemli tespitini ise, "Bu radyolarımızda çalışan insanların, işlerini fazlasıyla ciddiye almış olmaları" şeklinde özetliyor. Özellikle de Hüseyin İleri'nin.. Diğer taraftan, Türk Sanat Müziği ve Türk Halk Müziği'nin, giderek bu kadar kişilik kazanması, geniş ölçüde Ankara ve İstanbul Radyoları'nın eseri... Ankara Radyosu ile ilgili, bir de sevimli anısı var... 1994 yılı başlarında, TRT Kurumu'nda Genel Müdür iken, Maliye Bakanlığına olan borçlarını erteletmek için, ek olarak teminat da verilmesi gerekiyor. Ankara Radyosu'nun arkasındaki arsa gündeme getirilince de Bakanlık memnuniyetle hemen kabul ediyor. Zira Ankara Radyosu'nun ismi çok büyük... Başkaca bir ipoteğe ihtiyaç yok... Bakanlık böyle düşünüyor. Geçmiş yıllarda, Ankara Radyosu'nun ülke düzeyindeki ağırlığını anlatabilmek için, esprili bir yaklaşımı da ben eklemek isterim. 1980'li yılların başına kadar, bu radyomuz o derece önemli ve etkiliydi ki, ilk iş olarak Ankara Radyosu'nu ele geçiren ve yayına başlayan güçler, aynı zamanda ihtilal hareketini de başarmış sayılıyorlardı. Nitekim 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 harekâtları hep böyle başladı. Radyo'dan ulusa hitap etme şansını ele geçirenleri, bütün bir ülke ister istemez kabulleniyordu. Hatta 1963 Talat Aydemir olaylarında, idareye el koymak isteyen birlikler, öncelikle ele geçirdiği Ankara Radyosu mikrofonlarını, bir süre sonra kaybedince, harekâtı da anında çıkmaza girmişti.

Bu son satırların kaleme alındığı günlerde, 19 Mayıs 2005 akşamı, Büyük Tiyatro'da, 2 perdelik "**Çalıkuşu**" balesini izledim. İnanın o akşamdan beri hâlâ etkisindeyim. Bunun da bir nedeni, Ankara Radyosu ocağından yetişen, başta sevgili dostum udi Sedat Oytun olmak üzere, yedi değerli saz ustasının, bizlere sundukları müzik ziyafetiydi. Piyanoda **Erkan Yüksel**, Keman'da **Yener Elmas**, Viyolo'da **Demir Karabaş**, Ud'da **Sedat Oytun**, Ney'de

Uğur Onuk, Kanun'da **Abdi Altınbaş**, Kudüm'de **Aygün Altınbaş** ve vurmalı sazlarda Devlet Opera ve Balesi'nden **Yalçın Baygın**.

Reji ve koreografisi, büyük sanatçımız Merih Çimenciler'e ait olan bu inanılmaz gösterinin girişinde, saz ustalarımız, öyle bir "**Veli Dede'nin Hicaz Peşrevi**"ni icra ettiler ki, inanın gözlerim doldu.. Yıllar boyu, Bizet'in Carmen operasının, Rossini'nin Sevil Berberi operasının ya da Verdi'nin La Traviata operasının uvertürlerini heyecanla dinlediğim bu güzel salonda, "Veli Dede'nin Hicaz Peşrevi".. Bizet'den, Rossini'den, Verdi'den Veli Dede'ye.. Bu topraklarda yaşamanın belki de en keyif ve heyecan verici yanı, başka ülkelerde yaşayan insanların, asla tadına varamayacakları, sözgelimi, Osman Bey'in Hüzzam ve Nihavent, Tatyos Efendi'nin Uşşak, Tamburi Cemil Bey'in Ferahfeza, Gazi Giray Han'ın Mahur ya da Kemençeci Vasilaki Efendi'nin Kürdîlihicazkâr peşrevini dinleyebilmek ayrıcalığı... Ta çocukluk günlerimden, önceleri sadece Ankara Radyosu'ndan, 1949 yılından itibaren de İstanbul Radyosu'ndan da dinlemeye doyamadığım bu coşkulu ve zaman zaman da hüzün dolu eserleri nasıl unutabilirim... Öncelikle bizim kuşak adına, uzun yıllar boyu, bizlere bu güzel eserleri bıkmadan usanmadan sundukları için, Ankara ve İstanbul Radyoları'na teşekkürlerimi tekrarlıyorum. Zaten bu kitabımı, biraz da bu düşünceden hareket ederek kaleme aldığımı söyleyebilirim.

Şöyle bir hatırlayalım... Vedat Nedim Tör'lerden, Nurettin Artam'lardan, Mesut Cemil Tel'lerden, Feridun Fazıl Tülbentçi'lerden, F. Rıfkı Atay'lardan, Perihan Altındağ'lardan, Vahi Öz'lerden, Hakkı Derman'lardan, Muzaffer Sarısözen lerden, Baki Süha Edipoğlu'lardan ve daha önce isimlerini saydığımız yüzlerce değerli kişilerden, bu günlere kadar geldik... Günümüzde de TRT Radyoları, başta Ankara ve İstanbul Radyosu olmak üzere, değerini ve etkinliğini aynen koruyor. Televizyon yayınları öne geçmiş gibi görünse bile, Radyo'nun yeri bana göre bambaşka.. Büyülü ve güzel bir dünya... Ve her şeyden önce de, Türk Halkı'nın bugünkü kültür düzeyine ulaşmasında, âdeta açık bir öğretim kurumu...

Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin 1927 yılı ortalarından itibaren, radyo yayıncılığına da önem vermek istemesi, sanırım Büyük Atatürk'ün şu sözleriyle de bambaşka bir ağırlık kazanıyordu : "**Ulusal kültür için çok gerekli olduğu kadar, uluslar arası ilişkiler**

bakımından da yüksek değerleri belli olan radyo işine çok önem vermemiz yerindedir."

Bu kitabın hazırlanmasında, özel fotoğraf arşivlerinden bir bölümünü kullanmama izin veren, sevgili ağabeyim Hüseyin İleri'ye, sayın Niyazi Yılmaz'a ve değerli hocam Prof. Dr. Nevzat Atlığ'a ayrıca teşekkürü bir borç bilirim.

Ta 1927'den günümüze kadar, Türk Radyoculuk Tarihi'nin bu uzun yolculuğunda yer alan bütün insanları sevgi ve saygıyla anıyorum. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin bugünlere gelmesinde, onların büyük payı var... Buna içtenlikle inanıyorum.

Teoman YAZGAN
Ankara, Kasım 2005

BELGE FOTOĞRAFLAR

Ek: 1 1942 yılında, 1 Nolu stüdyo'da bir programı izleyen misafirler

Ek: 2 1943 yılında, akşam haberlerini dinleyen bir aile, radyo başında

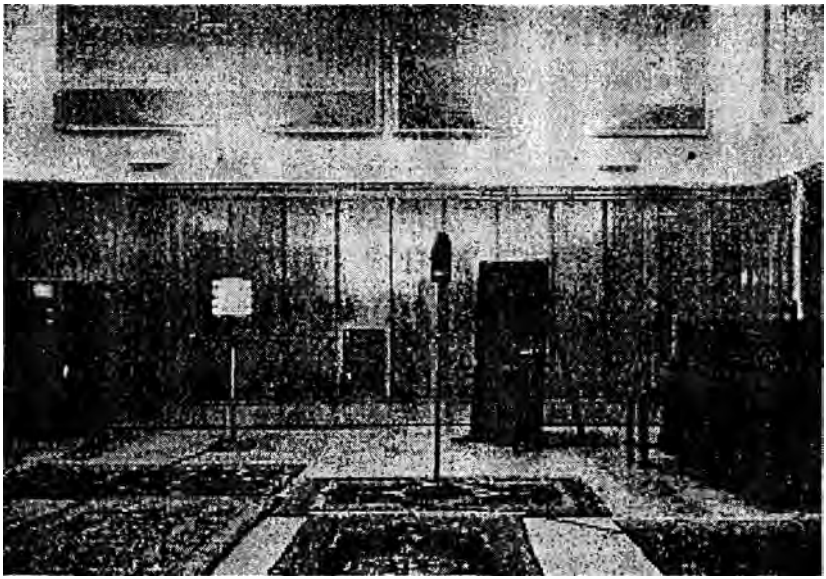

Ek: 3 2 Nolu stüdyo(1940)

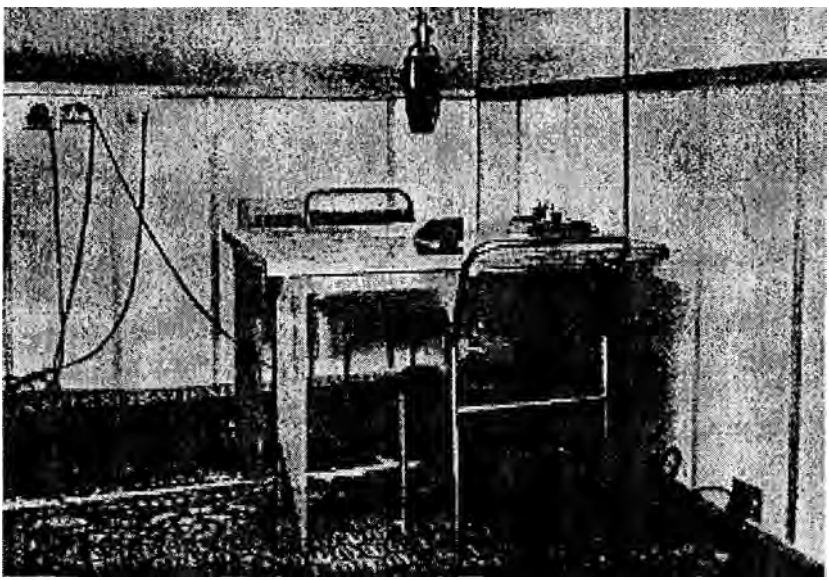

Ek: 4 5 Nolu stüdyo(1940)

Ek:5 Radyo'nun evrak taşıyıcısı Yaşar Dayı (1942)

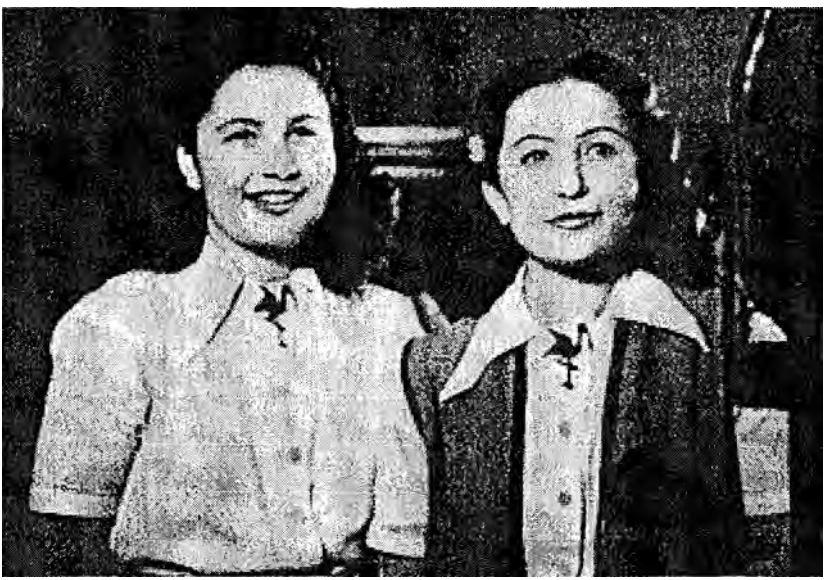

Ek:6 Sevim ve Sevinç Tevs kardeşler, bir program öncesi 3 No'lu Stüdyoda (1947)

Ek:7 1939 yılında, **Ankara Radyosu sanatçıları toplu halde; Ayaktakiler soldan sağa**: Muzaffer İlkar, Zühtü Bardakoğlu, Reşat Erer, Ruşen Kam, Mesut Cemil, Cevdet Kozanoğlu, Cevdet Çağla, K. Niyazi Seyhun, Refik Fersan, N. Nail Poyraz, Necmi Rıza, **Bayanlar soldan sağa**; Safiye Tokay, Radife Erten, Müzeyyen Senar, Vecihe Danyal, Fahire Fersan, Semahat Ergökmen, Melek Erdik, Mefharet Yıldırım, **Önde oturanlar**; Tahsin Karakuş, Celal Tokses, Hamdi Tokay, Osman Güvenir, Hayri Tümer, Fahri Kopuz, Şevki Sezgin

Ek: 8 Y. Mühendis Muzaffer Harunoğlu, bir programı plağa kayderken (1943)

Ek: 9 "Bir Çocuk Büyütüyoruz"adlı çok beğenilen programda, profesör rolünde İbrahim Delideniz (1948)

Ek: 10 Bir müzik yayını üzerine çalışma, Soldan sağa Cevdet Kozanoğlu, Mesut Cemil, Ulvi Cemal Erkin ve Necil Kazım Akses

Ek: 11 Piyanist Ferhunde Erkin, Viyolonist Necdet Atak ile, Beethoven'in 115. ölüm yıldönümü nedeniyle 3 Nolu Stüdyoda bir eserini seslendiriken (1942)

Ek: 12 Muzaffer Sarısözen'i anma programında. Soldan sağa, Yıldız Ayhan, Niyazi Yılmaz, Ahmet Sezgin ve Tuğrul Şan (1990)

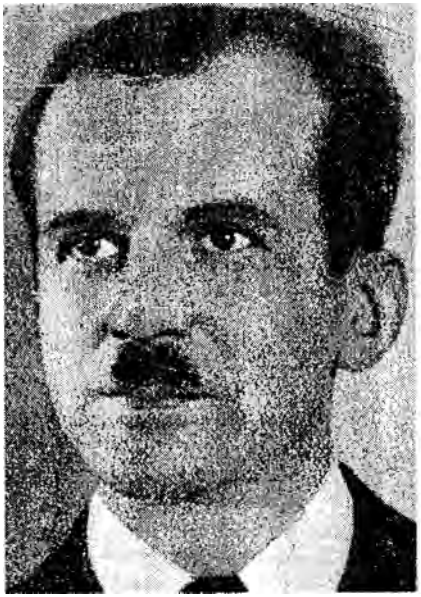

Ek: 13 İlk Radyo Müdürlerinden Vedat Nedim Tör

Ek: 14 İlk Radyo Müdürlerinden Münir Mueyyet Berkman

Ek: 15 İstanbul Radyosu spikerlerinden Baki Süha Edipoğlu ve Tarık Gürcan bir söyleşi programında (1952)

Ek: 16 1955 yılı Hilton Otelinin açılış töreninde. Muzaffer ve Neriman Sarısözen, Dr. Nevzat Atlığ ve eşi Vedia Hanım

Ek: 17 1969 yılı İstanbul Radyoevi'nde, **Soldan itibaren** Gülseren Güvenli, Sıdıka Dalmen, Dr. Nevzat Atlığ, Vecihe Daryal ve Afife Edipoğlu

Ek: 18 1954 yılında Küçük Koro yayın sırasında, **önden ve soldan itibaren;** Berrin Erbay, Tülin Korman, Afitap Karacan, Afife Edipoğlu, Türken Dizer ve Gülseren Güvenli, **arka sıra soldan sağa**, Muzaffer Birtan, Nevzat Yalçınsu, Necdet Cici, Mastafa Çağlar,ve Nadir Hilkat Çulha

Ek: 19 1955 yılında Spor ve Sergi Sarayı'ndan naklen "15 Günde Bir Programı". **Soldan Sağa**, Necmi Rıza, Tarık Gürcan, Faruk Yener ve Nevzat Atlığ

İNDEKS

A

Abacı, Muazzez 85,133
Abadan, Yavuz 28
Adnan, Servet 116
Afşar, Kerim 43
Ahıskan, Necmi Rıza 152
Ahmet Mithat Bey 153, 154
Akartürk, Bedia 129
Akay, Nevzat 116
Akbay, Melih 50
Akbel, Can 63
Akcan, Nesrin 84, 85
Akcan, Nihat 43
Akçakaya, Ahmet 183
Akdeniz, İsmail 85
Akgün, Muzaffer 119
Akgüner, Tayfun 185
Akıncı, Gönül 84
Akkale, Belkıs 135
Akkılıç, Aliye 123, 127
Akkor, Gönül 84
Akmeriç, Cengiz 126
Akol, Nevin 172
Akses, Necil Kazım 195
Aksoy, Behiye 84, 85
Aksoy, Halil 85
Aksu, Meriç 183
Al, Seyit 130
Alanson, Ferruh 45
Albayrak, İzzet 45
Aldemir, Emin 114, 126
Alnar, Hasan Ferit 12, 45, 46, 109
Alnıaçık, Raik 106
Alpay, Teoman 85
Alpdoğan, Yüksel 129
Alpago, Saim 43
Altan, Çetin 82
Altar, C.Memduh 49, 160
Altay, Reşat 39, 145
Altın, Ela 84
Altınbaş, Aygün 186
Altınbaş, Selahattin 85
Altındağ, Neriman 124, 169
Altındağ, Perihan 83, 86, 160
Altınok, Nuri 43
Altuğ, Asıf 45
Altuğ, Nusret 183
Altuğ, Ömer 84
Altun, Özer 84
Andon Efendi 12, 96
Anka, Paul 51
Aracı, Mualla 84
Arcıman, Mucip 17
Arcıman, Saime 39, 42, 45
Arduman, R.Kemal 42
Arıkanlı, Adnan 183
Ariel, Gülseren 56, 57
Armaoğlu, Fahir 28
Arsoy, Yesari Asım 106
Artam, Nurettin 12, 21, 24, 26, 54
Aslan, Fahrettin 133
Aşan, Yücel 84
Aşkın, Necip 45, 47
Ataç, Dr.Galip 12, 21, 29, 30
Atak, Mehmet 183
Atak, Necdet 186
Atakan, M.Mukadder 93, 94
Atalay, Kemal 21, 24
Ataman, Sadi Yaver 151
Atay, Falih Rıfkı 12, 15, 21, 65
Atlar, Halil 84, 91
Atlı, Lemi 154
Atlığ, Dr.Nevzat 151, 178, 179, 180
Avşar, Orhan 48
Aydaş, Yaşar 126
Aydemir, Talat 207
Aydın, Muzaffer 45
Aygan, Selçuk 85

Ayhan, A.Gazi 114, 117, 173
Ayhan, Orhan 150
Ayhan, Yıldız 173, 196
Aykal, Gürel 68
Aykar, Hüceyle 133
Ayla, Safiye 86, 150
Aymeriç, Tahir 45
Ayral, N.Mahfi 42
Ayşe Abla 55
Akgöl, Salih 10

B

Bacanos, Yorgo 150
Bahadır, Ö.Altan 183
Balaban, Rıfat 126
Başargan, Cemil 50
Banoğlu, Niyazi Ahmet 54
Bardakoğlu, Zühtü 9, 84
Batu, Gül 84
Bayar, Celal 15
Baygın, Yalçın 186
Bayram, Nezahat 123, 127
Baysal, Sıtkı 183
Becaud, Gilbert 151
Berkman, Münir Müeyyet 183
Bekizağa, Ümit 113
Belge, Burhan 21, 80
Bener, Fuat, Münir 16, 22
Beşgül, Ülkü 129
Bilir, Cemal 134
Bizet 186
Bolvadin, Cevdet 84
Borar, Orhan 45
Boran, Orhan 180
Bozbay, Yüksel 85
Buluş, Hacer 119
Burak, Ratıp Tahir 25, 138
Büktaş, Berrin 23

C

Can, Ali 120, 122
Can, Neşe 84
Can, Saniye 123, 127
Candan, Artaki 105
Caner, Fahriye 84
Cankat, Cemil 119
Caruso, Enrico 153
Celasun, Zafer 63
Ceyhun, Cevriye 84
Cristal, Grandin 165

Ç

Çağla, Cevdet 16, 84, 96, 151
Çağlar, Behçet Kemal 72, 73, 180
Çağlar, Mustafa 116
Çağlayan, Sevim 84
Çakmur, Tülin 56, 57
Çamlıdağ, Nurettin 130,131
Çandarlı, Sıdıka 430,131
Çap, Semiramis 56
Çaplı, Erdoğan 175
Çay, Osman 39, 145
Çelebi, Sait 150
Çelik, Atakan 130, 133
Çelik, Mehpare 63
Çınar, Serra 63
Çınar, Yıldıray 129
Çoşkuner, Hüseyin 150

D

Dadaloğlu, Nurettin 129
Dalmen, Sıdıka 84, 161
Daryal, Vecihe 84, 87, 106, 109
Değim, Bedia 60
Delideniz, İbrahim 39, 67, 145
Demirçay, Nermin 84
Demirdöğen, Nevin 83, 89
Demiriz, Ümit Halit 183
Demirkıran, Mediha 84
Demirkuşak, Hidayet 45
Deran, Erol 110
Derman, Hakkı 9, 84, 87, 95
Dinçer, Celal 73
Diner, Turhan 63
Dranas, A.Muhip 12, 21, 65, 66
Duygulu, Zeki 93
Dülger, Bahadır 176

E

Ebcioğlu, Hikmet Münir 62, 183
Ebert, Carl 38
Edipoğlu, Atife 84, 161
Edipoğlu, Baki Süha 10, 21, 29, 30, 152
Ediz, Sedat 45
Ege, Fehmi 48
Ege, İskender Cenap 183
Eldem, Atilla 56
Elmas, Yener 185
Engin, Esma 84
Erdi, Sevim (Deran) 84
Erdoğan, Recep Tayyip 31
Erenler, Mehmet 126
Erenoğlu, Ergin 183
Erer, Reşat 98
Ergil, Muvaffak 60, 61
Ergin, Faize 112
Ergökmen, Semahat 84
Erkin, Ferhunde 49
Erkin, Ulvi Cemal 195
Erköse, Ali 85
Erköse, Selahattin 85
Erkutun, Nihal 84, 106, 108
Eroğlu, İclal 85
Erol, Necla 129
Erorhan, Selahattin 129
Esel, Ziya 48
Ersoy, Bülent 97
Ersoylu, Semra 84
Ersöz, Nusret 84
Ersun, Teoman 56, 57
Erten, Radife 84, 90
Ertuğ, Hasan Refik 178
Esengin, Berter 60
Esengin, Nihat 45, 47
Esgün, İbrahim 183
Esi, Muammer 43
Esmer, Ahmet Şükrü 11, 24, 27
Everest, Metin 84
Evintan, Ahmet 43

F

Faik, Bedii 180
Fersan, Fahire 9, 84, 106, 111
Fersan, Refik 9, 84, 111
Fidan, Mediha 84

G

Gazi Giray Han 186
Gazimihal, Emel 10, 148
Geceyatmaz, Mustafa 126,127
Gigli, Benjamino 153
Giray, Ülkü 63
Girginkoç, Mukadder 159
Goldoni, Carlo 38
Gök, Mithat 126, 173
Göka, Şenol 183
Gökçe, Ramız 138, 144
Gökçer, Cüneyt 43
Gökçer, Mediha 42, 43
Gökmen, Hüseyin 84
Gökmen, Rengim 68
Göksan, Bülent 59
Gönlüm, Özay 184
Gözaydın, Mukaddes 63
Gözendor, Meral 56
Griftzen Asım Bey 107,152
Gül, Yusuf 84
Güler, Cemal Nadir 138,144
Gülerman, Rafet 89
Gülerman, Sabite Tur 83, 84, 87, 112
Gülizar, Jülide 63, 176, 177
Gündeğer, Saffet 85
Gündoğdu, Ali Rıza 130, 133
Güneri, Lütfü 91
Günhan, Şakir Öner 130
Günşiray, Eftal 45
Güran, Hazin 63
Gürcan, Tarık 10
Gürkan, Aynur 129, 172
Gürkan, Bülent 56, 57
Gürsel, Vedat 84
Gürses, Muharrem 42

Gürses, Yıldırım 84
Gürten, Vedat 159
Güvenir, Osman 9, 84
Güvenir, Yaşar 51
Güyer, Ekrem 84, 103
Güyer, Metin 84, 103
Güyer, Müzehher 84
Güyer, Nevzat 172, 173
Güzel, Hasan Celal 129
Güzel, Nedim 183

H

Hançerlioğlu, Orhan 180
Harunoğlu, Muzaffer 215
Hasekin, Mebrure 60, 61
Hayreden, Hayrettin 16
Heper, Seçil 85
Hekimci, Ulviye 84, 85
Hızır, Neriman 55, 56
Hiçyılmaz, O.Yılmaz 183
Hoşses, Sadi 84, 96

I-İ

Işılay, Sadi 150
İçli, Şerif 9, 84, 151
İçöz, Tahir Engin 85
İleri, Hüseyin 85, 168, 169, 170
İleri, Sedat Nuri 15, 16
İlkar, Muzaffer 84, 96, 99, 172
İlkin, Nedim Veysel 70
İnal, Selahattin 85, 184
İnan, Nedime 10
İnönü, İsmet 163
İrun, Nuri 45

K

Kakıcı, Enver 45
Kaltoğlu, Kemal 63
Kam, Ruşen 9, 84
Kanık, Veli 152,183
Kapelman, Enver 45
Karabaş, Demir 185
Karabulut, Ertuğrul 183
Karabulut, Turhan 119
Karahan, Fikret 85
Karakuş, Tahsin 9, 84
Karamani, Sabit 10
Karasüleymanoğlu, Kemal 126
Kardüz, Aytaç 63
Karındaş, Altan 56, 57
Karl, Siebert 45
Kayancan, Zülfü 45
Kaymak, Necati 134
Kaymak, Recep 130, 133
Kaynak, Sadettin 154
Kenter, Yıldız 43
Kıratlı, Kamuran 63
Kıvanç, Halit 150
Kiper, Müfit 42
Kopuz, Fahri 24
Korad, Asuman 43
Konakçı, Suna 85
Korkmaz, Alaattin 183
Kozanoğlu, Cevdet 9, 16, 84
Kozinoğlu, Fikret 84
Köksal, Nadide 63
Kökteş, Neveser 89,94
Köroğlu, Çetin 43
Kumbasar, Canan 63
Kumral, Musa 85
Kunt, İnci 56
Kuranel, Ülkü 63
Kurdoğlu, Haluk 43
Kuyucak, Hazım Atıf 24, 80
Küçük Mehmet Ağa 89
Küçük, Selahattin 10
Künçer, İhsan 48
Kürşat, Adil 11, 52

M-N

M.Celalettin Paşa 90
Manyas, Gülen 56, 57
Mayda, Atilla 85
Mediatör(Radyo) 165
Melik, Ahmet 84, 173

Menderes, Adnan 63, 165
Mertcan, Mesut 63
Meşhur, Arif 130
Miller, Ann 170, 171
Miller, Arthur 170
Mukım, Tahir 135
Müren, Zeki 97, 153, 154
Nasibin Mehmet 106
Nemutlu, Necdet 127
Nihat, Osman 100
Nizip'li Deli Mehmet 154
Nurettin, Vâlâ 39
Musa Süreyya Bey 16, 107, 148

O

Obay, Arif 183
Okan, Can 63, 64
Okurer, Vedat 84
Onaner, Nezahat 56, 57
Onayman, Halil 45, 48
Ongan, Emin 150
Onkut, Güntekin 183
Onuk, Uğur 186
Orak, Salih 84, 88
Osman Bey 96
Otyam, Nedim 55
Oyal, Erkan 63
Oykut, Ziya 134
Oytun, Sedat 185

Ö

Öksüzcü, Muhteşem 150
Ökte, İzzettin 87
Öktenay, Sadettin 85
Önal, Yıldırım 43
Öngören, Mahmut Tali 183
Ötüken, Adnan 21, 75
Öz, Vahi 39, 145
Özal, Turgut 31
Özbekkan, Suphi Ziya 92, 183
Özbilgiç, Saadet 161
Özçivi, Hasan 85
Özdenkçi, Osman 114, 126, 169
Özdenses, Semahat 84, 96
Özel, Yaşar 84
Özenen, Hüsnü 48
Özgüç, Naci 68
Özgül, Nazmiye 130
Özışık, Şekip Ayhan 85
Özkan, Kenan 183
Özman, Abdullah 84, 91
Özmengü, Cavit 45
Özsoy, Nezihi 43
Öztoprak, Sedat 110
Özüşen, Akif 84

P

Pakalınlar, Bilge 85
Pakalınlar, Yılmaz 85
Pars, Melahat 84,105
Payaslı, Kutlu 84
Philips(Radyo) 165, 167
Pınar, Salahattin 89, 94
Poyraz, Nuri Halil 101
Praetorius, Dr.Ernest 45, 47

R

Rado, Şevket 65, 67, 180
Rauf Yekta Bey 110
Ravel 177
Rey, Cemal Reşit 16
Rey, Ekrem Reşit 180
Rossini 186

S

Sabahattin, Muhlis 16
Sadullah Ağa 152
Safa, Peyami 54
Sağyaşar, Mustafa 84
Sanay, Samime 84
Sandal, Mustafa 170, 171
Sayın, Emel 84
Saner, Nejat 183
Saraçoğlu, Şükrü 33
Sarı Recep 47, 48, 116, 117
Sarısözen, Memil 124
Sarıpınar, Şükrü 48

Sarısözen, Muzaffer 11, 113, 114
Sarper, Selim 25, 71
Savaşçı, Şebnem 63
Savaşır, Vildan Aşir 79, 80
Savcı, Zeki 46
Saydam, Dr.Refik 31, 32
Sayın, Suat 85
Schiller 43
Sedat Nuri Bey 148
Selçuk, M.Nurettin 150
Senar, Müzeyyen 86, 87, 151
Serez, Deniz 63
Sergen, Semih 43
Sergici, İbrahim 45
Sesigüzel, Nuri 128
Sevengil, R. Ahmet 76, 77
Sevgin, Şevki 84
Sevin, Nurettin 176
Seyran, Mustafa 84, 91
Sezen, Edip 45
Sezen, Hicri 60, 61
Sezen, Zahit 45
Sezener, Orhan 50
Sezgin, Ahmet 127, 174
Sıdal, Ferit 85
Sığmaz, Seyfettin 126
Sinan, Saime 84
Solmaz, İbrahim 51
Sonat, Ali 45
Sonat, Sadrettin 48
Söyler, Gönül 84
Sözer, Hülya 85
Su, Ruhi 159
Subaşı, Hüsamettin 130
Subay, Orhan 126, 175
Sümer, Dinçer 172
Sümer, Nevzat 85
Sürmen, Erkan 115, 130
Sungur, Pertev 10
Soylu, Doğan 10

Ş

Şahin, Celal 175, 180
Şan, Tuğrul 217
Şanal, Ahmet 95
Şardağ, Rüştü 81, 82
Şarman, Kadri 85
Şefik, Eşref 149
Şeker, Adnan 114, 126
Şener, Taner 84
Şemsettin Ziya Bey 154
Şenbay, Nüzhet 176
Şençalar, Kadri 100, 171
Şençalar, İsmail 150
Şenneyli, Nuri 85
Şenozan, Ali 84
Şenses, Ahmet 118
Şenses, Aziz 118
Şevki Bey 152

T

Tamer, Esat 159
Talu, Muvakkar Ekrem 150
Tan, Ferit 84
Tan, Sevim 84
Tanal, Rübap 56, 57, 146
Tanburi Ali Efendi 154
Tanburi Cemil Bey 107
Tanır, Macide 42
Tanju, Ragıp 85
Tarcan, Selim Sırrı 21, 77, 78
Tarkan 153
Taşer, Suat 63
Taşkent, Ziya 84
Tatar, Melek 130
Tatlıses, İbrahim 134, 135, 136
Tatyos Efendi 90, 186
Tecer, Ahmet Kutsi 114
Tecer, Güneri 84
Teğmen, Solmaz 84
Tektel, Naci 85
Tel, Mesut Cemil 9, 16, 22, 44
Telefunken(Radyo) 165

Temren, Tahsin 39, 145
Tekyay, Nubar 150,179
Teoman, Ünver 56
Tevs, Sevinç 48
Tezcan, Çetin 183
Tezel, İ.Yaşar 183
Tezelli, İsmail 150
Tok, Yılmaz 63
Tokatlıoğlu, Necdet 84
Tokay, Hamdi 9, 84
Tokay, Safiye 9, 84
Tokgöz, Melek 116
Tokses, Celal 9, 84
Tonfunk (Radyo) 165
Tör, Vedat Nedim 17, 21, 148
Törümküney, Zahit 178
Tözem, Azize 118
Tözem, Kemal 42, 66
Tuna, Kadriye 39, 145
Tunar, Şükrü 150
Tunay, Menşure 83, 84
Tunca, Zekai 84
Tunççekiç, Vedia 84, 106, 107
Tüfekçi, Nida 126
Tükel, Zeki 128
Tülbentçi, Feridun Fazıl 11, 21, 52
Tümer, Hayri 84
Türen, Osman 172, 173
Türkan, Dürnev 39, 42, 145
Türüng, Muazzez 127
Tütün, Seyhan 130
Tüzel, Kazım 48
Terim, Altın 10
Tunaseli, Dürnev 10

U-Ü

Uluçam, Ali Rıza 36
Uluçam, Nevin 37, 60
Ulunay, Refi Cevat 93
Unat, Faik Reşit 79
Uran, Handan 43
Utku, Lamia 116
Utku, Leman 161
Uybadın, Cemil 151
Uzman, Umran 43
Üçok, Çoşkun 28
Ülger, Adnan 183
Ünal, Muazzes 159
Üner, Nebahat 91
Ünsaldı, Nurhayat 84
Ünyaylar, Cahit 85
Üstün, Ahmet 12, 84, 91, 111
Üstün, Semih 56
Üstünel, Ferruh 45

V

Varol, Necdet 85
Vasilaki Efendi 186
Vega (Radyo) 165, 167
Veli Dede 186
Vural, Ekrem 85

Y

Yardımcı, Celal 180
Yamacı, Ahmet 114, 125
Yasun, Serbülent 115, 130
Yaşar, Necdet 151
Yaşar Dayı 21
Yatman, Ahmet 150
Yavaşça, Dr. Alâattin 154, 179
Yeger, Rüştü 48
Yıldırım, Mefharet 84, 90
Yılmaz, Niyazi 124, 131, 196
Yılmazcan, Zeki 51
Yörükoğlu, Ömer 56
Yücel, Hasan Ali 34, 35
Yüceses, Hamiyet 86, 151
Yüksel, Erkan 85, 185
Yener, Faruk 10

Z

Zeki, Salih 15
Zenger, Ayten 84
Zobu, Vasfi Rıza 42

KAYNAKÇA

Radyo Dergileri, 1941-1950, Başvekalet Matbuat Umum Müdürlüğü Yayını

Radyo Alemi Dergileri, 1952,1953, 1954, 1955

Radyo Haftası Dergileri, 1950,1952,1953,1954

Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi, C 1-2, *Yılmaz Öztuna*, Kültür Bakanlığı Yayınları

Gel Zaman Git Zaman Fotoğraf, Gramofon, Taş Plak *Cemal Ünlü*, Pan Yayıncılık, 2004

Türk Sanat Müziği, Sözlü Eserler Repertuarı, TRT Müzik Dairesi Başkanlığı Yayınları

Müzik Ansiklopedisi, *Vural Sözer*, Remzi Kitabevi, 1986

Cumhuriyetin Divası, Müzeyyen Senar, *Radi Dikici,* Remzi Kitabevi, 2005

Radyo Notları, *Turgut Özakman,* Ankara, 1969

Şirket Telsizinden Devlet Radyosu'na, *Uygur Kocabaşoğlu,* Ankara, 1980

Yıllar Böyle Geçti, *Vedat Nedim Tör*, İstanbul, 1976

Türk Halk Müziği'nin Kurucu Hocası, Muzaffer Sarısözen, *Niyazi Yılmaz*

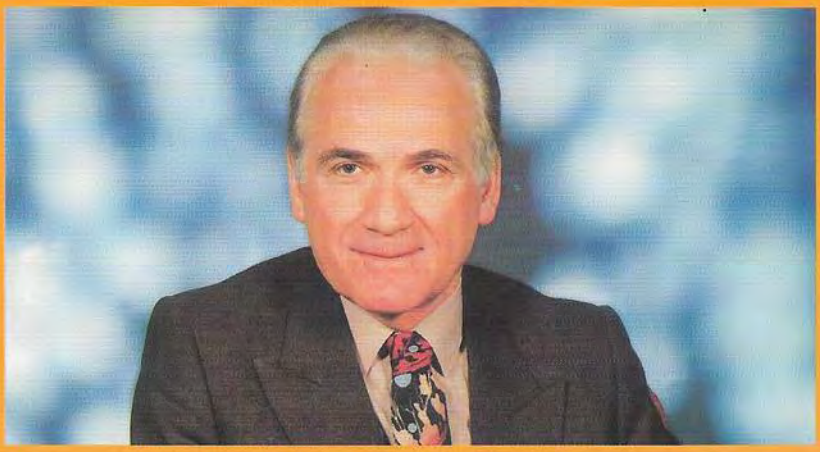

TEOMAN YAZGAN
ÖNCE RADYO VARDI

Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri atıldıktan sonra, 1930'lu yıllardan itibaren, özellikle de 1940'lı yılların başlamasıyla birlikte, Türk Halkı ne öğrendiyse öncelikle Ankara Radyosu'ndan ve de düzenli yayınlara ancak 1949 yılında başlayabilen İstanbul Radyosu'ndan öğrendi. Sözgelimi Türk Müziği'ni, Halk Müziği'ni, Senfonik Müziği, Tiyatro denilen bir sanat dalını ve belki de güzel ve doğru konuşabilmeyi bile... Ta 1928'lerden günümüze kadar âdeta bir Halk Üniversitesi... Bugünlerin "Açık Öğretim Kurumu..." Öte yandan bu radyolarımız, kendi sanatçıları, programcıları, spikerleri ve teknik görevlileri için de, tam anlamıyla farklı bir okul...

Bizleri kültür ve sanat yönünden bugünlere taşıyan, sözgelimi bir Nurettin Artam'ı, Feridun Fazıl Tülbentçi'yi, Falih Rıfkı Atay'ı, Vedat Nedim Tör'ü, Muzaffer Sarısözen'i, Hasan Ferit Alnar'ı, Refik Ahmet Sevengil'i, Baki Süha Edipoğlu'nu, Mesut Cemil Bey'i, Sarı Recep'i ya da Perihan Altındağ'ı unutmak mümkün mü?

Teoman Yazgan bu kitabıyla, çoğu unutulmaya yüz tutmuş bu büyük insanları, yeni kuşaklara tanıtmayı amaçlarken, önemli bir görevi yerine getirdiğine de inanıyor.

171 ÖNCE RADYO
191411 114169